

Saksdokumenter - sak PS 0173/18

Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir

Trondheim kommune

Saksprotokoll

Utvalg: Bystyret
Møtedato: 01.11.2018
Sak: 173/18

Tittel: **Saksprotokoll - Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir**

Resultat: Behandlet
Arkivsak: 18/22469

Vedtak:

1. Bystyret gir sin tilslutning til strategien og handlingsplanen for å styrke barnefellesskapene i skole, barnehage og nærmiljø.
2. Alle enheter i oppvekst og utdanning forplikter seg til å jobbe etter en felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering blant barn og unge med utgangspunkt i strategiens kunnskapsgrunnlag.
3. Alle barn og unge i Trondheim skal kjenne tilhørighet i sterke barnefellesskap. Dette vil forhindre mobbing, vold, seksuell trakassering og digitale krenkelser.
4. Barnefellesskapene skal preges av inkludering, mangfold, toleranse for annerledeshet, og barn og unge i Trondheim skal få erfaringer og kunnskap som gjør dem i stand til å møte vanskelige livshendelser og fremtidens krav.
5. For å fremme inkluderende fellesskap skal det særlig satses på kompetanseheving av ansatte. Økt kvalitet i arbeidet med lek og vennskap, og bedre samarbeid med foresatte må styrkes.
6. De barna som har behov for ekstra beskyttelse og spesialiserte tiltak skal få dette med høy faglig kvalitet.
7. Barn og unges egne erfaringer og meninger skal systematisk etterspørres, dokumenteres og brukes for å forme tilbudet ved alle enheter i barnehage, skole og BFT.
8. Barnas foresatte, slekt, nettverk og nærmiljø skal være naturlige samarbeidspartnere for alle ansatte som arbeider med barn og unge.
9. Skole, barnehage og BFT skal etablere en intern opplæring som omfatter utvikling av en foretrukken praksis på barn og unges seksualitet, inklusjon, digital dømmekraft og fysisk aktivitet.
10. Bystyret understreker at også Rådmannen har et overordnet ansvar for arbeidet mot mobbing, vold og seksuell trakassering av barn og unge. Enhetenes arbeid med strategi- og handlingsplanen skal følges opp av Rådmannen.
11. Bystyret ber Rådmannen sikre at de nye tiltakene i handlingsplanen evalueres, og at det søkes om å få til følgeforskning i samarbeid med universitet og høyskole. Stein, saks, papir må inn i kvalitetsmeldingen for oppvekstområdet. Planen rulleres våren 2020
12. Bystyret ber rådmannen inkludere eksisterende tiltak mot mobbing i den nye felles handlingsplanen mot mobbing. Handlingsplanen skal også inneholde tiltak mot mobbing som oppstår på tvers av skoler.

Trondheim kommune

13. Bystyret ber rådmannen utarbeide en strategi for et systematisk og vedvarende samarbeid om barn og unge mellom kommunen, kultursektoren og idretten. Målet er å finne et felles verdigrunnlag i arbeidet med barn og unge, der man jobber sammen for sterkere inkludering på kultur- og idrettsarenaen.
14. Bystyret mener det er viktig å ha gode tverrfaglige team tilstede på skolene slik at elevene kan få hjelp de trenger, samt at læreren kan få konsentrere seg om å være lærer. Bystyret bestiller en sak til formannskapet som beskriver hvordan man kan bygge opp slike team rundt elevene med å flytte ressurser fra andre enheter som BFT inn i skolen.
15. Bystyret ber rådmannen fremme en sak knyttet til skoleteamet og dagskolen som alternativ læringsarena, saken skal inneholde en beskrivelse av tilbudene, og plan for utvikling av disse tiltakene. Bystyret ber rådmannen vurdere om man kan opprette alternative læringsarenaer på alle skolene i kommunen, som kan sikre alle elever mestring på skolen og gode læringsmiljø.
16. Overgangen mellom barne og ungdomsskole kan være utfordrende for noen elever, bystyret ber rådmannen legge frem en sak som beskriver hvordan man kan sikre gode overganger mellom barne og ungdomsskolen.
17. Bystyret er bekymret for digitale flater som en skjult arena for mobbing, hets og krenkelser. Bystyret mener at arbeidet for å forebygge og håndtere dette må være en sentral del av kommunens arbeid mot mobbing og at tiltak mot dette skal være en del av felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering blant barn og unge. Bystyret understreker at hjem-skole samarbeidet og de foresattes digitale kompetanse og deltakelse er viktig for å avdekke og motarbeide mobbing på digitale flater.

FLERTALLSMERKNAD – H, FrP, MDG, SV ,R, PP, V, Sp, KrF, Ap:

Bystyret viser til at regjeringen har igangsatt fagfornyelse som skal munne i at skolen får nye læreplaner høsten 2020. I forbindelse med fagfornyelsen er det besluttet at blant annet folkehelse og livsmestring skal være tverrfarlige tema i den nye læreplanen. Temaet skal dekke over flere fag der det er naturlig. Dette er et tema som grenser nært opp til en del av strategien for sterke barnefellesskap. I forbindelsen med implementeringen av fagfornyelsen er det viktig at dette følges opp i strategien for sterke barnefellesskap slik at fagfornyelsen og strategien kan virke sammen og få et godt samspill.

FLERTALLSMERKNAD – Sp, KrF, Ap, FrP, H, MDG, SV, R, PP, V:

Bystyret forutsetter at det videre arbeidet med strategi for sterke barnefellesskap - stein, saks, papir - forankres hos arbeidstakerorganisasjonene og at brukermedvirkning gjennom de kommunale foreldrerådene blir ivaretatt.

Behandling:

Dokumenter til møtet:

notat fra rådmannen datert 17.08.2018

Edvin Helland (Ap) alternativt forslag til punkt 12 på vegne av Ap, SV:

12. Bystyret ber rådmannen inkludere eksisterende tiltak mot mobbing i den nye felles handlingsplanen mot mobbing. Handlingsplanen skal også inneholde tiltak mot mobbing som oppstår på tvers av skoler

Trondheim kommune

Marte Løvik (Sp) tilleggsforslag pva Sp, H, V, PP, MDG, SV, Ap:

1. Bystyret mener det er viktig å ha gode tverrfaglige team tilstede på skolene slik at elevene kan få hjelp de trenger, samt at læreren kan få konsentrere seg om å være lærer. Bystyret bestiller en sak til formannskapet som beskriver hvordan man kan bygge opp slike team rundt elevene med å flytte ressurser fra andre enheter som BFT inn i skolen.
2. Bystyret ber rådmannen fremme en sak knyttet til skoleteamet og dagskolen som alternativ læringsarena, saken skal inneholde en beskrivelse av tilbudene, og plan for utvikling av disse tiltakene. Bystyret ber rådmannen vurdere om man kan opprette alternative læringsarenaer på alle skolene i kommunen, som kan sikre alle elever mestring på skolen og gode læringsmiljø.
3. Overgangen mellom barne og ungdomsskole kan være utfordrende for noen elever, bystyret ber rådmannen legge frem en sak som beskriver hvordan man kan sikre gode overganger mellom barne og ungdomsskolen.

Marek Jasinski (Ap) tilleggsforslag på vegne av Ap, MDG, KrF, Sp, V:

Bystyret er bekymret for digitale flater som en skjult arena for mobbing, hets og krenkelser. Bystyret mener at arbeidet for å forebygge og håndtere dette må være en sentral del av kommunens arbeid mot mobbing og at tiltak mot dette skal være en del av felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering blant barn og unge. Bystyret understreker at hjem-skole samarbeidet og de foresattes digitale kompetanse og deltakelse er viktig for å avdekke og motarbeide mobbing på digitale flater.

Rune Presthus (H) merknad pva H:

Bystyret viser til at regjeringen har igangsatt fagfornyelse som skal munne i at skolen får nye læreplaner høsten 2020. I forbindelse med fagfornyelsen er det besluttet at blant annet folkehelse og livsmestring skal være tverrfaglige tema i den nye læreplanen. Temaet skal dekke over flere fag der det er naturlig. Dette er et tema som grenser nært opp til en del av strategien for sterke barnefellesskap. I forbindelsen med implementeringen av fagfornyelsen er det viktig at dette følges opp i strategien for sterke barnefellesskap slik at fagfornyelsen og strategien kan virke sammen og få et godt samspill.

Marte Løvik (Sp) merknad pva Sp, KrF:

Bystyret forutsetter at det videre arbeidet med strategi for sterke barnefellesskap - stein, saks, papir - forankres hos arbeidstakerorganisasjonene og at brukermedvirkning gjennom de kommunale foreldrerådene blir ivaretatt.

Votering:

Innstillingen unntatt pkt 12 ble enstemmig vedtatt.

Ved alternativ votering mellom innstillingen pkt 12 og Hellands forslag ble Hellands forslag enstemmig vedtatt.

Løviks forslag ble enstemmig vedtatt.

Jasinskis forslag ble enstemmig vedtatt.

FrP, MDG, SV, R, PP, V, Sp, KrF, Ap sluttet seg til merknaden fra H

Ap, FrP, H, MDG, SV, R, PP, V sluttet seg til merknaden fra Sp, KrF

Trondheim kommune

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Trondheim kommune

Saksprotokoll

Utvalg: Oppvekstkomite
Møtedato: 17.10.2018
Sak: 29/18

Tittel: **Saksprotokoll - Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir**

Resultat:
Arkivsak: 18/22469

Vedtak:

Saken sendes bystyret med følgende

innstilling:

1. Bystyret gir sin tilslutning til strategien og handlingsplanen for å styrke barnefelleskapene i skole, barnehage og nærmiljø.
2. Alle enheter i oppvekst og utdanning forplikter seg til å jobbe etter en felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering blant barn og unge med utgangspunkt i strategiens kunnskapsgrunnlag.
3. Alle barn og unge i Trondheim skal kjenne tilhørighet i sterke barnefelleskap. Dette vil forhindre mobbing, vold, seksuell trakassering og digitale krenkelser.
4. Barnefelleskapene skal preges av inkludering, mangfold, toleranse for annerledeshet, og barn og unge i Trondheim skal få erfaringer og kunnskap som gjør dem i stand til å møte vanskelige livshendelser og fremtidens krav.
5. For å fremme inkluderende fellesskap skal det særlig satses på kompetanseheving av ansatte. Økt kvalitet i arbeidet med lek og vennskap, og bedre samarbeid med foresatte må styrkes.
6. De barna som har behov for ekstra beskyttelse og spesialiserte tiltak skal få dette med høy faglig kvalitet.
7. Barn og unges egne erfaringer og meninger skal systematisk etterspørres, dokumenteres og brukes for å forme tilbudet ved alle enheter i barnehage, skole og BFT.
8. Barnas foresatte, slekt, nettverk og nærmiljø skal være naturlige samarbeidspartnere for alle ansatte som arbeider med barn og unge.

Trondheim kommune

9. Skole, barnehage og BFT skal etablere en intern opplæring som omfatter utvikling av en foretrukken praksis på barn og unges seksualitet, inklusjon, digital dømmekraft og fysisk aktivitet.

10. Bystyret understreker at også Rådmannen har et overordnet ansvar for arbeidet mot mobbing, vold og seksuell trakassering av barn og unge. Enhetenes arbeid med strategi- og handlingsplanen skal følges opp av Rådmannen.

11. Bystyret ber Rådmannen sikre at de nye tiltakene i handlingsplanen evalueres, og at det søkes om å få til følgeforskning i samarbeid med universitet og høyskole. Stein, saks, papir må inn i kvalitetsmeldingen for oppvekstområdet.

Planen rulleres våren 2020

12. Bystyret ber rådmannen inkludere tiltak for å få slutt på mobbing som allerede har oppstått i felles handlingsplan mot mobbing. Planen skal også inneholde tiltak mot mobbing som oppstår på tvers av skoler.

13. Bystyret ber rådmannen utarbeide en strategi for et systematisk og vedvarende samarbeid om barn og unge mellom kommunen, kultursektoren og idretten. Målet er å finne et felles verdigrunnlag i arbeidet med barn og unge, der man jobber sammen for sterkere inkludering på kultur- og idrettsarenaen.

Saksordfører: Rune Presthus (H)

Behandling:

Edvin Helland (Ap) fremmet følgende alternativt forslag på vegne av **Ap, V, MDG og SV**

1. Bystyret gir sin tilslutning til strategien og handlingsplanen for å styrke barnefellesskapene i skole, barnehage og nærmiljø.

2. Alle enheter i oppvekst og utdanning forplikter seg til å jobbe etter en felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering blant barn og unge med utgangspunkt i strategiens kunnskapsgrunnlag.

3. Alle barn og unge i Trondheim skal kjenne tilhørighet i sterke barnefellesskap. Dette vil forhindre mobbing, vold, seksuell trakassering og digitale krenkelser.

4. Barnefellesskapene skal preges av inkludering, mangfold, toleranse for annerledeshet, og barn og unge i Trondheim skal få erfaringer og kunnskap som gjør dem i stand til å møte vanskelige livshendelser og fremtidens krav.

5. For å fremme inkluderende fellesskap skal det særlig satses på kompetanseheving av ansatte. Økt kvalitet i arbeidet med lek og vennskap, og bedre samarbeid med foresatte må styrkes.

6. De barna som har behov for ekstra beskyttelse og spesialiserte tiltak skal få dette med høy faglig kvalitet.

Trondheim kommune

7. Barn og unges egne erfaringer og meninger skal systematisk etterspørres, dokumenteres og brukes for å forme tilbudet ved alle enheter i barnehage, skole og BFT.

8. Barnas foresatte, slekt, nettverk og nærmiljø skal være naturlige samarbeidspartnere for alle ansatte som arbeider med barn og unge.

9. Skole, barnehage og BFT skal etablere en intern opplæring som omfatter utvikling av en foretrukken praksis på barn og unges seksualitet, inklusjon, digital dømmekraft og fysisk aktivitet.

Edvin Helland (Ap) fremmet følgende tilleggsforslag på vegne av **Ap, V, MDG og SV:**

10. Bystyret understreker at også Rådmannen har et overordnet ansvar for arbeidet mot mobbing, vold og seksuell trakassering av barn og unge. Enhetenes arbeid med strategi- og handlingsplanen skal følges opp av Rådmannen.

11. Bystyret ber Rådmannen sikre at de nye tiltakene i handlingsplanen evalueres, og at det søkes om å få til følgeforskning i samarbeid med universitet og høgskole. Stein, saks, papir må inn i kvalitetsmeldingen for oppvekstområdet.

Planen rulleres våren 2020

Kenneth T. Kjelsnes (SV) fremmet følgende forslag tilleggsforslag på vegne av SV og Ap:

12. Bystyret ber rådmannen inkludere tiltak for å få slutt på mobbing som allerede har oppstått i felles handlingsplan mot mobbing. Planen skal også inneholde tiltak mot mobbing som oppstår på tvers av skoler.

13. Bystyret ber rådmannen utarbeide en strategi for et systematisk og vedvarende samarbeid om barn og unge mellom kommunen, kultursektoren og idretten. Målet er å finne et felles verdigrunnlag i arbeidet med barn og unge, der man jobber sammen for sterkere inkludering på kultur- og idrettsarenaen.

Votering:

Ved alternativ votering mellom rådmannens innstilling pkt. 1 – 9 og Hellands forslag til pkt. 1 – 9 ble Hellands forslag enstemmig vedtatt.

Hellands tilleggsforslag nye pkt 10 og 11 ble enstemmig vedtatt.

Kjelsnes tilleggsforslag nye pkt. 12 og 13 ble enstemmig vedtatt.

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Trondheim kommune

Saksframlegg

Strategi for sterke barnefellesskap i skole, barnehage og nærmiljø

- Stein, saks, papir

Arkivsak.: 18/22469

Forslag til innstilling:

1. Bystyret gir sin tilslutning til strategien og handlingsplanen for å styrke barnefellesskapene i skole, barnehage og nærmiljø.
2. Alle enheter i oppvekst og utdanning forplikter seg til å jobbe etter en felles handlingsplan mot mobbing og seksuell trakassering blant barn og unge med utgangspunkt i strategiens kunnskapsgrunnlag.
3. Alle barn og unge i Trondheim skal kjenne tilhørighet i sterke barnefellesskap. Dette vil forhindre mobbing, seksuell trakassering og digitale krenkelser.
4. Fellesskapene skal preges av inkludering, mangfold, toleranse for annerledeshet, og barn og unge i Trondheim skal få erfaringer og kunnskap som gjør dem i stand til å møte vanskelige livshendelser og fremtidens krav.
5. For å fremme inkluderende fellesskap skal det særlig satses på kompetanseheving, økt kvalitet i arbeidet med lek og vennskap og bedre samarbeid med foreldre.
6. De barna som har behov for ekstra beskyttelse og spesialiserte tiltak skal få dette med høy faglig kvalitet.
7. Barn og unges egne erfaringer og meninger skal systematisk etterspørres, dokumenteres og brukes for å forme tilbudet ved alle enheter i barnehage, skole og BFT.
8. Barnas foreldre, slekt, nettverk og nærmiljø skal være naturlige samarbeidspartnere for alle ansatte som arbeider med barn og unge.
9. Skole, barnehage og BFT skal etablere en intern opplæring som omfatter utvikling av en foretrukket praksis på barn og unges seksualitet, inklusjon, digital dømmekraft og fysisk aktivitet.

Saksutredning:

1. Saken gjelder

Denne saken følger opp verbale forslag og føringer fra bystyret (2014 og 2016), vedtak i formannskap (11/16) om tiltak og handlingsplan mot mobbing og seksuell trakassering blant barn og unge i Trondheim og bystyrets behandling av kvalitetsmeldingen for grunnskolen i 2017.

Barn og unges oppvekst er for viktig til at kommunen har løsningene alene. Derfor er saken samskapt i en prosess med forskere, berørte innbyggere og barna selv. Dette skal gjøre kommunen bedre i stand til å håndtere disse komplekse utfordringene, og til å styrke barnefellesskapene i barnehage og skole. Saken munner ut i en strategi og handlingsplan, som følger som vedlegg til saksframlegget.

2. Status

Elevundersøkelsen viser en økning når det gjelder mobbing, og mange elever sier at de har opplevd digital mobbing 2-3 ganger eller mer de siste månedene. På bakgrunn av forskning kan en anslå at om lag 300 elever i Trondheimsskolen blir utsatt for alvorlig mobbing/utenforskap. Dette utgjør en risiko for å utvikle psykiske og sosiale vansker. Ungdataundersøkelsen viser også at mange ungdommer er plaget av psykisk uhelse og kjenner seg ensomme. Dette ser ut som tiltar fra 9. trinn og utover. Samme type forskning viser at seksuell trakassering forekommer blant barn og unge, ikke minst digitalt på sosiale medier. Som skoleeier får kommunen også private søksmål som skyldes mobbing gjennom grunnskolen.

For barnehagefeltet finnes det ikke lokale tall over omfanget, men ulike forskningsrapporter viser at 10 - 12 prosent av barn i norske barnehager mobbes, enten av andre barn eller av voksne. Denne atferden mellom barn og fra voksen til barn skaper utenforskap og har negative konsekvenser for deres helse og arbeidsmiljø, og påvirker daglig trivsel og læring.

En del av denne problematikken søkes kompensert gjennom individuelle støttetiltak rundt barnet, eksempelvis spesialpedagogisk hjelp og/eller spesialundervisning. Statistikken viser at denne typen tiltak er økende i barnehagen og gjennom grunnskolen. Nordahlutvalgets rapport *Inkluderende fellesskap for barn og unge* (2018) konkluderer imidlertid med at dagens spesialpedagogiske system i mange tilfeller forsterker barnets manglende tilhørighet i fellesskapet med andre barn og unge. Utvalget peker i stedet på behov for tiltak på systemnivå for å møte barns ulike behov.

I kommunen er det i dag ulik praksis for individuelle støttetiltak mellom bydel, enheter og avdelinger. Omfanget av slike tiltak varierer sterkt i skoler og barnehager, og er ikke knyttet til lavt utdanningsnivå hos foreldre, lave sosioøkonomisk skårer eller andelen minoritetsspråklige. Skoler og barnehager i områder med lave sosiale skårer kan ha få vedtak om spesialundervisning, mens i andre såkalte ressurssterke områder i byen kan det være motsatt. Det er også ulik bruk av programmer og metoder, og det er i stor grad opp til den enkelte leder å stake ut den faglige retningen. Det samme er tilfelle når det gjelder seksualundervisning, der noen skolehelsetjenester samarbeider med medisinstudiet og støttesenteret for incest og seksuelle overgrep. Innenfor barnevernet benytter bydelene ulike tiltak til familiene, og noen bydeler flytter flere barn og unge ut av hjemmet enn andre.

3. Anbefalinger fra barn

Det følgende er hentet fra samtaler med barn med hjelpetiltak fra barnevernet på mellomtrinnet i trondheimsskolen. Spørsmålet var hvordan voksne bør oppføre seg når barna har det vanskelig.

«Det er fint om for eksempel læreren kan avbryte timen hvis vi er lei oss og trenger å snakke akkurat da. Hvis vi er lei oss må den voksne ta seg tid til å prate med oss. De må heller ikke si at vi skal komme tilbake neste dag. La oss komme inn og roe oss ned. Gi oss gjerne et glass vann, et ark å tegne på eller en bok. Da vil vi etter litt tid roe oss ned, og da er vi klar til å prate med dem. Vi klarer ikke snakke når vi er kjempelei oss. Voksne må tro på oss. Hvis vi har det vondt, for eksempel fordi vi har blitt mobba eller ikke har venner, og vi må gå på skolen kan det være veldig ekkelt og ensomt».

«De voksne må ikke si at vi ikke har noen grunn til å være lei oss eller ta oss på alvor. De må

Trondheim kommune

ikke si at vi overdriver hvis vi er sure eller lei oss. Man sier jo mye overdrevent når man er lei seg men alle vet jo at det ikke er sant. Hvis man er lei seg fordi man er mobba eller blitt svikta må vi ikke få høre at vi overdriver. Vi overdriver av en grunn».

«Hvis vi er syke må de tro på oss og sjekke at vi faktisk er syke. Voksne kan gjerne være litt flinke til å sjekke ting og se forskjell».

«For at vi skal snakke med voksne må de være rolige og snakke rolig, de må være litt chill og veldig hyggelige. De må være snille, oppføre seg bra og ordentlig. De må ikke lukte kaffe eller røyk. De må ikke være for tett på når de skal se hvordan vi jobber på skolen».

«Snille voksne spør oss om det går bra. De snakker hyggelig og da bare vet vi det med en gang om den voksne er snill eller ikke. Snille voksne er flinke til å spørre om det går bra, og de spør mer nøye. Snille voksne kan gjerne si til oss at hvis vi tenker på noe så kan vi fortelle det til dem. Men de voksne må ikke være altfor snille sånn at vi blir skremte hvis de plutselig en dag må være strenge. Derfor må ikke voksne være altfor snille og ikke altfor strenge».

«Snille voksne gir oss gode og nyttige råd. Det må være personer vi kjenner som gir oss råd. Voksne må være forsiktige og ikke så urolige. Barna må føle at de ikke blir stressa».

4. Hva sier forskningen?

Studier viser at det er større forekomst av angst og depresjon blant ungdom i dag på tross av en mer stabil og trygg livssituasjon (Bendixen). Dette kan skyldes at kunnskapen om normalitet og normalpsykologi er mangelfull, og at vanskelige livshendelser og ulike vansker i for stor grad blir individualisert. Et normalt barne- og ungdomsliv handler også om å være trist, bekymre seg, være redd og føle seg avvist.

Omfattende studier viser at barn og unges grad av trygghet i barndommen har størst innvirkning på hvilken fysiske og psykiske helse de får som voksne. Tidlige barndomsopplevelser påvirker også immunforsvar og nervesystem. Sammenhengene her er uvanlig sterke, og kan gi helseproblemer i voksen alder. Hvis et barn lever i et miljø med psykisk stress over lang tid, får det en forstyrrelse i utskillelse av stresshormoner. Dette har en nedbrytende effekt på de områdene av hjernen som er viktige for reguleringen av følelser og atferd. Hvis barnet slipper å bruke hjernekapasitet på å beskytte seg selv, har det de beste tenkelige betingelsene for god helse som voksen. Samtidig viser forskning ved psykologisk institutt NTNU at forekomst av symptomer på psykiske lidelser som angst og depresjon øker dersom foreldre overbeskytter barna. Det er derfor viktig å finne rett balanse i dette.

Utenforskap kan handle om å bli utsatt for sosial utestenging på ulike måter, eller hvis man tilhører en identifisert minoritetsgruppe; etnisk, religiøst, eller seksuelt. En rekke studier viser at selv kortere perioder med sosial utestenging (også fra grupper på internett) medfører klart redusert følelse av tilhørighet, mening, kontroll, og selvaktelse (Williams, 2007). Noen studier finner også negative endringer i humør, mens andre finner at det å bli utestengt kan føre til nedregulering av følelsesmessige reaksjoner (man liksom «stivner»). Sosial utestenging kan også medføre økt sannsynlighet for reaksjoner som aggresjon på den ene siden og føyelighet/konformitet på den andre (Williams, 2007).

Skolen har klare lovforpliktelser i arbeidet mot mobbing og har et særlig ansvar for å

Trondheim kommune

forebygge, avdekke, stoppe og følge opp arbeidet mot mobbing. Klassemiljø, klasseledelse og den voksnes relasjonskompetanse er avgjørende for å motvirke mobbing. Nordahl peker på viktigheten av et varmt og støttende voksenmiljø, klare grenser for hva som er akseptabel atferd og at sanksjonene gjøres på en ikke-fiendtlig og ikke-fysisk måte når uakseptabel atferd oppstår. Læringsmiljøet er den faktoren som har størst innvirkning på arbeid mot mobbing (E. Roland).

Forskningsbaserte program har god effekt. Dette krever at skolene tilstreber å få alle ansatte til å jobbe sammen. Å endre voksnes holdninger, kunnskap og handlingskompetanse forutsetter at hver og en gjør en aktiv innsats for å tilegne seg kunnskap, evner å se seg selv og samtidig være villig til å endre praksis. Det forutsetter tydelig lederskap med krav om teamsamarbeid og lojalitet til det som blir bestemt. Studier viser at det tar 3-5 år før effekten av programmet begynner å virke (Holthe, A. 2017).

Gro Emmertsen Lund viser i sin doktoravhandling hvordan eksisterende praksis i skolen kan bidra til ekskludering. Skolen og støttesystemene har ofte laget seg en forståelse av hva som er problemet (ofte i individet/eleven selv) før foreldre blir involvert. Emmertsen Lund peker på viktigheten av at skole og foreldre utvikler en felles forståelse av problematikken før tiltak settes inn. Når forståelsen er ulik, kjempes det mer om hvem som har rett, enn hva som må gjøres i samarbeid. I tillegg vil problemene og eksklusjonen øke. Medelever forsterker utenforskapet fordi de ser at de voksne i skolen "plasserer" problemet hos en medelev.

Studier viser at 37 prosent av barn i barnehagen er involvert i mobbing, og det er sammenheng mellom frafall i videregående skole og mobbing i barnehagen (Lund, 2013). "*Hele barnet, hele løpet, mobbing i barnehagen*" en rapport utarbeidet av Universitetet i Agder (Lund, m.fl, 2015) peker på at arbeid med vennskap og lek er viktigst for å unngå mobbing i barnehage. De barna som ikke har venner er i risiko for å bli mobbet. Barna forteller at de frykter mest å ikke ha noen å leke med, eller bli utestengt fra lek. Studien viser at barn frem til to-treårsalder har mer flyktige vennskap, mens fra treårsalderen blir vennskapene mindre åpne og mer preget av strategiske valg og forhandlinger barna i mellom. Det er en risiko for at barn blir utestengt og venneløse i kjølvannet av denne utviklingen, og det er særlig viktig at småbarnsavdelingene har fokus på den sårbare fasen mellom to og tre år (Lund, m.fl, 2015). Rapporten finner også at det er vanskelig å oppdage utestengelse når den er en del av leken. Det krever at voksne er delaktige og tilstede for å hjelpe barna i de sosiale prosessene. Lund peker på at samarbeid mellom ansatte i barnehagen og foreldre vil være avgjørende for hvordan barnets lekekompetanse utvikles.

Mobbingen har gode vekstvilkår i barnehager der lekens betydning blir undervurdert, der vennskap mellom små barn blir bagatellisert, der voksne definerer enkeltbarn negativt og der samarbeidet mellom de voksne, og mellom voksen og barn er dårlig. Studien finner også at de voksne i barnehagen ikke anerkjenner, ikke ser, eller ikke tar på alvor at små barn utviser "mobbeatferd" (Ibid).

Når det gjelder seksuell trakassering og seksuell oppmerksomhet som er ubehagelig, krenkende eller plagsom, viser studier at dette er et betydelig samfunnsproblem i og utenfor skolen. To studier gjennomført blant elever i videregående opplæring i Trøndelag har vist at seksuell trakassering er et betydelig problem (Bendixen & Kennair, 2008, 2014). Mellom 6 og 7 av 10 elever i videregående opplæring rapporterer å ha blitt utsatt for seksuell trakassering i løpet av et skoleår, verbalt, digitalt, indirekte eller fysisk. Det å bli utsatt for seksuell

Trondheim kommune

trakassering er klart belastende og assosiert med redusert psykisk helse og velvære (Bendixen, Daveronis, & Kennair, 2018). De negative helseeffektene av å bli seksuelt trakassert er sammenlignbare med effektene av å bli utsatt for mobbing. Enhver reduksjon av denne typen belastning vil kunne ha betydelige positive helseeffekter for ungdom (Bendixen et al., 2017). Det finnes i dag ingen gode forebyggende program mot slik trakassering.

5. Anbefalinger fra ekspertutvalget

Ekspertutvalget ble rekruttert gjennom annonsering i media. Det består av innbyggere fra 13 - 87 år, med stort engasjement for å delta i arbeidet for å skape sterkere fellesskap for barn og unge.

Ekspertutvalget er opptatt av flere forhold knyttet til barn og unges manglende tilhørighet. De viser til at foreldrene må være en nærmere samarbeidspart for skole og barnehage og at barnehage og skole må forstå hvilken kraft det ligger i foreldrenes følelsesmessige tilknytning til barnet. Ekspertutvalget peker også på at ledelsen i større grad må jobbe med voksnes holdninger til barn som strever. De mener det er bekymringsfullt dersom skoler sender et barn ut av fellesskapet for å løse et problem, og at dette barnet etter en tid kommer tilbake, men da med en annen identitet som antagelig gjør det enda vanskeligere enn tidligere.

«Det er aldri et enkelt barn som kan ødelegge et fellesskap alene», «voksne i barnehage og skole må like barn og unge som strever» og «skolen må slutte å se etter syndebukker» er sitater fra utvalget som støtter dette.

Ekspertutvalget er også særlig opptatt av at voksne som jobber med barn må kjenne seg selv og ha større kompetanse på følelser for at fellesskapet skal bli godt. Ved at voksne forstår hvordan de selv reagerer i relasjoner med barn som strever, kan de i større grad ta ansvar og ikke forklare vanskene som egenskaper ved barnet.

“Voksne må slutte å lete etter problemer i barnet”.

Ekspertutvalget peker på at foreldrefellesskapet blir betraktelig løsere når barnet begynner på skolen. I barnehagen klarer foreldrene å knytte barn til foreldre, men dette oppløses i skolen. Ekspertutvalget tror dette er uheldig for skolens læringsmiljø. Besteforeldre blir foreslått som en ressurs i å gjennomføre aktiviteter på skolene. En av de eldre deltakere i utvalget foreslår at det etableres frivillige lyttevenner til barnegrupper/ungdomsgrupper i skolen.

Ekspertutvalget påpeker at samarbeid mellom idrettslag og skole er for atskilt, og at trenere i idrettslag i større grad må få informasjon om relasjoner, konflikter og vennskap som foregår på skolen slik at barn og unges liv henger sammen.

“Noen må ha ansvaret for integrering i idrett og fritidsaktiviteter, og være en døråpner. Det er også et problem for mange familier at idrett og andre aktiviteter er for dyrt. Det er behov for støtte med utstyr og annet som er nødvendig for at barn kan delta”.

Utvalget viser også til at normalitetsbegrepet har blitt for snevert. *“Det må skapes rom for å være annerledes, kjenne og akseptere den enkelte eleven uten å lage styr av noen som er litt annerledes. Atferd oppstår ikke av ingenting, men er uttrykk for noe. En må lære noe om hva som ligger bak atferden for å kunne tilrettelegge for trivsel på riktig måte”.*

Trondheim kommune

Ekspertutvalget anbefaler at det etableres en "Velværekomite" på hver skole, som består av barn og unge, ansatte og foreldre. Komiteen skal med jevne mellomrom sjekke tilstanden i elevenes arbeids- og læringsmiljø.

6. Handlingsplan

Felles handlingsplan mot mobbing, i barnehage og i skole

Med utgangspunkt i denne strategiens kunnskapsgrunnlag, og det beste fra lokale handlingsplaner og god praksis skal det høsten 2018 utarbeides en plan som alle enheter skal jobbe etter.

Barnesertifikatet - systematisk kompetanseløft for alle ansatte i oppvekst og utdanning

Felles kompetanseløft for alle ansatte, faglærte og ufaglærte i skole, barnehage og BFT. Ansatte i Trondheim kommune med relevant kompetanse underviser sammen med ansatte ved NTNU og DMMH. Ekspertutvalget skal også være sentrale i kompetansepakken. Undervisningen vil blant annet inneholde tema som emosjoner, tilknytning, traumer, vold, omsorgssvikt og overgrep i nære relasjoner, barn og unge med funksjonsnedsettelse og relasjon og kommunikasjon. Tiltaket er presentert for styret ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, NTNU og vil finansieres gjennom desentraliserte kompetansemidler.

Helsestasjon for kjønn og seksualitet

Det skal etableres helsestasjon for kjønn og seksualitet der barn og unge med behov for spesialiserte tiltak skal få kvalifisert hjelp. Det skal sammen med fagmiljøet sees på ulike løsninger for dette.

Systematisk dokumentasjon av barn og unges erfaringer, meninger og kunnskap

Det utvikles ulike måter som sikrer at barn og unges egne erfaringer og meninger blir systematisk etterspurt, dokumentert og brukt til å forme tilbudet ved alle enheter i barnehage, skole og BFT. Formålet med systematiske samtaler med barn er å få synliggjort områder som har betydning for barns trivsel og utvikling. Barnets mening vil bidra til å utvikle kunnskap om hvordan vi kan skape bedre betingelser for barns læring, trivsel og sosiale utvikling.

Barn og unge med behov for ekstra beskyttelse

Det settes ned en prosjektgruppe med representanter fra interne og eksterne fagmiljø for å se hvordan barn og unge med behov for ekstra beskyttelse både kan fanges bedre opp og få riktig hjelp. Fokus vil være på hva som er anbefalte kartleggingsverktøy og hva som er anbefalt praksis. Det vil jobbes frem rutiner for kartlegging og anbefalt praksis nært barna. Det vil også være avgjørende at rutinene mellom enheter og etater i hjelpeapparatet er tydelige slik at barn, unge og familier får helhetlig oppfølging.

SteinSaksPapir - konferanse

Årlig konferanse der god praksis deles, der barn deltar aktivt og der ulike forskningsprosjekt presenteres. Dette blir et møtested mellom praksis, forskning, innbyggere og barn & unge. Konferansen gjennomføres sammen med fylkesmannen og NTNU.

Trondheim kommune

SteinSaksPapir- undersøkelse

Årlig undersøkelse som leter etter barn og unges styrker, følelser, drømmer og håp. Undersøkelsen utarbeides av psykologer i Barne- og familietjenesten. Undersøkelsen vil være et supplement til Ungdataundersøkelsen.

Velværekomite

Utvalgte skoler bør etablere egne Velværekomiteer. Komiteen skal bestå av barn og unge, ansatte og foreldre. Komiteen skal med jevne mellomrom sjekke tilstanden i elevenes arbeids- og læringsmiljø. Forslaget er spilt inn av elever ved ungdomstrinnet.

MEST

Tverrfaglig samarbeid, skole og skolehelsetjeneste, gir ungdom kunnskap om normalpsykologiske utfordringer og mestringsstrategier for å møte motgang. Pilot er gjennomført i videregående- og ungdomsskole, og skal implementeres i alle byens ungdomsskoler.

Kampanje #heltnormalt

Kampanjen lanseres ved skolene og i sosiale medier for å utfordre barn, foreldre og besteforeldres oppfatninger av normalitet. Gjennom dette ønsker kommunen åpenhet om hverdagsvansker og å bidra til at færre barn og unge tror "de er alene om å ha det sånn". Tiltaket støttes av tilbakemeldinger fra praksisfeltet og av psykologisk forskning.

Kulturelt årshjul

Barn og unge stimuleres til ulike kulturaktiviteter og uttrykk som styrker fellesskap og inkludering. Det kan være teater, drama, litteratur, musikk, dans osv. Tiltaket vil gjennomføres i samarbeid med kultur og idrett, områdeløft Saupstad/Kolstad, private aktører og frivilligheten.

Nytt kunnskapsbasert program mot seksuell trakassering

NTNU vil i samarbeid med relevante fagmiljøer i kommunen utvikle metoder og prøve ut forebyggende innsats i skolen for å redusere seksuell trakassering. Det blir viktig å bevare en positiv holdning til seksualitet, samtidig som man arbeider for å redusere ubehagelig og krenkende atferd. Basert på dagens praksis, den nyeste forskningen og råd fra barn og unge utarbeides et helhetlig program med læremidler og integrerte digitale løsninger, som implementeres i skolen og evalueres fortløpende. Seksualundervisningen er en naturlig arena for denne type virksomhet, men dette vil innebære endringer i dagens praksis både i ungdomsskolen og videregående opplæring.

Senter for Relasjonell Velferd og samskaping

I løpet av neste fireårsperiode etableres det et senter for Relasjonell velferd og samskaping. Dette skal skje i samarbeid med NTNU, innbyggere og frivillig sektor. Senteret skal legge til rette for å utvikle kommunens relasjoner og samarbeid med barn, unge og innbyggere for øvrig. Senteret blir viktig i realisering av Universitetskommune 3.0. Etableringen skjer i samarbeid med universitetet i Århus og Århus kommune.

Normalitetsforståelser og bruk av spesialpedagogiske vedtak i barnehage

Kommunen vil samarbeide med DMMH i et forskningsprosjekt som ser nærmere på ulike praksis mellom barnehager i bruk av spesialpedagogiske vedtak, og hvordan barnehagen som institusjon og fellesskap påvirker behovet for slike vedtak.

Trondheim kommune

Vennskap og lek for to- og treåringer i barnehagene

Utvalgte barnehager skal ha vennsapsprosjekt for to- og treåringene i småbarnsavdeling for å motvirke utenforskap som gjerne kan skje i den alderen. Kommunen vil initiere samarbeid med DMMH i dette arbeidet.

Møteplasser for alle

Sterke barnefellesskap krever sterke voksenfellesskap. Det er derfor nødvendig å styrke og stimulere møteplasser og fellesskap på tvers av generasjoner. Det kan være å ha barselgruppe på eldresenter, aktiviteter for alle aldersgrupper i nærmiljø osv.

Oppvekst 3.0, samarbeid med barn, unge og foreldre

Innholdet i tjenestene skal samskapes med barn, unge og foreldre. Barn og unge lever livene sine i viktige relasjoner til foreldre, familie og nettverk. Ansatte i BFT, barnehage og skole skal kjenne, be om råd og samarbeide med barnets familie og nettverk.

Fysisk aktivitet

Det utarbeides en overordnet plan for fysisk aktivitet i barnehage, skole og SFO. Planen skal sikre en helhetlig tilrettelegging for fysisk aktivitet i et folkehelseperspektiv. Fysioterapeutenes og helsesøstrenes forebyggende og helsefremmende rolle synliggjøres særskilt i denne planen.

Universitetskommune

Som en del av å være en universitetskommune vil kommunen sammen med NTNU og DMMH initiere forskningsprosjekt som følger opp og videreutvikler strategien og gir forskningsbasert kunnskap for ny praksis.

Gjennomføringen av handlingsplanen forankres i handlings- og økonomiplanen, og skal i planperioden følges opp gjennom årshjul, styringsdialogen og resultatvurderingen for oppvekst- og utdanning.

7. Uttalelser fra råd og utvalg

KFU understreker at sterke barnefellesskap også inkluderer barn og unge med nedsatt funksjonsevne og hvor annerledesheten er en del av normaliteten. Rådet peker spesielt på viktigheten av at kompetanse på barn og unge med nedsatt funksjonsevne og utviklingshemming blir inkludert i *Barnesertifikatet* som omtales i handlingsplanen.

Mangfoldsrådet påpeker viktigheten av å vektlegge kunnskap om nærmiljø omkring barnhagene. Dette gir barna både opplevelse, erfaring og tilhørighet. Det gir også barna identitet. Rådet er fornøyd med det arbeidet kommunen gjør for å integrere barnehagene i nærmiljøet og samfunnet generelt.

Ungdommens bystyre er positive til forslagene som legges frem i saken. Mobbing, utenforskap, digitale krenkelser og seksuell trakassering i barnehagen, på skolen og i nærmiljøet fører til større forekomst av angst og depresjon blant unge. Det viktigste med denne planen er den felles handlingsplanen mot mobbing for alle enheter, både i barnehage og skole. En klar struktur for hvordan man håndterer og forebygger mobbing er på høy tid. Ungdommens bystyre er meget lettet over at undersøkelser på skolene, møter for utveksling av erfaringer og fortløpende evaluering av arbeidsmetoder er inkludert i handlingsplanen og til vennsapsprosjektet for to- til

Trondheim kommune

treåringer. Dette er viktig for å bidra til tettere samhold og mindre utenforskap. De ønsker at alle barnehager inkluderes i vennsapsprosjektet dersom det skulle vise seg å være effektivt.

KFGU (Kommunalt foreldreutvalg for grunnskolen) er positive til strategien for å bygge sterke barnefelleskap og er enige i hovedpoengene om at det er fellesskapets ansvar å sørge for at alle har det bra, at kommunens tjenester skal bli bedre ved å lære av beste praksis og at tjenestene skal bli mer enhetlige. Det er likevel viktig å passe på at løsningene blir fleksible og robuste nok på en gang. De peker på viktigheten av gode systemer/ressurser for å sørge for at endring av praksis blir gjennomført.

Utvalget mener det for enkelt å hevde at det kun er foreldre som har "problemer" med normalitetsbegrepet. Det kan også noen ganger være de kommunalt ansatte som vil presse ungene inn en boks som ikke passer.

Noen foreldre opplever at barna derved stemples som "unormale". Man må uansett normalitetsdefinisjon passe på at de som *trenger* hjelp får det, samme om det regnes som "normalt" eller ikke. Utvalget peker også på at strategien skiller for lite mellom ulike opphav til atferd som påvirker miljøet negativt. Ulike opphav kan eksempelvis være umodenhet/kunnskapsmangel, nevropsykologiske årsaker (ADHD, og lignende), oppvekstsvilkår/hjemmeforhold, vold/omsorgssvikt, overgrep, mobbing og krig/flukt eller annen traumatisering. Ingen er født som mobbere, men mobbere blir skapt av forholden de vokser opp i/lever i.

For sikre godt samarbeid mellom foreldre og enhetene, så anbefaler KFGU at inkluderingsspiralen brukes som modell for inkluderende samarbeid i alle kommunale tjenester innen oppvekst-området, og at foreldre må også ha en instans å kontakte når de opplever at de ikke blir inkludert, men ekskludert. Når det gjelder forslaget om et eget "barnesertifikat" mener utvalget at kompetanseprogrammet også må inneholde opplæring i tegn på vold, omsorgssvikt og overgrep, som forekommer i alle samfunnslag, og programmet burde tilbys til de som møter barn gjennom (organiserte og uorganiserte) fritidsaktiviteter (idrett, korps, speider, BUL, Cafe Kaos,...).

En siste tematikk som utvalget trekkes frem er barn og unge som utvikler en voldelig atferd som skaper frykt og utrygghet for både medelever og ansatte. Disse barna må sikres riktig hjelp tidlig, og elever og ansatte som utsettes for skremmende atferd må trygges i skolehverdagen.

Fellesnemnda for Klæbu og Trondheim har tatt saken til orientering. Studentrådet ønsket ikke å uttale seg til saken.

Saksprotokollene med uttalelser/vedtak følger som vedlegg til saken.

8. Økonomiske konsekvenser for kommunen

I rådmannens forslag til HØP 2019- 2022 er det lagt inn 1 mill kroner til gjennomføring av strategien. Noen av tiltakene forutsetter ekstern finansiering, men de fleste innsatsene som er beskrevet i denne saken kan gjennomføres innenfor vedtatte økonomiske rammer.

9. Konsekvenser for klima og det ytre miljø

Denne saken har ikke konsekvenser for klima og det ytre miljø.

Trondheim kommune

10. Konsekvenser for arbeidsmiljø

Når utenforskap reduseres og kommunens enheter i større grad opptrer som et felles lag rundt barna, er dette også et gode for ansatte. Et godt samarbeid mellom ansatte, barn, foreldre og nærmiljø vil gjøre barnefelleskapene mindre sårbare for konflikter i hverdagen og gi bedre betingelser for å finne gode løsninger når problemene oppstår.

11. Rådmannens vurdering og konklusjon

Mobbing, seksuell trakassering og digitale krenkelser har negativ innvirkning på arbeidsmiljøet til voksne og barn i skole og barnehage, og på kontakten og samarbeidet med foreldrene og hjemmet. I ytterste konsekvens kan det erfaringsmessig føre til dårlig samarbeidsklima mellom ansatte og med foreldre og hjem.

Kommunen har både støttesystemer og programmer som skal fange opp barna og bistå enhetene med kompetanse, veiledning og støttende tiltak når dette skjer. Likevel er det mange barn, unge og familier som melder om eksklusjon, ensomhet og manglende tilhørighet. Ut fra dette mener rådmannen at det er nødvendig å se på egen praksis med et kritisk blikk for å snu utviklingen i ønsket retning.

Det er i dag også for store ulikheter mellom enheter og avdelinger ved oppvekst og utdanning. Det er derfor behov for å utfordre metoder, personalets kvalifikasjoner og ulike kulturer ved enhetene, for å sikre at dette ikke står i veien for likeverdige tjenester og trygge læringsmiljø for barn og unge.

Mange av problemene, vanskene og bekymringene som barn og foreldre har løses i dag gjennom individrettede tiltak. Det kan for eksempel være ekstra konsultasjoner i helsestasjonen, spesialpedagogiske vedtak, samtaler med psykolog eller tiltak fra barnevernet. Flere studier viser at slike tiltak har begrenset eller liten effekt på barnets livssituasjon, og i mange tilfeller i stedet bidrar til å opprettholde barnets utenforskap. Studier viser også at manglende tilhørighet er mer skadelig enn dårlig kosthold, inaktivitet og rusmisbruk. Tilhørighet og sosiale relasjoner er de viktigste ingrediensene i et godt liv. I det videre arbeidet blir det, etter rådmannens vurdering, viktigere å se på hvordan vi kan styrke inkluderingen, mangfoldet, toleransen for annerledeshet og utvide normalbegrepet. I tillegg til at dette er helsefremmende for barna, møter det også kommunens behov for innovasjon og kunnskapsutvikling for å skape velferd og bærekraft i framtida.

Dette innebærer i større grad å integrere innbyggere, fagpersoner og tjenester i et tettere samarbeid enn det tradisjonelle program og styringssystemer legger opp til. Rådmannens intensjon med denne saken er å skape en bevegelse som går i denne retningen. Derfor har det vært brede prosesser med forskere, innbyggere, ansatte og barn for å sikre at kunnskapen får flere kilder og at saken blir forankret og kunnskapsbasert.

Kommunens hovedoppgave er å mobilisere mestring hos barn og unge, styrke sosiale fellesskap, øke samfunnsdeltakelsen og myndiggjøre lokalsamfunnene. Dette krever et fokus på hva innbyggere, frivillighet, virksomheter, fagprofesjonelle, ledere og politikere kan få til i fellesskap, både på mellommenneskelig plan, og på tvers av organisatoriske rammer. Dette betyr ikke å fraskrive seg ansvaret for tjenesteyting og utvikling av tilbud, men at tjenestene i større grad utvikles som en del av lokalsamfunnet. Det kreves et omfattende innovasjonsarbeid for å lykkes med en slik dreining, der vi systematisk prøver, tester, feiler, lykkes, lærer og deler praksis og

Trondheim kommune

kunnskap om relasjonelle løsninger, og hvordan dette kan ledes. Individfokus på barnet er feil adresse for løsningen.

Rådmannen har notert seg innspillene fra behandlingen i råd og utvalg, og vil følge opp disse i gjennomføringen av handlingsplanen.

Avslutningsvis vil rådmannen understreke at det er viktig å få frem barnas opplevelser og erfaringer. Flere barn har gitt innspill til denne saken, og barnehagene og skolene må jobbe mer systematisk for å få fram barnas egne opplevelser med hensyn til inkludering, trivsel og vennskap.

Rådmannen i Trondheim, 26.9.2018

Camilla Trud Nereid
kommunaldirektør

Lars Mostad
seniorrådgiver

Ingvild Dahl
rådgiver

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Vedlegg:

Strategidokument og handlingsplan

God praksis i Trondheim – Noen eksempler

Notat med oversikt over skoler som deltar i program/prosjekt om Læringsmiljø 2018

Saksprotokoller/uttalelser fra råd og utvalg

TRONDHEIM KOMMUNE

STEIN, SAKS, PAPIR

– en strategi for å bygge sterke Barnefelleskap

STRATEGIDOKUMENT

2018

Jakobsli barnehage Låven, Milla Osen Wærdahl, Linus Meyer Andersen, Jonas Strai Haugen. Foto: Jøran Wærdahl

«Tidligere ble vi født inn i fellesskapet og måtte kjempe for å bli et individ, i dag blir vi født som individer, men må kjempe for en plass i fellesskapet»

EKSPERTUTVALGET

Forord

Stein, saks, papir er en lek hvor flaks og tilfeldigheter avgjør hvem som vinner og taper. Barn velger ikke sine foreldre, søsken, barnehage, skole eller nabolag. Barn og unges oppvekst er likevel ingen lek, men vårt felles ansvar.

Gjennom en årrekke har kommunen bidratt til at innbyggere i Trondheim har fått forventninger om at det offentlige tar styring og overtar ansvar. Men vi må ikke glemme at barn og unges familie, nettverk og lokalmiljø er vel så viktige faktorer. Vi har kanskje i for stor grad ment at kommunalt ansatte alene kan vite hva barn og unge trenger. Barn og unge er for viktige til at Trondheim kommune skal ha monopol på løsningene. Det vil vi forandre, og denne strategien er et skritt i den retning.

Derfor søkte vi etter innbyggere for å danne et ekspertutvalg. Rundt tretti personer i alderen 13 - 86 år søkte. Gjennom tekst, workshops og fortellinger har de delt erfaringer, kunnskap og meninger om hva som er viktig for å fremme gode oppvekstvilkår. Det har vært lærerikt, ettertenksomt og morsomt å ta del i innbyggeres erfaringer og meninger. Vi vil rette en varm takk til deltakerne i Ekspertutvalget: June Antonsen, Marte Dahl, Hanne Fiskaa, Lars Henrik Gabrielsen, Elisabeth Galten, Møyfrid Hallset, Andrés Foroud Heybaran, Silje Brødreskift Høyden, Tyra Joarsdottir, Joacim Kristiansen, Silje Leirvik, Andreas Lamnaouar, Siri Nordli Leirvik, Tone Margaret Lerstøl, Marie Borgen Hellerud, Marie Therese Westgård, Pål Moxnes, Ragnhild Norderhus, Britt Overby, Nana-Nimo Oviasu, Jostein Rodal, Nico Schlösser, Oda Setsaas, Heidi Simensen, Grethe Skaarn, Alexander Stadsvik, Maria Storrø, Elin Tørstad og Line Vaarum.

NTNU og Dronning Mauds Minne Høgskole (DMMH) har bidratt for å sikre at strategien er godt forankret i forskning. En spesiell takk for verdifulle bidrag til professor Mons Bendixen, Psykologisk institutt NTNU, universitetslektor Anne Grytbakk, Institutt for sosialt arbeid, NTNU, førsteamanuensis Karianne Franck, DMMH, professor Aksel Tjora, Sosiologisk institutt og professor Ottar Ness, Institutt for pedagogikk og livslang læring, NTNU.

Ansatte ved Barne- og familietjenesten (BFT), skoler og barnehager har delt gode praksiser og gitt råd om veier videre. Ledere i kommunen har satt i gang små prosjekter for å synliggjøre barns kunnskap. Psykologene i BFT har deltatt med kvalitetssikring. På denne måten har kunnskap fra innbyggere, forskning, barn og ansatte på tvers av fagmiljøer bidratt. Rådmannens fagstab har spilt en nøkkelrolle i arbeidet. Strategien har vedlagt tekster som viser et utvalg av kommunes arbeid med barn, unge og familier. Arbeidet med strategien har i seg selv bidratt til økt kunnskap og større åpenhet, og lært oss en ny måte å jobbe på, som et felles lag for byens barn og unge. Vi gleder oss til fortsettelsen.

Camilla Trud Nereid

DIREKTØR FOR OPPVEKST OG UTDANNING, JUNI 2018

STEIN SAKS PAPIR

	SIDE
FORORD	2
1 SAMMENDRAG	4
2 HVORDAN STÅR DET TIL I TRONDHEIM?	5
2.1 OM EKSPERTUTVALGET	5
2.2 EKSPERTUTVALGETS BESKRIVELSER	6
3 MOT EN FELLEES VIRKELIGHETSFORSTÅELSE	8
3.1 HVA ER NORMALT?	8
3.2 INDIVIDUELLE LØSNINGER	9
3.3 BARN OG UNGE MED EKSTRA BEHOV	9
3.4 MOBBING	9
3.5 DIGITAL LÆRING OG UTVIKLING I TRONDHEIMSSKOLEN	11
3.6 SEKSUELL TRAKASSERING	12
3.7 KJØNNSSIDENTITET	13
3.8 BARN OG UNGE HAR IKKE SAMME GODE OPPVEKSTVILKÅR	13
4 HVA SIER FORSKNINGEN	14
4.1 NORMALITET	14
4.2 INNSATS PÅ GRUPPENIVÅ	14
4.2.1 INDIVIDUELLE TILTAK FOR DE SOM TRENGER DET	15
4.2.2 SPESIALPEDAGOGISKE TILTAK I BARNEHAGE	15
4.3 MOBBING	16
4.4 SEKSUELL TRAKASSERING ER SEKSUELL KONKURRANSE	20
4.5 RELASJONELL VELFERD OG SAMSKAPING FOR STERKERE FELLEESKAP	21
5 SLIK VIL VI JOBBE	22
5.1 FRA INDIVID TIL RELASJONER OG FELLEESKAP	22
5.2 SAMARBEID MED BARN OG UNGE	23
5.3 KUNNSKAP OG SAMARBEID MOT MOBBING	24
5.4 NY KUNNSKAPSBASERT INNSATS MOT SEKSUELL TRAKASSERING	26
5.5 DANNELSE OG LÆRING I DIGITALSAMFUNNET	27
5.6 RELASJONELL VELFERD OG SAMSKAPING SOM EN OVERORDNET RAMME	28
6 HANDLINGSPLAN	30
BIBLIOGRAFI	34

1 Sammendrag

Rådmannen presenterer med denne strategien kunnskapsgrunnlaget for alle tjenester innenfor oppvekst og utdanning i Trondheim kommune. Sammen med periodemålene utgjør denne rammeverket for enhetene i perioden 2019-2022. Strategien beskriver noen av kommunens utfordringer, som for eksempel økt press på individuelle løsninger, diagnostisering og juridiske rettigheter. Den viser til ulikhet i metode og praksis mellom enheter og dermed fare for ikke-likeverdige tjenester. Barn og unges manglende tilhørighet og ensomhetsfølelse blir også omtalt. Strategien er en veileder for å redusere mobbing, digital netthets og seksuelle krenkelser. Teorigrunnlaget for arbeidet blir presentert, og sammen med råd fra innbyggere og ansatte danner dette en ramme for foretrukken praksis. Strategien beskriver en felles virkelighetsforståelse og reflekterer et skifte i hvordan tjenester skal utformes. Den gir tydelig faglig retning på flere områder.

Blikket flyttes fra individ til fellesskap. Personers vansker og utfordringer skal i hovedsak forstås, forklares og løses i fellesskapet i samarbeid med tjenestene. Barn og unge lever sine liv i relasjoner på ulike arenaer. For å forstå barn må vi derfor se og forstå barnet i kontekst, i den sammenheng og i den tiden de lever i.

- Fokuserer på den enkeltes styrker fremfor svakheter. Tradisjonelt har tjenestene tatt utgangspunkt i barn, unge og familiers «mangler» og satt inn tiltak for å «reparere» disse. Vi vil heller jobbe sammen med dem det gjelder for å finne ut hva som skal til for å få et godt nok liv.
- Vi må gi barn og unge muligheter for å befeste sin status og betydning gjennom ikke-krenkende mestringsstrategier.
- Fokuset skal være på barn, unge, familiers og lokalmiljøets muligheter og drømmer fremfor vansker og symptomer.
- Fra å eliminere risikofaktorer i barn og unges liv, til å få barn og unge til å tørre å ta risiko i sin utvikling til å skape gode liv.
- Strategien tar inn over seg at det alltid vil være barn og unge som har behov og for individuelle tiltak. Disse vil få spesialiserte tiltak og bistand etter høy faglig kvalitet.
- Behov og løsninger skal ikke lenger defineres og skapes av profesjonelle alene, men i en samskapingsprosess med innbyggere.

For å dreie praksis foreslås en rekke tiltak som står beskrevet i dokumentets handlingsplan. I samarbeid med NTNU skal vi etablere Senter for Relasjonell Velferd og Samskaping. Her skal innbyggere, ansatte og forskere sammen få ideer, løse problemer og finne nye veier for å skape gode liv. Vi vil etablere en flerfaglig kompetansepakke for alle ansatte med tilhørende barnesertifikat, og det skal utvikles metodikk der barn og unges erfaringer, meninger og ønsker systematisk skal dokumenteres og brukes i utformingen av tjenestetilbudet. Vi vil samarbeide med DMMH om et forskningsprosjekt som ser nærmere på ulik praksis mellom barnehager i bruk av spesialpedagogiske vedtak.

2 Hvordan står det til i Trondheim?

2.1 OM EKSPERTUTVALGET

Trondheim kommune søkte i mars 2018 etter innbyggere som ville være med å bygge sterke fellesskap for barn. Vi ønsket en mest mulig mangfoldig gruppe, og annonserte på denne måten etter deltakere i sosiale media og i Adresseavisen; «Hjelp oss med å bekjempe mobbing, seksuell trakassering og digitale krenkelser, vi søker innbyggere som er: ung, gammel, barn, foreldre, bestemor, bestefar, fotballtrener – og kan være kul, ukul, slapp, streber, flink, nerd, stygg, pen, slem, snill frivillig, skeiv, straight, trist, glad innafor, utafor.»

30 innbyggere i alderen 13 - 87 år søkte og har så langt deltatt.

Ekspertutvalget har jobbet i fire møter som har vært arrangert som workshops. Deltakerne delte meninger, erfaringer og ga råd. Forskere og ansatte deltok med korte innspill i møtene.

Det var en naturlig progresjon i workshopene. I det første møtet var det viktig å få avklart forventninger, mandat og rammer for videre prosess. Det ble lagt vekt på å bli kjent innad i utvalget og utveksling av erfaringer. Ansatte i fagstaben har deltatt som sekretærer i arbeidet slik at utvalgets uttalelser ble mest mulig korrekt og ordrett gjengitt. I tredje møte kategoriserte vi ut i fra disse tekstene hovedområder der innbyggere ga direkte råd om hva lokalmiljøet, ansatte i kommunen og de selv kunne bidra i forhold til. Det har vært pågående dialoger mellom ekspertutvalg, ansatte og forskere.

Ekspertutvalgets innspill gjenspeiles i periodemål og støttes ytterligere av forskning. Innspillene fra ekspertutvalget har vært svært viktig for dette strategidokumentet, og samarbeidet vil fortsette utover arbeidet med denne strategien.

2.2 EKSPERTUTVALGETS BESKRIVELSER

FØLELSER

Ekspertutvalget opplever at barn, unge og voksne ikke har nok kompetanse om følelser. Unge forteller at når de er plaget med angst har de voksnes væremåte vært helt avgjørende for om det har vært mulig å gå på skolen eller ikke. Gode voksne er milde, sensitive og hjelpsomme. Voksne som oppleves som kalde, klarer ikke å skape trygghet nok for barn som strever ekstra.

De voksne må bli gode emosjonstrenerer jamfør boka, Hjerteforeldre (Thuen, Gottman, 2018). Det vil øke samfunnets totale empati, og bidra til et varmere samfunn for alle.

Voksne som jobber med barn må kjenne seg selv og sine egne følelsesreaksjoner. Voksne som kjenner seg selv fremstår ekte, og da blir det tryggere. Gode fellesskap er avhengig av voksne som klarer å «se seg selv utenfra» og vite hvordan de virker på ulike typer barn og foreldre.

Foreldre og voksne må være gode rollemodeller, og ikke snakke nedsettende om andre grupper mennesker eller andre miljø. De må vise åpenhet, og vite at det er helt normalt å gjøre feil i blant. Dette kan bidra til å redusere press blant de unge. Ekspertutvalget sier også at det er viktig at voksne av og til kan være litt rampete og «bryte» regler sammen med barna. Det kan føre til trygghet og tillit.

MOBBING OG TILHØRIGHET

Voksne som jobber med barn og unge må vite at barn ikke alltid har ord, kan si ifra eller klarer å uttrykke seg. Derfor er det viktig at ansatte er årvåkne, og hjelper barn til å uttrykke seg. Ekspertutvalget tror at mange ansatte i skole og barnehage ikke liker barn som strever, og at barn som er «flinke» blir favorisert. Samtidig peker utvalget på at mange av de som mestrer skolen godt kjeder seg, blir sittende alene og ikke tilstrekkelig stimulert til videre utvikling. Voksne i skolen må derfor klare å se hvert enkelt barn som unikt, og møte disse ulikt.

Barn og unge som har det vanskelig får ofte skylden når et klassemiljø er dårlig. Enkeltbarn kan aldri ødelegge et fellesskap. De som har det vanskelig

får det enda verre når de i tillegg også blir mislikt av voksne og får skylden når «det går galt».

De unge i ekspertutvalget opplever at det kan være fint med ulike «mobbeprogram», men at dette i seg selv ikke hindrer mobbing. «Program hjelper der og da, som en kick-off, men det er kontinuerlig jobbing med miljøet i en gruppe som gir resultater». Det er viktig at læreren ikke distanserer seg fra eleven. God relasjon mellom lærer og elev bidrar til trygghet, og kan også avdekke mulige problemer i en tidlig fase.

Om skole, barnehage og foreldre er i stand til å skape gode relasjoner og vennskap mellom barn og unge, vil dette føre til mindre mobbing,

utenforskap og trakassering. Dette gjelder også på barn og unges fritidsarena, eksempelvis idretts- og kulturtilbud. Det må være en samhandling mellom de voksne som er involvert i et barns liv. «De som kjenner hverandre godt, mobber ikke hverandre». Mobbing er ikke et problem som bare gjelder «mobberen»

eller den som blir utsatt. Det gjelder hele klasse miljøet eller gruppa i idrettslaget.

Ekspertutvalget ser at det trengs et større fokus på at barn og unge er unike og at fellesskapet i større grad preges av mangfold.

SAMARBEID MED IDRETT OG KULTUR

Ekspertutvalget viser til et stort potensiale i større samarbeid mellom Trondheim kommune og idretten. Idrettslagene kjenner barn, unge og deres foreldre. Idrettslagene ønsker å være en nær samarbeidspart til skolene. I dag er det for tette skott mellom skole og frivillig sektor. Idretten påpeker at de ønsker å få informasjon om relasjoner og konflikter som oppstår i skolehverdagen, slik at de kan jobbe for sterkere inkludering på idrettsarenaen. I dag er dette samarbeidet for løst og tilfeldig. Ved å vite om hvilke barn som mangler tilhørighet, kan idrettslaget jobbe med dette på

fritiden. Idretten ønsker også at skole og idrettslag kan jobbe sammen om felles verdigrunnlag i arbeidet med barn og unge.

Kultursektoren kan også samarbeide tettere med barnehage og skole. Ulike kultur- og kunstuttrykk kan bidra til at flere barn og unge finner «sin stemme» og sin plass i fellesskapet. Sang, musikk, drama og teater kan i seg selv bidra til økt samhørighet, og bør i større grad satses på i barnehage og særlig i skole. Ekspertutvalget mener for mye fokus på faglige prestasjoner og karakterer i skolen kan skape utenforskap.

SEKSUELL HELSE OG SEKSUELL TRAKASSERING

Ekspertutvalgets unge deltakere opplever at seksualundervisningen er for «teknisk». De savner at følelsene i den seksuelle utviklingen får større plass. Læreren må normalisere temaet følelser og seksualitet, også akseptere ulike seksuelle legninger. De forteller også om at mange har opplevd trakassering og uheldige opplevelser, særlig knyttet til fester.

Ekspertutvalget tror det er for lite samarbeid med foreldre om dette. Det er begrenset hva barnehage og skole kan gjøre alene, dersom foreldre ikke blir en tettere samarbeidspart. De foreslår at helsestasjon, barnehage og skole har workshop med foreldre der barn og unges seksualitet er på dagsorden

Ekspertutvalget vil at Trondheim kommune skal ha økt fokus på mangfold og at alle er unike.

«Vi syns at mange har et smalt syn på hva som er normalt».

3 Mot en felles virkelighetsforståelse

I 2001 kom Norge for første gang på topp på den internasjonale levekårsindeksen Human Development Index (HDI). I 2017 hadde Norge verdens lykkeligste innbyggere, og ligger også i 2018 i toppen på «World Happiness Report», en undersøkelse som rangerer 156 land.

Derfor er det et paradoks at 48 prosent av ungdommene svarer at de har vært plaget med psykisk uhelse den siste uken. Flere barn og unge forteller om trøbbel med høyt press, engstelse, søvnvansker, bekymringstanker og misnøye med eget utseende og kropp. Utfordringer med dårlig psykisk helse øker med alder, og tiltar fra 9. trinn. (Elevundersøkelsen og Ungdata, 2017). Våren 2017 opplevde vi at et uvanlig antall ungdommer begikk selvmord og selvmordsforsøk.

3.1 HVA ER NORMALT?

Barnehagene melder at mange foreldre bekymrer seg om barna deres har eller kommer til å få vansker, og barnehagen bruker mye tid til å orientere om «hva som er normalt». Mange opplever tilværelsen som småbarnsforeldre som krevende, og uttrykker bekymring for å gjøre «feil». De søker råd, veiledning og bekreftelse i situasjoner som i utgangspunktet ikke burde oppfattes som spesielt utfordrende. Fysioterapitjenesten har egen brosjyre med bilde av en normal barnefot for å berolige urolige foreldre. Barnevernets mottakstjeneste får mange henvendelser fra foreldre som ikke er i barnevernets målgruppe, men som likevel mener de har behov for tiltak.

Gitt dette kan det se ut som barn, unge og deres foreldre trenger mer kunnskap om barnets normale utvikling og normalpsykologi. Et vanlig liv handler også om å møte motgang, være trist, bekymre seg, være redd og føle seg avvist. Dersom vanlige livsvansker blir møtt med tiltak og behandling, står vi i fare for å fjerne viktige livserfaringer som er nødvendige for å utvikle robuste mennesker. Samtidig får ikke de med behov for spesialiserte tilbud gode nok tjenester. Studier viser at det er større symptomtrykk som angst og depresjon blant ungdom i dag på tross av en mer stabil og trygg livssituasjon (Bendixen). Ungdom gjennomgår kroppslig, seksuell og mental utvikling. Et mangfold av utfordringer oppstår i kjølvannet av dette. Symptomer på psykiske lidelser er en naturlig del av ungdomsfasen. Å telle ungdommens symptomer er derfor som å fiske laks i et oppdrettsanlegg (Løkke, Nordtug, 2017).

3.1.1 UNDERSØKELSER SOM LETER ETTER PROBLEMER

Ungdomsundersøkelsen og Elevundersøkelsen kan gjennom sitt fokus på vansker og bekymringer bidra til forventninger om symptomer på psykiske lidelser hos unge. Det er viktig å få et bilde av hva barn og unge strever med, men det er også nødvendig å lete etter supplerende data og få fram alternative fortellinger og fremtidsbilder. I dag mangler vi en undersøkelse

som ser etter barn og unges styrker, muligheter og drømmer.

3.2 INDIVIDUELLE LØSNINGER

Trondheim kommune hadde kraftig vekst i spesialpedagogiske vedtak i barnehage og skole. Det er store forskjeller mellom barnehager og skoler når det gjelder spesialundervisning. I 2017 hadde 3,8 prosent av elevene vedtak om spesialundervisning ved den skolen med lavest andel, mens den med høyest andel hadde 14,3 prosent. De samme ulikheter ser vi mellom barnehagene. Gutter har uansett alder 70 prosent av de totale vedtakene på spesialpedagogikk (2016).

Det er høy etterspørsel etter individuelle psykologtimer og samtaler med helsesøster. Helsestasjonene rapporterer om 8 000 ekstra konsultasjoner utover de 14 000 som tilbys planmessig.

3.3 BARN OG UNGE MED EKSTRA BEHOV

Det vil alltid være barn og unge med behov for spesialiserte og individuelle tiltak. Det kan være barn og unge med traumer, tilknytningsvansker og som har hatt opplevelser i livet som gjør det vanskelig å fungere i hverdagen. Barne- og familietjenesten har psykologer og terapeuter med spesialisert kompetanse. De gir bistand både direkte til barnet, gjennom veiledning til ansatte i skole/barnehage og de samarbeider med spesialisthelsetjenesten. Flere barn har diagnoser som krever spesialpedagogiske tiltak og tilrettelegging. For disse barna er individuell innsats avgjørende for at de skal kunne delta i fellesskapet, og det er et godt samarbeid mellom Pedagogisk-psykologisk tjeneste og den enkelte barnehage og skole for å sikre god kvalitet.

Vi erfarer at hjelpetiltakene ikke alltid er tilstrekkelige for beskyttelse for barn og unge som er i risiko for å skade eller begå overgrep overfor andre barn. Det er derfor en rekke dedikerte fagolk har samarbeidet om å opprette Rebessa. Rebessa er et regionalt ressursteam innenfor fagområdet barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Rebessa består av flere instanser. Disse er Barne-, og ungdomspsykiatrien, Barne-, og familietjenesten Trondheim kommune, Bufetat, Statens barnehus, Brøset og Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Rebessa gir konsultasjon til andre profesjonelle. Her drøftes anonymt «saker» som på en eller annen måte har med problematisk eller skadelig seksuell atferd å gjøre. Det er behov for å se nærmere på kartlegging og utvikle tilbud for denne sårbare gruppen barn.

3.4 MOBBING

Barn og unge viser på ulike måter at fellesskapet ikke har plass til dem. I Ungdomsundersøkelsen (2017) er et av de viktigste funnene at mange kjenner seg ensomme.

Nær en tredjedel svarer at de synes folk er rundt meg, men ikke sammen med meg.

En femtedel svarer at de har vært ganske mye eller mye plaget av ensomhet den siste uka.

På landsbasis svarer rundt **7-8 prosent** at de blir plaget, fryst ut eller truet av andre hver 14. dag eller oftere.

I Trondheim svarer **10 prosent** av elevene i 9. trinn at de blir utsatt for dette minst hver 14. dag.

7 prosent svarer at de blir utsatt for plaging, trusler eller utfrysing omtrent en gang i måneden.

Elevundersøkelsen viser en økning når det gjelder mobbing, særlig på sjuende trinn, og mange elever sier at de har opplevd digital mobbing to-tre ganger eller mer de siste månedene. På bakgrunn av forskning på nasjonalt nivå kan vi anslå at rundt 300 elever i Trondheimsskolen blir utsatt for alvorlig mobbing/utenforskap. Dette utgjør en stor risiko for å utvikle psykiske og sosiale vansker. Gjennom kontakt med foresatte, klagesaker og skolene ser vi en tendens til at løsningen eller holdningen til løsningen er et krav om at «den som mobber» skal flyttes.

På spørsmål om noen har stengt deg ute fra sosiale ting på nettet 1 gang eller mer de siste 12 månedene, svarer 23 prosent av ungdomsskoleelevene i Trondheim at de har opplevd dette. Digital mobbing er skjult og omfattende, og mye foregår på andre arenaer enn i skolen. En deltaker i Ekspertutvalget sa, «unge kommer ferdigmobbet på skolen etter en natt på sosiale medier». Det er derfor satt i gang tiltak som skal lære barn og unge digital dømmekraft. Digitale krenkelser er en del av bildet både når det gjelder mobbing og seksuell trakassering.

Fagfeltet melder at det er krevende å finne plass til barn som har svært alvorlige og komplekse behov. Det er eksempler der barn får undervisnings-tilbud i lokaler utenfor fellesskapet som verken skolen, BFT eller foreldrene mener er faglig gode nok. Det kan være ungdom som har utøvd vold mot skolens personale eller andre elever, og hvor konfliktene har gått så langt at det oppleves som umulig å skape trygghet for eleven det gjelder, de andre elevene og ansatte. Mange av de barn og unge som skolen strever med å inkludere, har behov for tiltak innen psykisk helse og barnevern. Skolens kompetanse er ikke tilstrekkelig alene, og vi ser at den flerfaglige innsatsen ikke er god nok.

Fra 1. august 2017 ble opplæringsloven endret, og Fylkesmannen i Trøndelag ble håndhevingsorgan for klagesaker. Etter endringen kan foreldre og elever ta direkte kontakt med Fylkesmannen. Fylkesmannen har mottatt 36 klager fra foreldre i Trondheim kommune etter at lovendringen trådte i kraft og frem til mai 2018. Det kan være foreldre til barn som krever at enkelte barn flyttes, eller det kan være foreldre som krever at egne barn skal få et annet tilbud. I flere saker ser vi også at kommunikasjon mellom skole og hjem har ført til at bekymringer blir til konflikter. Kommunen har de siste årene fått flere varsler om søksmål eller erstatningssaker med bakgrunn i læringsmiljøet.

Flere elever melder om krenkelser fra lærer/voksen. Elevundersøkelsen viser at Trondheim ligger litt høyere enn nasjonale resultater på spørsmålet «Er du blitt mobbet av voksne på skolen de siste månedene»? 2,0 prosent av sjuende trinns-elevene gir uttrykk for at de opplever dette mens 4,1 prosent av 10. trinns-elever opplever det samme. Flere gutter enn jenter blir mobbet, og dette gjelder for begge trinn. Det er over dobbelt så mange gutter enn jenter som føler seg mobbet av voksne på 10. trinn. Voksne mobber bevisst og ubevisst, ved å bagatellisere barns opplevelser og følelser, ved å overse barn som ikke blir inkludert, ved å sette merkelapper på barn og peke ut syndebukker i barnegruppa. De mobber ved bruk av kroppsspråk, mimikk, stemmebruk og øyekast (Norreen, 2018).

Et av ti barnehagebarn krenkes, enten av andre barn eller ansatte i barnehagen (Ibid). Barn forteller at det verste som kan skje i barnehagen er å ikke ha venner og ikke få være med i leken. Barn i førskolealder med store utfordringer kan streve med å falle til ro i barnehagen. Behovet for tett voksenkontakt i et skjermet miljø kan bli vanskeliggjort av store barnegrupper og for lav helhetlig kompetanse i barnehagen. I tillegg kommer utfordringen med et høyt sykefravær i en del av barnehagene. For barn og familier er det ekstra viktig at samarbeidet mellom barnehage, skole og BFT forstås og utøves på en måte som ikke skaper ekstra utfordringer for barnet. Tette skott mellom tjenestene skal motarbeides slik at kommunens egne rutiner ikke blir et hinder for å bygge gode flerfaglige lag rundt barna.

Ulike undersøkelser viser at det er større spredning i trivsel blant barna i barnehagen enn blant elevene i skolen. I rapporten «Å lytte til barnets stemme», beskrives funnene i en spørreundersøkelse blant femåringer i seks barnehager i Trondheim som ble gjennomført i 2014. Her ser vi at barnehagebarn har en nyansert opplevelse av hverdagen sin i barnehagen. I noen av barnehagene ser vi at slettes ikke alle femåringene gleder seg til å gå i barnehagen, at de ikke alltid opplever at de gjør spennende ting i barnehagen, at de har erfaring med at de voksne kjefter på dem osv. Foreldre er derimot mer fornøyd med barnehagen enn det barna er. Mange av barna trives, men ikke alle finner sin plass. Det er forskjell på gutters og jenters trivsel, der guttene har det dårligere relasjonsmessig i barnehagen enn det jentene har. Undersøkelser viser også stor variasjon i barns sosiale og språklige ferdigheter. I Trondheim vet vi for lite om hvordan barna selv opplever tilbudet i barnehagen, og trenger dokumentere «barnets stemme» på en mer systematisk måte. Arbeid med å få fram barnets stemme gir nye muligheter for samarbeid. Barnets erfaringer og opplevelser vil derfor kunne bidra til forbedringer og positiv utvikling av barnehagetilbudet.

3.5 DIGITAL LÆRING OG UTVIKLING I TRONDHEIMSSKOLEN

Skoler i Trondheim som har gjennomført foreldremøter om mediebruk og nettvett, og lagt til rette for påfølgende gruppediskusjoner, forteller at de merker positive endringer i etterkant.

Trondheim kommune skal utvikle et opplegg om mediebruk og digital dømmekraft til bruk på foreldremøter. Skolen kan bidra til å få foreldrene på banen ved å legge til rette for diskusjoner, men unngå «pekefinger-tilnærming». Det har en effekt på barn at foreldrene diskuterer medier og

mediebruk med dem.

Et annet tiltak er at skolene implementerer iktplan.no. Utdanningsdirektoratet står bak denne ressursen, som har fokus på ulike grunnleggende digitale ferdigheter som søkestrategier, kildevurdering, (egen)produksjon og digital dømmekraft. Iktplan.no er en fleksibel ressurs som endrer seg i takt med den pågående fagfornyelsen fram mot 2020.

Tall fra Ungdata viser at det er behov for mer mediekompetanse i opplæringen

UNGDATA I TRONDHEIM 2017 – SVAR FRA UNGDOMSSKOLEELEVER:

FORSKNING

52 prosent av elevene bruker to til fire timer foran skjerm (utenom skolen) hver dag.

16 prosent av elevene rapporterer at de har blitt utsatt for trusler på nett eller mobil (en eller flere ganger) i løpet av de siste 12 månedene.

29 prosent av elevene har opplevd sårende kommentarer på nett eller mobil (en eller flere ganger) de siste 12 månedene.

14 prosent har opplevd at noen har lagt ut sårende bilder eller videoer av seg.

23 prosent rapporterer at de har blitt utestengt av andre på nettet (en eller flere ganger) de siste 12 månedene.

Omtrent **halvparten** av elevene mener at de bruker for mye tid på skjermen.

Rundt 31 prosent har prøvd å redusere skjermbruken uten å lykkes.

46 prosent sier at skjermbruken har ført til for lite søvn.

3.6 SEKSUELL TRAKASSERING

Seksuell trakassering i form av uønsket seksuell oppmerksomhet som er ubehagelig, krenkende eller plagsom, er et betydelig samfunnsproblem i og utenfor skolen. Mellom seks og sju av ti elever i videregående opplæring rapporterer å ha blitt utsatt for seksuell trakassering i løpet av et skoleår, verbalt, digitalt, indirekte eller fysisk. Det å bli utsatt for seksuell trakassering er klart belastende og assosiert med redusert psykisk helse og velvære (Bendixen, Daveronis, & Kennair, 2018). Skolehelsetjenesten i samarbeid med skolen, medisinstudenter og andre aktører driver seksualundervisning. Trondheim kommune lanserte i 2010 «Seksualundervisningspermen» for grunnskolen og videregående skole. Dette er et undervisningsopplegg laget av fagfolk fra ulike relevante fagområder.

Undersøkelser bekrefter økning i bruk av digital kommunikasjon i forbindelse med kjøp og salg av seksuelle tjenester og i kontakt mellom voksne og barn/unge. Erfaringer fra Uteseksjonen og Omsorgsenheten viser at unge jenter og gutter selger og bytter seksuelle tjenester og at problemet er økende.

3.7 KJØNNSENTITET

Manglende samsvar mellom det kjønn kjønnsorganene tilsier og ens egen oppfatning om hvilket eller hvilke kjønn en har, kalles kjønnsinkongruens (Hagen, 2018).

Det siste tiåret har vi sett stor økning også lokalt, i antall barn og unge som søker hjelp med tanke på kjønnsinkongruens og identitet (Frisén, Söder og Rydelius, 2017). Nasjonal behandlingstjeneste for transseksualisme ved Rikshospitalet ser også dette ved antall henvisninger. Det er økende enighet i Norge om at støtte og behandling for disse barn og unge bør skje lokalt.

Barn og unge (og voksne) som opplever kjønnsinkongruens rapporterer oftere psykiske plager som angst, depresjon, skam, spiseforstyrrelser, dårligere skoleprestasjoner, alkohol- og rusmisbruk, selvskading og selvmordstanker (American Psychological Association, 2015; Ehrensaft, 2016; Van der Ros, 2013). Forskning indikerer at transungdom, også de som er i en prosess med kjønnsbekreftende behandling, har stor risiko for flere psykiske lidelser, noe som bekrefter sårbarheten til denne gruppen (Dhejne et al 2016).

Det er i dag tilfeldig om du som barn eller ungdom i Trondheim møter en av de få i hjelpeapparatet som har kompetanse på området. Det finnes kompetanse på dette hos helsepersonell i Trondheim, men ikke ved alle enheter. Bistanden avhenger derfor av hvor du bor, hvor gammel du er, og om du har kjennskap til riktige fagpersoner.

Tilbud om lokal kompetent helsehjelp til denne gruppen barn og unge vil være avgjørende for å forebygge utvikling av psykiske vansker. Det som synes å ha best effekt er nettverksarbeid med foreldre, familie, barnehage, skole. Det bør sikres informasjon og veiledning til nettverket, slik at det kan være en støtte for barna. Nettverksarbeid ses på som avgjørende for hvordan det skal gå med disse barna. For de eldre ungdommene, også for de som allerede er i en kjønnsbekreftende prosess, vil et samtaletilbud og støtteapparat lokalt være viktig for å sikre god utvikling og god psykisk helse. Også her er nettverksarbeid viktig.

3.8 BARN OG UNGE HAR IKKE SAMME GODE OPPVEKSTVILKÅR

Det er ulik praksis mellom bydeler, enheter og avdelinger innenfor alle områdene i oppvekst og utdanning. Våren 2018 var det 42 barnehager som ikke hadde barn med spesialpedagogiske vedtak (en til ni timer), men andre barnehager hadde et stort antall. I de barnehagene som benytter kompetansehevingsprogrammet «Flerfaglig blikk» (Kvellido) reduseres antallet vedtak, mens for andre er det en kraftig økning i vedtakene når barna nærmer seg skolealder. Det er også store forskjeller mellom skolene. Noen skoler ligger på topp nasjonalt når det gjelder læringsmiljø og skolerresultater, mens andre har en vei å gå.

Skolebidragsindikatoren viser at skolene i Trondheim bidrar til sosial utjevning. Gode resultater er uavhengig av levekårsindikatorer som foreldres utdanning, inntekt, andel minoritetspråklige. Det betyr at det er viktigere hvordan skolen jobber enn hvor den ligger.

De fleste skolene har siden 2006 deltatt i ulike satsinger som skal bidra til et godt skolemiljø. Mange har fått økt kunnskap om faktorer som spiller inn på skolemiljøet, og generelt kan det sies at vi vet mer nå enn for noen år tilbake. Likevel er det store forskjeller mellom skolene når det gjelder i hvor godt de klarer å omsette ny kunnskap til praksis.

Også i BFT varierer praksis mellom bydelene, både når det gjelder BFTs egne ansvarsområder, men ikke minst når det gjelder samhandling med skole og barnehage. Barnevernet benytter ulike tiltak til familiene. Noen bydeler flytter flere barn og unge ut av hjemmet enn andre.

Det er altså ulik bruk av programmer og metoder i barnehage, skole og BFT. Det er i stor grad opp til enhetsleder å stake ut den faglige retningen. Rådmannen ønsker å utfordre disse ulikhetene nærmere for å undersøke om graden av metodefrihet kan stå i veien for likeverdige tjenester for barn og unge.

4 Hva sier forskningen

4.1 NORMALITET

Normalitet og avvik i barnehagen av førsteamanuensis
Karianne Franck

FORSKNING

Normalitet og det normale er ikke nøytrale størrelser, men verdiladede vurderinger knyttet til hva som er ønskelig, akseptabelt og gjennomsnittlig (Turmel, 2008). Hva som anses som normalt må derav ikke ses som en statisk størrelse, men forstås i sammenheng med samfunnets utforming, blant annet samfunnsinstitusjoner som barnehagen. Innen barnehagefeltet kan dessuten flere versjoner av hva som anses som normalt og ønskelig sirkulere på samme tid. Barnehagehverdagen stiller barn ovenfor en rekke ulike forventninger og krav knyttet til institusjonens forståelser, praksiser og utforming. Forventninger og krav som ofte forblir tause helt til et barn ikke lever opp til hva som anses ønskelig

og akseptabelt. Hva som anses som normalt, akseptabelt og ønskelig, endrer seg også over tid. Framveksten av et syn som anerkjenner barn som kompetente og aktive aktører fikk et tydelig rotfeste i Norske barnehager, men har i den senere tid ført med seg nye krav og forventninger om å prestere. I møte med et sterkt individfokus har en anerkjennende holdning til barn som kompetente aktører endret form til å danne vurderingskriterier for hvilke kompetanser enkeltbarn skal besitte (Franck, 2017). Et omfattende individfokus innen tidlig innsats risikerer videre å ignorere hvordan vansker og utfordringer kan forstås som relasjonelle fenomen, – for eksempel knyttet til barnehagen som institusjon.

4.2 INNSATS PÅ GRUPPENIVÅ

Innsats på gruppe, kultur og samfunnsnivå har større effekt enn tiltak på individnivå.

Studier fra terapi viser at innsats rettet mot par, familier, grupper eller

samfunn har større effekt enn å jobbe med én og én (Ness, 2017). Kunnskapsdepartementets ekspertgruppe, ledet av Thomas Nordahl konkluderer med at på tross av mange års arbeid for inkludering er det enda ikke plass til de som strever mest. Han peker på at dagens spesialpedagogiske praksis fører til økt stigmatisering og ekskludering.

Barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging er over lang tid ikke blitt tilstrekkelig inkludert i fellesskap med andre barn og unge, og de har i for liten grad fått realisert sitt potensial for læring.

(NORDAHL, M.FL, INKLUDERENDE FELLESSKAP FOR BARN OG UNGE, 2018)

4.2.1 INDIVIDUELLE TILTAK FOR DE SOM TRENGER DET

Selv om psykolog ikke er like viktig for alle, er det nødvendig for noen. Terapi, behandling og individuelle tiltak er virksomme. Barn som har behov for tiltak skal få det. Det er derfor viktig at kommunen har et system som fanger opp denne gruppen, og gir bistand etter høy faglig kvalitet. Samtidig er det viktig å vite at barn og unge som har behov for individuelle tiltak også vil ha nytte av et sterkere fellesskap.

Vilkåret for å få et individuelt tiltak er at barnet har et særlig behov. På samme tid er det nødvendig å se behovet for enkeltvedtak nødvendig i sammenheng med miljøet rundt barnet; med miljø menes her hvilken kompetanse, pedagogiske praksiser, fysiske læringsmiljø og muligheter som eksisterer i institusjoner lik barnehage og skole.

En reduksjon i antall vedtak om støtte er avhengig av at barns behov faktisk dekkes innenfor det ordinære tilbudet. Det fordrer gode barnehager og skoler som har kompetanse til å gi barn hjelp til utvikling og læring, også innen de allmennpedagogiske rammene.

4.2.2 SPESIALPEDAGOGISKE TILTAK I BARNEHAGE

Mistanke og bekymring for spesialpedagogiske behov har ofte et individperspektiv og er gjerne basert på tolkninger av barns atferd som indre kvaliteter og manglende egenskaper tilhørende det enkelte barn (Franck, 2018). Det spesialpedagogiske feltet har i lengre tid vært kritisert for å bygge på et for ensidig individ- og mangelperspektiv, hvorpå enkeltbarn fremstilles som mangelfulle og/eller avvikende. Inkludering og inkluderende fellesskap i barnehagen krever et mer relasjonelt- og systemrettet perspektiv innen spesialpedagogikken. Med dette følger en forståelse av behov for spesialpedagogiske tiltak som grunnet et barn i vansker, istedenfor et barn med vansker (Solli, 2010).

Individfokus er feil løsning, professor Ottar Ness

havner på individuelle mangler, som igjen handler om å reparere en liste med symptomer over tid, og slik finne den riktige metoden for å behandle manglene. Personlige svakheter og «feil» hos den enkelte blir viktigere

enn å se hele mennesket og de livsbetingelsene som påvirker dets problemer. Slik kan behandling ses på som en måte å få personer til å bli «korrekte» eller «normale» borgere (Gergen, 2009).

Et alternativ til den ovennevnte individualiserende diskursen handler om en relasjonell forståelse som flytter fokuset fra individer til relasjoner, kultur og samfunn.

I relasjonsfokuset er oppmerksomheten rettet mot de mellommenneskelige øyeblikkene og mening skapes relasjonelt. Flere studier viser at effekten av hjelp er langt større om den gis i gruppe eller fellesskap, fremfor for eksempel å møte én og én i samtaleterapi.

Menneskers handlinger, meninger og muligheter foregår alltid i en sammenheng. Dette må alltid være med i forståelsen av hvordan mening skapes og dette bidrar til at man må løse sosiale problemer gjennom å fokusere på samfunn, kultur og grupper, fremfor å «reparere» individer, eller «tilpasse» individene til samfunnet. Et afrikansk ordtak sier: «For den som ikke hører musikken, fremstår danseren som gal.»

DIGITALE FELLESSKAP VIRKER

Flere studier viser god effekt av ulike møteplasser på nett. Marianne Trondsen opprettet som en del av sin doktorgrad et internettbasert selvhjelpsforum for ungdom med psykisk syke foreldre (Tjora, 2018). Unge med psykisk sykdom i familien opplever taushet og mangel på informasjon, de føler seg usynlige og mange strever med skam og skyld. Ved å delta i nettsamfunnet klarte de etter hvert og bli åpne om egne tanker og følelser i den lukkede gruppen. Åpenheten viste seg å «smitte» over i andre relasjoner utenfor nettsamfunnet (Tjora, 2018). Å kjenne seg igjen i andres situasjon og åpenhet skapte handling. Ungdommene ble blant annet enige om at de skulle «tørre» å vise egne følelser f.eks sinne, overfor foreldrene som var syke. Det digitale fellesskapet førte til normalisering og reduksjon av skam og skyld. Lignende studier viser det samme. Her ligger et stort og ubrukt potensiale. Dette kan være i form av møteplasser, samtalefora, terapigrupper, apper og spill.

4.3 MOBBING

DEFINISJONER PÅ MOBBING:

Mobbing er en av de sterkeste indikatorene på manglende inkludering (Lund, m.fl., 2017).

Mobbing av barn er handlinger fra voksne og/eller barn som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull person i fellesskapet og muligheten til medvirkning (Lund, 2016)

Dorte Marie Søndergaard definerer mobbing som sosiale prosesser på avveie.

Dermed rettes lyskasteren vekk fra gjentakelsen, tidsperspektiv,

mobber-rollen, offer-rollen, makt og ondskapsfullhet. Det gir en mulighet til å se mobbing som relasjonelt og

som prosesser om å høre til eller være utenfor fellesskap i barnehage, skole og nærmiljø

4.3.1 BARNEHAGE

Det er delte meninger om å bruke mobbebegrepet i barnehage. Det har muligens sammenheng med at mobbing har blitt forstått som «ondsinnede strategiske handlinger» og at det først er barn i seksårsalder som kan «planlegge å være slemme» (Lund, 2015). Dette har ført til lite forskning på mobbing i barnehagen. I 2003 ble «Manifest mot mobbing» underskrevet av Barne- og familiedepartementet. Departementet tok til orde for at barnehagen burde slutte seg til manifestet. Dette førte til økt forskning på denne arenaen, og til at mobbebegrepet ble knyttet opp imot barns rettigheter og medvirkning (Lund, 2015).

«Alle barn og unge har rett til et oppvekst- og læringsmiljø uten mobbing. FNs Barnekonvensjon slår fast at barn og unge har rett til utvikling, medvirkning, ikke-diskriminering, omsorg, beskyttelse og selvrealisering. Mobbing svekker disse rettighetene» (Manifest mot mobbing, 2003 s.2)

Studier viser at 37 prosent av barn i barnehagen er involvert i mobbing, og det er sammenheng mellom frafall i videregående skole og mobbing i barnehagen (Lund, 2013). «Hele barnet, hele løpet, mobbing i barnehagen» en rapport utarbeidet av Universitetet i Agder (Lund, m.fl., 2015) peker på tre områder for å motvirke mobbing i barnehagen:

1. Vennskapets og lekens betydning,
2. Voksnes handlinger
3. Voksnes holdninger

Arbeid med vennskap og lek er viktigst for å unngå mobbing i barnehagen. De barna som ikke har venner risikerer å bli mobbet. Barna forteller at de frykter mest å ikke ha noen å leke med, eller bli utestengt fra lek. Studien viser at barn frem til to-treårsalder har mer flyktige vennskap, mens fra treårsalderen blir vennskapene mindre åpne og mer preget av strategiske valg og forhandlinger barna i mellom. Det er en risiko for at barn blir utestengt og venneløse i kjølvannet av denne utviklingen, og det er særlig viktig at småbarnsavdelingene har fokus på den sårbare fasen mellom to og tre år (Lund, m.fl., 2015). Rapporten finner også at det er vanskelig å oppdage utestengelse når den er en del av leken. Det krever at voksne er delaktige og tilstede for å hjelpe barna i de sosiale prosessene. Lund mener at samarbeid mellom ansatte i barnehagen og foreldre er avgjørende for hvordan barnets lekekompetanse utvikles. Lekens betydning for vennskap og trivsel bør være et sentralt tema i samarbeidet med foreldre. Barnehagen og hjemmet bør legge til rette for lek og vennskap, både hjemme og i barnehagen (Ibid). Spesielt gjelder dette for de barna som strever. Lund peker på at barnehagepersonalet må være oppmerksomme på hvilke barn som får positiv oppmerksomhet, og hvilke barn som lett blir definert negativt av de voksne. Voksne (både ansatte og foreldre) som støtter utsagn som definerer «den som mobber» på negative måter, bidrar til ytterligere utestengelse.

Mobbing har gode vekstvilkår i barnehager der lekens betydning blir undervurdert, der vennskap mellom små barn blir bagatellisert, der voksne definerer enkeltbarn negativt og der samarbeidet mellom de voksne, og mellom voksen og barn er dårlig. Studien finner også at de voksne i barnehagen ikke anerkjenner, ikke ser, eller ikke tar på alvor at små barn utviser «mobbeatferd» (Ibid).

4.3.2 SKOLE

Skolen har klare forpliktelser i lov i arbeidet mot mobbing og har et særlig ansvar for å forebygge, avdekke, stoppe og følge opp arbeidet mot mobbing. Klassemiljø, klasseledelse og den voksnes relasjonskompetanse er avgjørende for å motvirke mobbing. Nordahl peker på viktigheten av et varmt og støttende voksenmiljø, klare grenser for hva som er akseptabel atferd og at sanksjonene gjøres på en ikke-fiendtlig og ikke-fysisk måte når uakseptabel atferd oppstår. Læringsmiljøet er den faktoren som har størst innvirkning på arbeid mot mobbing (Roland).

Forskningsbaserte program har god effekt. Dette krever at skolene får alle ansatte til å jobbe sammen. Endringer i voksnes holdninger, kunnskap og handlingskompetanse forutsetter at hver og en gjør en aktiv innsats for å tilegne seg kunnskap, evner å se seg selv og samtidig er villig til å endre praksis. Det forutsetter tydelig lederskap med krav om teamsamarbeid og lojalitet til det som blir bestemt. Studier viser at det tar tre til fem år før effekten av programmet begynner å virke (Holthe, A. 2017).

FORSKNING

Eriksen og Lund (2018) fremhever fire områder som er viktig for å lykkes i skolens arbeid mot mobbing:

1. Varm og støttende lederstil
2. Kontinuerlig fokus på relasjonsarbeid
3. Lærerstyrte aktiviteter for å styrke samhold
4. Foreldresamarbeid

Mosand og Moen (Pedlex, 2017), fremhever samfunnsmessige forhold, menneskets «natur» og forhold på og rundt skolen som sentrale elementer mot mobbing. Kunnskap om hvordan disse virker sammen og hva de voksne skal se etter er sentralt for å håndtere problemet. Videre påpeker de at verktøy og metoder ikke er tilstrekkelig alene, men at disse må utøves av ansatte med kunnskap og relasjonskompetanse. De fremhever skolekultur som dyrker mangfold, relasjonsbasert klasseledelse og et tillitsfullt skole-hjem-samarbeid som særlige satsingsområder.

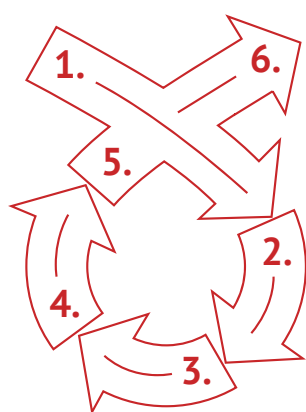
4.3.3 DIALOG MED FORELDRE ER AVGJØRENDE

Gro Emmertsen Lund finner i sin avhandling hvordan arbeid mot mobbing kan bidra til ytterligere ekskludering fordi skolen ikke samarbeider med foreldre. Lund finner at skolen og støttesystemene ofte har laget seg en forståelse av hva som er problemet, (som oftes i individet/eleven selv) før foreldre blir involvert. Når forståelsen er skapt før foreldrene er hørt,

kan det føre til en kamp om «hvem som har rett». Medelevene bidrar til å utestenge eleven fra fellesskapet, fordi de opplever aksept fra voksne i skolen på at «eleven er problemet». Lund peker også på at skolen og foreldre kan ha ulike forventninger til om problemet kan løses eller ikke. Hun finner at skolen kan være mer pessimistiske, og ha tendens til å ha fokus på feil og mangler i eleven, foreldrene og ved egen praksis, fremfor å lete etter styrker og muligheter. Dersom skolen anser problemet for å ligge hos eleven og foreldrene, mens foreldrene anser at skolen eier problemet, og ingen kommer noen vei, ender det ofte til slutt med at foreldrene søker om å få bytte skole.

Dette kaller Gro Emmertsen Lund:

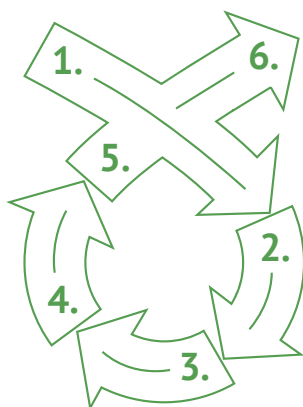
EKSKLUDERINGSSPIRALEN:

1. Skolen forstår eleven som problemet
2. Skolen fremlægger og underbygger problemhistorien
3. Elev- og foreldreperspektiver avvises, benægtes eller overhøres
4. Forældrene gøres ansvarlige for problemet og for at løse det hjemmefra/genopdrage deres barn
5. Situationen formes som et ultimatum: enten affinder forældrene sig med problemhistorien og ansvaret for at løse det, eller også kan de finde en anden skole
6. Eksklusion. Familien er nødsaget til at flytte barnet til en anden skole

Inkluderingsspiralen beskrives som den ideelle måten å bidra til at flere barn og unge i skolen opplever tilhørighet. Her beskrives en praksis der skolen og foreldrene i samarbeid skaper en forståelse av hva som er problemet og at de sammen finner mulige løsninger.

INKLUDERINGSSPIRALEN:

1. Skolen forstår, at eleven befinner sig i en problemstilling og at de må gøre noget for at hjælpe eleven/eleverne.
2. Skolen beder forældrene om hjælp til at finde på løsninger, som skolen kan iværksætte for at hjælpe eleven/eleverne.
3. Elev- og foreldreperspektiver bydes velkommen, lyttes til indgående, udforskes og påskønnes.
4. Skolen påtager sig ansvaret for at løse problemerne i skolen
5. Skolen arbejder på at hjælpe eleven i skolen samt styrke samarbejdet således, at det ikke udvikler sig til samarbejdsvanskeligheder mellem skole og forældre
6. Inklusion. Familien kan se en vej frem og har håb for fremtiden

4.3.4 DIGITAL MOBING:

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) skrev en kunnskapsoppsummering om digital mobbing. De konkluderte med at det er mange fellestrekk mellom tradisjonell mobbing og digital mobbing (Hellevik & Øverlien, 2013). Imidlertid er det noe som skiller seg ut i digital mobbing; spesielt muligheten som mobberen har til å være anonym. Dette kan gjøre det ekstra vanskelig for mobbeofferet, samtidig som mobberne kanskje sier og gjør ting de ikke ville ha gjort dersom offeret visste hvem de var. Et annet aspekt ved digital mobbing er at det kan forekomme til alle døgnets tider og at det kan være synlig for flere (Hellevik & Øverlien, 2013; Ulriksen & Knapstad, 2016).

4.4 SEKSUELL TRAKASSERING ER SEKSUELL KONKURRANSE

Forvaltning av sin egen seksualitet handler mye om å kunne sette grenser for andre, men også om å vise seksuell interesse overfor andre på måter som ikke er krenkende eller grenseoverskridende. Psykologisk institutt ved NTNU er i front innenfor forskning på barn og unges seksualitet og seksuell trakassering. De viser til at det enda ikke er utviklet programmer som reduserer trakassering, og mener dette antagelig skyldes at vi har tolket seksuell trakassering mellom unge innenfor feil forståelsesramme. Dette har vært forstått som fiendtlighet og maktmisbruk mot kvinner, mens studier viser at trakassering i stor grad handler om seksuell konkurranse.

Professor, Mons Bendixen

FORSKNING

De negative helseeffektene av å bli seksuelt trakassert er sammenlignbare med effektene av å bli utsatt for mobbing, og enhver reduksjon av denne typen belastning vil kunne ha betydelige helseeffekter for ungdom (Bendixen et al., 2017). Det finnes imidlertid ennå ingen forebyggende programmer som effektivt reduserer faktisk seksuell trakassering (Connolly et al., 2015; de Lijster, Felten, Kok, & Kocken, 2016; Pina, Gannon, & Saunders, 2009). Hovedgrunnen til dette er trolig at de teoretiske rammene man har fortolket seksuell trakassering innenfor har vært feil. Disse har i stor grad tatt utgangspunkt i maktrelasjoner og fiendtlighet overfor kvinner. Videre har få av disse intervensjonene bygget på kunnskap om grunnleggende mekanismer fremkommet gjennom store empiriske studier.

Nyere forskning viser derimot at seksuell trakassering er et uttrykk for seksuell konkurranse (Bendixen & Kennair, 2017; Kennair & Bendixen, 2012; Schnoll, Connolly, Josephson, Pepler, & Simkins-Strong, 2015; Skoog & Özdemir, 2015, 2016) og at denne foregår på to litt forskjellige måter:

1. Gjennom nedrakking av konkurrenter av samme kjønn,
2. Gjennom utprøving av seksuell interesse hos personer av motsatt kjønn.

Begge disse formene kan omfatte både fysiske og ikke-fysiske handlinger. Det er liten grunn til å tro at ungdom er bevisste hvorfor og hvordan de konkurrerer seksuelt.

4.5 RELASJONELL VELFERD OG SAMSKAPING FOR STERKERE FELLESSKAP

Begrepet, relasjonell velferd, er utviklet av den britiske sosialentreprenøren, Hillary Cottam. Hun beskriver begrepet som en endring i tankemåte i hvordan velferd forstås og praktiseres. Praksis skal bevege seg over i en samarbeidsmodell hvor velferd ikke er noe vi gir til hverandre, men noe som produseres og skapes sammen under relasjonelle betingelser. Velferd fremmes ved økt samarbeid med innbyggernes ressurser og relasjoner. I Stockport, England har innbyggere og profesjonelle samskapt tjenester for kronisk syke. I stedet for å ha en plan som er utarbeidet av profesjonelle, har innbyggerne en plan som er deres, og de profesjonelle koordinerer innsatsen. Resultatene viser at de langtidssyke melder om økt kvalitet i behandlingen, økt livskvalitet og en økonomisk besparelse på opptil 20 prosent på hver enkelt innbygger. I tillegg var det færre innleggelses og konsultasjoner.

Storch (2018) viser videre til Cottams feltstudie (2016) hvor intern koordinering var avgjørende. Hun fant at enkelte familier hadde over 70 offentlige ansatte å forholde seg til. Det betyr at Relasjonell Velferd krever relasjonell kompetanse i samarbeid med innbyggere, men også internt i kommunen. Det krever ansatte som er innstilt på samarbeid, handlekraft og fleksibilitet. Relasjonell velferd har ambisjon om at verdien i kommunale innsatser måles i kvaliteten på innbyggers liv, fremfor i ytelser og faglig kompetanse. Det er også dette som kalles samskapingkommunen, eller kommune 3.0.

Storch og Hornstrup (2018):

FORSKNING

En mere samskabende, inddragende og borgernær praksis danner nye konturer for vores velfærd. Konturer med mindre systemvelfærd, hvor borgeren forventer og har ret til en given kommunal service, der er styrt og definert av kommunen, og med mere relationel velfærd, hvor velfærd måles i gode liv med utgangspunkt i borgerenes egne ønsker til sådant. Og dette gode liv skapes ofte der, hvor vores indbyrdes relationer er stærkest, i de nære og lokale fællesskaber. Dette skaber et skift i kommunes opgaver. Kommunen skal ikke lenger levere standardiserte serviceydelser,

men indgå i et tæt samarbejde om at støtte borgerens egne ressurser, kompetencer og netværk. Kommunen skal ikke være relationen til borgeren, men skal tilbyde borgeren relationer, også ved at lade borgeren geninvitere andre aktører ind i eget liv, som foreninger, andre borgere, lokale virksomheter og nyere netværk. Borgeren skal kunne bli selvhjølpen på enten kort eller langt sigt - for heri hviler et stort kvalitetsmæssigt og myndiggjørende potentiale for borgerens fortsatte trivsel og øgede velfærd samt et forretningsmessig potentiale.

5 Slik vil vi jobbe

Gjennom arbeidet med strategien har vi sett mange eksempler på god praksis på alle områder innenfor oppvekst og utdanning. Vi har funnet gull i barnehage, skole og i BFT. Rådmannen vil derfor understreke at mye av arbeidet som gjenstår er å gjøre mer av det vi allerede gjør, dele erfaringene og tilpasse praksis etter råd fra Ekspertutvalget og forskning.

Arbeidet med barn, unge og familier skal fremover reflektere følgende overskrifter:

5.1 FRA INDIVID TIL RELASJONER OG FELLESSKAP

Praksis skal i hovedsak forlate individfokus og sette søkelyset på relasjoner, gruppe og fellesskap. Det er både ressursmessig vanskelig og etisk betenkelig å svare på barn og unges vansker med individuelle løsninger. Individualiserte tiltak vil styrke ideen om at det er barna og ungdommene det er noe galt med.

Eksempler fra praksis: Uteseksjonen, Gartnerhaugen og Link er alle barnevernstiltak der arbeid med gruppe og relasjoner gjennomfører praksis. Uteseksjonen danner grupper av og for ungdom som strever med rus, Gartnerhaugen jobber alltid med ungdommens foreldre, slekt og utvidet nettverk for å skape endring, og LINK bruker miljøterapi grupper for å jobbe med enkeltbarns utvikling og endring, heller enn å jobbe med dem hver for seg. Disse tiltakene innebærer at antall barn og unge som er flyttet i fosterhjem og institusjon er sterkt redusert de siste to årene.

Fellesskapene i kommunen skal være preget av mangfold og inkludering innenfor et omfavnende normalbegrep. Sterke barnefellesskap krever sterke voksenfellesskap. Det betyr at vi må se fellesskap som livsløp med mange møteplasser innenfor samme aldersgrupper og mellom generasjoner. Vi har flere eksempler der barnehager planlegger samvær og fester sammen med helse- og velferdssentre, eller der ungdom treffer pensjonister, og studenter bor på hybler på eldresentre. Møteplasser mellom generasjonene bidrar til sterkere sikkerhetsnett og et tryggere samfunn for alle. Det betyr at vi må se på nytt hvordan skole, barnehage og andre kommunale arenaer kan være sentrale møteplasser mellom barn og unge, og også være brobyggere på tvers av generasjoner.

EKSPERTUTVALGET OM FELLESSKAP

EKSPERTUTVALG

Det er ikke rett å skille ut barn fra gruppa si for å møte et særlig behov eller løse et problem, og så sende dem tilbake igjen. Barn er sårbare, og de har med en slik hendelse blitt litt annerledes. De voksne må like barn som strever.

Det må skapes rom for å være annerledes, kjenne og akseptere den enkelte eleven uten å lage styr av noen som er litt annerledes. Atferd oppstår ikke av ingenting, men er uttrykk for noe. En må lære noe om hva som ligger bak atferden for å kunne tilrettelegge for trivsel på riktig måte.

5.1.1 BARN SOM TRENGER SPESIALISERTE TILTAK OG EKSTRA BESKYTTELSE

Med de prioriteringene som ligger i denne strategien vil vi kunne frigjøre ressurser til de som trenger det mest. Det vil nok alltid være barn og unge som trenger behandling, spesialiserte tiltak og ekstra beskyttelse. Rådmannen vil sammen med sentrale fagmiljø finne tiltak som i enda større grad ivaretar disse behovene for denne gruppen.

Den gjengse antagelsen er at et offer trenger beskyttelse fra en utøver, men det er bare en del av bildet. Man må også vurdere om krenkeren vil ha behov for ekstra oppfølging. Det kan være atferden skyldes negative livshendelser de selv utsettes for, de trenger å beskyttes mot konsekvensene av deres handlinger som de selv ikke ser på grunn av modenhet og alder, og de trenger beskyttelse fra å sette seg i en situasjon hvor de kan bli krenket selv. Fremfor å marginalisere (stigmatisere?) krenkeren mener man at større inklusjon vil ha terapeutisk effekt. Dette vil ikke si at barn ikke skal ta konsekvensene av sine handlinger, men at eksklusjon ikke brukes aktivt som et virkemiddel. Dette kan utfordre vår opplevelse av rettferdighet ved at man tradisjonelt har utestengt krenkere fra samfunnet (eksempelvis ved fengselsstraff). Oppfølgingen bør preges av en ressursbasert tilnærming noe det også er vitenskapelig belegg for (Fortune, 2018).

5.2 SAMARBEID MED BARN OG UNGE

Barns rett til medvirkning er nedfelt og uttrykt i nasjonale målsettinger, i barnehageloven, barnevernloven, helselovgivning og opplæringsloven. FNs barnekonvensjon sier at barn skal bli sett, hørt og kunne uttale seg om det de erfarer og opplever i hverdagen. Barnets synspunkter skal tas på alvor og tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Artikkel 13 i barnekonvensjonen sier at barnet har rett til å søke, motta og meddele opplysninger, enten det skjer muntlig, skriftlig eller en annen uttrykksmåte barnet måtte velge. Opplæringsloven § 9a-5 beskriver elevenes rett til å engasjere seg i både planlegging og gjennomføring av det systematiske arbeidet for helse, miljø og sikkerhet på skolen. Forandringsfabrikken gir følgende råd om samarbeid med barn og unge:

- Barn og ungdom har mye kunnskap om livet sitt
- Barn og ungdom er like mye verdt som voksne
- Barn og ungdom trenger kjærlighet
- Barn og ungdom må bli trodd på og tatt på dypt alvor

EKSEMPEL: Romolslia barnehage arbeider systematisk for å sikre at barnas egne stemmer blir hørt. Barnehagen har selv utviklet verktøy som skal sikre barna en arena hvor de selv kan påvirke sin egen hverdag, der de kan dele opplevelser, tanker og inntrykk og bli anerkjent som den de er. Eksempler er Snakkehjørnet, Trivselssamtale og Å høre-til-plan. Eksemplene er utdypet i vedlegget.

5.3 KUNNSKAP OG SAMARBEID MOT MOBBING

Denne strategien målbærer ingen nullvisjon for mobbing. Mobbing handler om posisjonering i et hierarki, finne sin plass i en gruppe, dannelsen av vennskap og ligger i menneskets natur. Tilhørighet og fare for utestengelse er pågående sosiale prosesser som foregår daglig i barne- og ungdomsgrupper. Dette krever kontinuerlig arbeid som alle ansatte alltid må ha fokus på. Vi må gi barn og unge muligheter til å befeste sin status og betydning gjennom ikke-krenkende mestringsstrategier.

Praksis i kommunen skal lene seg på denne definisjonen av mobbing:

Mobbing av barn er handlinger fra voksne og/eller andre barn som krenker barnets opplevelse av å høre til og være en betydningsfull person i fellesskapet. (Lund, 2015)

Definisjonen flytter hovedfokus fra barn og unges personlige egenskaper til kontekst, kultur og sosiale prosesser (Søndergaard, 2009). Gitt dette skal mobbing oppløses i fellesskapet og ikke ved at barn blir flyttet. De voksne har hovedansvar for relasjoner, kultur og miljø i barne- og ungdomsgrupper. Samtidig har barn og unge også store ressurser og ønske om å ta ansvar for seg selv og hverandre. Dette skal anerkjennes. Dersom mobbing oppstår, er det derfor avgjørende at vi har en praksis der både voksne og barn har et kritisk blikk på seg selv og forstår at de selv er en avgjørende del av løsningen.

BARN OG UNGES EGEN KUNNSKAP

Barn og unges subjektive opplevelser skal være utgangspunkt for å definere handlinger som mobbing. Barn og unge er relasjonsorienterte og menings-skapende fra fødselen av. Vi skal møte barn og ungdom som aktive aktører som er i stand til å signalisere egne intensjoner og grenser. De vil fortelle voksne om egne reaksjoner, intensjoner og følelser dersom relasjonene er trygge. Barn og unges kunnskap og erfaringer skal derfor etterspørres, dokumenteres og brukes i arbeidet mot utestengelse.

EKSEMPEL: Voldsminde barnehage har et aktivt blikk på barns følelses-uttrykk. Personalet ønsker å fremstå som autentiske voksne i møte med barna. Dette bidrar til anerkjennelse av barnas egne følelses-uttrykk,- både det som berører det triste og leie, og det som fyller barnet med glede, iver og spenning. Barnehagen beskriver arbeidet sitt nærmere i vedlegget.

KUNNSKAPSBASERT INNSATS I SKOLEN

Det er tilstrekkelig dokumentert gjennom forskning at kunnskapsbaserte satsinger i skolen har god effekt mot mobbing. Alle skoler har lokale handlingsplaner mot mobbing. Fremover skal det imidlertid satses på noen utvalgte forskningsbaserte innsatser for bedre læringsmiljø. Disse skal ha fokus på klasseledelse, relasjonskompetanse og foreldresamarbeid. Alle skolene i Trondheim skal derfor benytte seg av utvalgte innsatser. Det skal være mulig å evaluere og gjøre nødvendige tilpasninger.

EKSEMPEL: Ila skole trekker frem to metoder de benytter. Zippys venner fokuserer på barns mestringsstrategier i møte med livets små og store utfordringer. Banking time er en målrettet og intensiv metode for relasjonsbygging over en kortere periode. Lærerne vurderer hvilke barn som vil ha behov for et slikt tiltak. Metodene blir nærmere beskrevet i vedlegget.

SKJERPET AKTIVITETSPLIKT FOR SKOLENE

Skolens aktivitetsplikt er skjerpet gjennom nye bestemmelser i opplæringsloven. Det betyr at alle som arbeider i skolen har plikt til å følge med, gripe inn og varsle hvis de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Skolen har plikt til å undersøke og sette inn egnede tiltak som sørger for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Dersom en får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider i skolen utsetter en elev for krenkelser som mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks varsle rektor. Hvis det er en i ledelsen som står bak krenkelsen, skal skoleeier varsles direkte av den som fikk mistanke om eller kjennskap til krenkingen.

SAMARBEID MED FORELDRE

Skoler, barnehager og BFT skal etterstrebe dialog i samarbeidet med barn og foreldre. Flere barn og unge mangler tilhørighet blant annet fordi samarbeidet med og mellom foreldre ikke er godt nok. I barnehagen pekes det særlig på at foreldrene må bli en tettere samarbeidspart for å legge til rette lek og vennskap, hjemme og i barnehagen. I skolen ser vi at forsvarsmekanismer og ansvarsfraskrivelse for ofte preger dialogen mellom partene når et problem har oppstått. Trondheim kommune skal derfor alltid samarbeide godt med foreldre, slik at forståelsen av problemet og løsningen er noe som skapes i fellesskap.

En samlet rektorgruppe ble våren 2018 enige om: «Barnet er aldri problemet og forbud mot privatpraktiserende lærere».

EKSEMPEL: Barne- og familietjenesten i Lerkendal bydel har ulike tiltak for å sikre god dialog med både barn og foreldre. Veiledning og informasjon til foreldrene om rettigheter og muligheter er en sentral oppgave. Forståelse for og anerkjennelse av at foreldrene kan være slitne og fortvilte bidrar til å skape kommunikasjon som er til hjelp, heller enn til hinder i samarbeidet. Mer om hvordan BFT jobber beskrives i vedlegget.

LEK OG VENNSKAP

Mobbing i barnehagen knyttes til utestenging fra lek. Ved å ha fokus på vennskap og lek, vennlighet og kreativitet vil vi systematisk klare å øke barnas lekekompetanse. Vennskskapsforhold er en beskyttende faktor i forhold til mobbing. De voksnes holdninger og handlinger knyttet til vennskskapsutvikling er sentralt. For å øke barns tilhørighet trengs voksne som er varme, tydelige, tilstedeværende og samarbeidende. Det trengs voksne som har et bevisst forhold til egne holdninger og kompetanse til enkeltbarns atferd, egen rolle når konflikter mellom barn/unge oppstår, eller når noen blir utestengt.

EKSEMPEL: «Alt i barnehagen skjer i relasjonen» sier en av pedagogene I Sjetne barnehage. Barnehagen har hentet frem begrepet vennlighet. Hva betyr det å være vennlige mot hverandre, å lytte til de andre og samtidig glede seg til at det er ens egen tur til å dele historien sin? Dette kan være vanskelig for små barn, og krever støtte og øvelse. Mer om barnehagens refleksjoner og arbeidsmetoder finnes i vedlegget.

EKSPERTUTVALGET OM BARN S MANGLENDE TILHØRIGHET

EKSPERTUTVALG

Ekspertutvalget er opptatt av flere forhold knyttet til barn og unges manglende tilhørighet.

De viser til at foreldrene må være en nærmere samarbeidspart for skole og barnehage. Skolen må forstå hvilken kraft det ligger i foreldrenes følelsesmessige tilknytning til barnet.

Utvalget peker også på at skoleledelsen i større grad må jobbe med voksnes holdninger til barn som strever.

*«Det er aldri ett barn som kan ødelegge et fellesskap alene»,
«Voksne i barnehage og skole må like barn og unge som strever» og
«Skolen må slutte se etter syndebukker»*

Voksne må slutte å lete etter problemer i barnet.

5.4 NY KUNNSKAPSBASERT INNSATS MOT SEKSUELL TRAKASSERING

NTNU vil i samarbeid med relevante fagmiljøer i kommunen utvikle metoder og prøve ut forebyggende innsats i skolen for å redusere seksuell trakassering. Det blir viktig, spesielt i dagens mediekontekst, å bevare en sexpositiv holdning samtidig som man arbeider for å redusere seksuelt ubehagelig og krenkende atferd. Dette er viktig kunnskap og viktige holdninger å ta med seg i arbeidet for å utvikle effektive tiltak mot seksuell trakassering innenfor skolens virksomhet.

Vi vil utvikle et sett av tiltak med faglig innhold og metodikk basert på dagens praksis, nyere forskning og råd fra barn og unge. Dette settes sammen til et helhetlig program med læremidler og integrerte digitale løsninger som implementeres i skolen og evalueres fortløpende. Seksualundervisningen er en naturlig tema, men dette vil innebære endringer i dagens praksis både i ungdomsskolen og i videregående opplæring.

EKSEMPEL: Skolehelsetjenesten har høy kompetanse på seksuell helse, og samarbeider tett med skolene om undervisningsopplegg ved ulike trinn. Tjenesten arrangerte høsten 2017 i samarbeid med Sverresborg ungdomsskole en «Pubertetsfestival». Ungdommen fikk selv ønske seg innhold i ukeprogrammet. Resultatet ble en ukes festival med innslag av musikk, dans, foredrag, teater, yoga, personlig økonomi, rus, kriminalitet, sosiale medier, forelskelse, prevensjon, overgrep, besøk av Helsesista og egenproduksjon av filmer om det å være ung. Programmet er gjengitt i vedlegget.

5.4.1 SIKRE TILBUD TIL BARN OG UNGE MED FLYTENDE KJØNNSSIDENTITET/KJØNNSSINKONGRUENS

For å sikre at barn og ungdom som strever med kjønnsidentitet skal få kvalifisert hjelp ønsker vi å se på ulike løsninger for å styrke kompetansen på området. Det skal ikke være tilfeldig om unge med for eksempel kjønnsinkongruens møter profesjoner med denne kunnskapen eller ikke. Informasjon og kompetanse må ut i barnehagen, i skolen, i sfo, foreldremøter, idrett og kultur. Det aller viktigste for barnet som kjønner litt annerledes enn hva samfunnet forventer er at de rundt møter barnet på en god måte. Dette vil bidra til at barnet kan være seg selv, vokse og utvikle seg uten å måtte skjule hvem hen er. Det er svært viktig at foreldre får snakke med noen som kjenner feltet og grupper er anbefalt, foreldrene får møte andre foreldre, barna og ungdommene får møte andre barn og ungdommer.

EKSEMPEL: BFT Østbyen har spisskompetanse på området, og en psykolog i tjenesten har jobbet med flere barn og unge i målgruppa. Hun jobber i utstrakt grad med den unges nettverk for å skape forståelse, aksept og inkludering. En ungdom fortalte om sitt kjønnskifte på sin skole og fritidsarena. Dette førte til at psykologen jobbet med ledere, lærere, medelever, venner og øvrig nettverk slik at det ble sikret god informasjon, forståelse og et trygt og godt miljø.

EKSPERTUTVALGET OM SEKSUALITET

EKSPERTUTVALG

Ekspertutvalgets yngste medlemmer har sterke anbefalinger og ønsker om å bringe romantikken inn i seksualundervisningen. Seksualundervisningen kan bli for teknisk med for lite fokus på følelsene som oppstår. De foreslår at litteratur, romaner og noveller brukes som grunnlag for deler av undervisningen. Sensualitetsundervisning er derfor et klart råd fra utvalget.

Utvalget mener det er avgjørende at foreldre er en samarbeidspartner når barnehage og skole skal ha tema som seksualundervisning og seksuell

trakassering. Dette bør være parallelle løp med fokus på tema i foreldremøter eller workshops. De peker imidlertid på at seksualitet ikke er tema som egner seg når foreldre og ungdom er samlet samtidig, og sier det er viktig at unge og voksne deles i ulike grupper.

Vi har mistet sensualiteten, berøringen. Vi må tørre å berøre hverandre uten at det skal bli seksualisert, og å være venner på tvers av kjønn. Her må barn og unge få veiledning og opplæring – for eksempel under overskriften sensualitetsopplæring.

5.5 DANNELSE OG LÆRING I DIGITALSAMFUNNET

Digital teknologi byr på mange og nye muligheter for å kommunisere, skape noe nytt og til å forenkle arbeidsprosesser og hverdagsliv. Men den gjør oss også sårbare for andre former for risiko enn tidligere, som for eksempel identitetstyveri, krenkelser på nett og spredning av bilder og personlig informasjon. Utvikling av håndteringskompetanse er helt nødvendig for at barn og unge skal lære seg å mestre og forstå ulike mekanismer i det digitale samfunnet.

5.5.1 DANNELSE OG DIGITAL DØMMEKRAFT

Både formell og uformell læring skjer på de digitale flatene. Barn og unge har smarttelefoner som gjør at de er koblet på og «sjekker ting» som en løpende aktivitet gjennom døgnet. Denne aldersgruppen leser og skriver mer enn tidligere, men i andre formater. Læring er ikke noe som bare skjer i klasserommet, og en ny type lesing og skriving utvikles utenfor skolen. Elevene opplever ikke at skolen evner å videreføre denne praksisen i klasserommet (Frantzen og Schofield, 2018). Skolen bør i større grad møte elevene med utgangspunkt i fenomener og erfaringer i fra deres eget hverdagsliv. Elevene bør få anledning til å lære om og å ta i bruk sosiale medier, og skolen kan knytte læring opp i mot elementer fra ungdoms- og populærkultur.

Oppdraget til skolen kommer tydelig frem av læreplanens generelle del. Ny overordnet del vektlegger fra 2020 også etisk bevissthet og kritisk tenking. Elisabeth Staksrud, professor i medievitenskap, peker på hvordan skolen historisk sett har vært konservativ til nye mediepraksiser og heller bidratt til å drive fram mediepanikk. «Alle voksne ser de nye mediene med gamle briller» (Frantzen og Schofield, 2018). Det er derfor viktig at man både har et blikk for de digitale kanalenes fordeler og ulemper, muligheter og utfordringer. Skolen har et ansvar for å utvikle barns refleksive kompetanse. Dette innebærer blant annet en bevisstgjøring om hvordan internett og digitale medier fungerer, og hvordan de påvirker vår samhandling i hverdagen. En større vektlegging på mediekompetanse i opplæringen vil kunne redusere uønskede hendelser på nett og digitale krenkelser mellom barn og unge.

Tilgang til internett er definert som en menneskerettighet av FN (Human Rights Council 2016). Skolen (og barnehagen) er det eneste stedet hvor barn og unge har mulighet til fri tilgang til internett, uavhengig av kulturell, religiøs eller økonomisk bakgrunn. Det er også nettopp i skolen at de kan lære å benytte seg av rettigheter, bruk av medier og annen håndteringskompetanse.

Elevenes læringsutbytte henger nøye sammen med lærerens kompetanse. Det digitale er ikke noe unntak. (Øystein Gilje, 2018). Etter- og videreutdanning av lærere innen digital kompetanse, er viktig både nå og i årene framover. Skolene får tilbud om opplæring i verktøy og digitale ressurser, og egne temadager med digitalt fokus. Skoleeier tilrettelegger for erfaringsdeling som en del av etterutdanningsstrategien.

5.6 RELASJONELL VELFERD OG SAMSKAPING SOM EN OVERORDNET RAMME

Relasjonell velferd betyr et paradigmeskifte for hvordan Trondheim kommune skal forstå, skape og utvikle tjenester i fremtiden. Sammenhengende forløp, samskapelse og flerfaglighet skal være sentralt. Barn, unge og familier har problemer som er komplekse, og disse kan ikke møtes med enfaglige standarder.

Kommunen er et fellesskap der alle bor og noen jobber. Vi ønsker i langt større grad å integrere innbyggere, fagpersoner og tjenester i et tettere

samarbeid enn det tradisjonelle programmer og styringssystemer legger opp til. Kommunens hovedoppgave er å mobilisere mestring hos barn og unge, styrke sosiale fellesskap, øke samfunnsdeltakelsen og myndiggjøre lokalsamfunnene. Da må vi være opptatt av hva innbyggere, frivillighet, virksomheter, fagprofesjonelle, ledere og politikere kan få til i fellesskap. Dette betyr ikke å fraskrive seg ansvaret for tjenesteyting og utvikling av tilbud, men at tjenestene i større grad utvikles i fellesskap som en del av lokalsamfunnet.

Ledere og ansatte i kommunen definerer behov og finner løsninger i en samskapingsprosess med innbyggerne som går mye lenger enn det tradisjonelle begrepet medvirkning legger opp til. I stedet for å invitere innbyggerne et stykke ute i prosessen hvor mange av premissene er satt, må innbyggerne være nærmeste samarbeidspartner før problemet i det hele tatt er ferdig definert. Dette krever en annen type ledelse hvor faglig kompetanse i mye større grad benyttes til å åpne opp diskusjonen rundt de enkelte tjenestene, uten å ha svarene klare på forhånd.

Det kreves et omfattende innovasjonsarbeid dersom vi skal lykkes med en slik dreining, der vi systematisk prøver, tester, feiler, lykkes, lærer og deler praksis og kunnskap om relasjonelle løsninger, og hvordan dette kan ledes.

**Dette må ikke bli enda et dokument
som blir lagt i skuffen.**

SITAT EKSPERTUTVALGET

6 Handlingsplan

De kommunale tjenesteområdenes ulike strategier og handlingsplaner er i stor grad fag- eller tjenestespesifikke. I denne saken skisseres en handlingsplan som skal peke ut retning for alle tjenester for barn og unge. Hovedelementene i handlingsplanen er:

1. FELLES HANDLINGSPLAN MOT MOBBING, I BARNEHAGE OG I SKOLE

Med utgangspunkt i denne strategiens kunnskapsgrunnlag og det beste fra lokale handlingsplaner skal det høsten 2018 utarbeides en plan som alle enheter skal jobbe etter.

2. BARNESERTIFIKATET – SYSTEMATISK KOMPETANSELØFT FOR ALLE ANSATTE I OPPVEKST OG UTDANNING

Felles kompetanseprogram for alle ansatte, faglærte og ufaglærte i skole, barnehage og BFT. Ansatte i Trondheim kommune med relevant kompetanse underviser sammen med ansatte ved NTNU og DMMH. Ekspertutvalget skal også være sentrale i kompetansepakken. Undervisningen vil blant annet inneholde tema som emosjoner, tilknytning, traumer, relasjon og kommunikasjon. Tiltaket er presentert for styret ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, NTNU og vil finansieres gjennom desentraliserte kompetansemidler.

3. HELSESTASJON FOR KJØNN OG SEKSUALITET

Det skal etableres helsestasjon for kjønn og seksualitet der barn og unge med behov for spesialiserte tiltak skal få kvalifisert hjelp. Det skal sammen med fagmiljøet sees på ulike løsninger for dette.

4. SYSTEMATISK DOKUMENTASJON AV BARN OG UNGES ERFARINGER, MENINGER OG KUNNSKAP

Det skal utvikles ulike måter som sikrer at barn og unges egne erfaringer og meninger blir systematisk etterspurt, dokumentert og brukt til å forme tilbudet ved alle enheter i barnehage, skole og BFT. Formålet med systematiske samtaler med barn er å få synliggjort områder som har betydning for barns trivsel og utvikling. Barnets mening vil bidra til å utvikle kunnskap om hvordan vi kan skape bedre betingelser for barns læring, trivsel og sosiale utvikling.

5. OPPRETTE PROSJEKTGRUPPE FOR BARN OG UNGE MED BEHOV FOR EKSTRA BESKYTTELSE

Det settes ned en prosjektgruppe med representanter fra interne og eksterne fagmiljø for å se hvordan barn og unge med behov for ekstra beskyttelse både kan fanges bedre opp og få riktig hjelp. Her vil det være et fokus på hva som er anbefalte kartleggingsverktøy og hva som er anbefalt praksis i forhold til hjelpen som gis. Det vil jobbes frem rutiner i forhold til

kartlegging og anbefalt praksis nært barna. Det vil også være avgjørende at rutinene mellom enheter og etater i hjelpeapparatet er tydelige slik at barn, unge og familier får helhetlig oppfølging.

6. STEINSAKSPAPIR – KONFERANSE

Årlig konferanse der god praksis deles, der barn deltar aktivt og der ulike forskningsprosjekt presenteres. Dette blir et møtested mellom praksis, forskning, innbyggere, barn og unge. Konferansen gjennomføres sammen med fylkesmannen og NTNU.

7. STEINSAKSPAPIR – UNDERSØKELSE

Årlig undersøkelse som leter etter barn og unges styrker, følelser, drømmer og håp. Undersøkelsen utarbeides av psykologer i Barne- og familietjenesten. Undersøkelsen vil være et supplement til Ungdataundersøkelsen.

8. VELVÆREKOMITE

Utvalgte skoler bør etablere egne Velværekomiteer. Komiteen skal bestå av barn og unge, ansatte og foreldre. Komiteen skal med jevne mellomrom sjekke tilstanden i elevenes arbeids- og læringsmiljø. Forslaget er spilt inn av elever ved ungdomstrinnet.

9. MEST

Tverrfaglig samarbeid, skole og skolehelsetjeneste, gir ungdom kunnskap om normalpsykologiske utfordringer og mestringsstrategier for å møte motgang. Pilot gjennomført i videregående- og ungdomsskole. Implementeres i alle byens ungdomsskoler.

10. KAMPANJE #HELTNORMALT

Lanseres som en kampanje ved skolene og i sosiale medier for å utfordre barn, foreldre og besteforeldres oppfatninger av normalitet. Gjennom dette ønsker vi åpenhet om hverdagsvansker og bidra til at færre barn og unge tror «de er alene om å ha det sånn». Tiltaket støttes av tilbakemeldinger fra praksisfeltet og av psykologisk forskning.

11. KULTURELT ÅRSJUL

Barn og unge stimuleres til ulike kulturaktiviteter og uttrykk som styrker fellesskap og inkludering. Det kan være teater, drama, litteratur, musikk, dans osv. Tiltaket vil gjennomføres i samarbeid med kultur og idrett, områdeløft Saupstad/Kolstad, private aktører og frivilligheten.

12. NYTT KUNNSKAPSBASERT PROGRAM MOT SEKSUELL TRAKASSERING

NTNU vil i samarbeid med relevante fagmiljøer i kommunen utvikle metoder og prøve ut forebyggende innsats i skolen for å redusere seksuell trakassering. Det blir viktig, spesielt i dagens mediekontekst, å bevare en sepositiv holdning samtidig som man arbeider for å redusere seksuelt

ubehagelig og krenkende atferd. Vi ser derfor for oss å utvikle et sett av tiltak med faglig innhold og metodikk basert på dagens praksis, den nyeste forskningen og råd fra barn og unge. Disse settes sammen til et helhetlig program med læremidler og integrerte digitale løsninger som implementeres i skolen og evalueres fortløpende. Seksualundervisningen er en naturlig arena for denne type virksomhet, men dette vil innebære endringer i dagens praksis både i ungdomsskolen og videregående opplæring.

13. SENTER FOR RELASJONELL VELFERD OG SAMSKAPING

Det skal etableres et senter for Relasjonell velferd og samskaping. Senteret skal bidra til å styrke relasjonell praksis mellom fagfolk, innbyggere og forskning. Velferd betyr «å leve et godt liv» og dette kan ikke leveres som kommunale standardytelser. Gode liv skapes i relasjoner. Trondheim kommune skal tenke på nytt om hvilken velferd som er bærekraftig i fremtiden, og hvilke relasjonell kapasitet som trengs i forhold til ledelse, praksis og innbyggere. Fremtidens velferd ser annerledes ut, og i samarbeid med mennesker som jobber og bor i kommunen skal vi finne nye veier. Senteret etableres i samarbeid med NTNU, innbyggere og frivillig sektor. Senteret skal legge til rette for utprøving av innovasjonsprosjekter for å utvikle praksis i relasjon med barn, unge og innbyggere for øvrig. Senteret blir viktig i realisering av Universitetskommune 3.0. Det er etablert kontakt med Århus for å se på nærmere samarbeidsrelasjoner knyttet til et slikt senter.

14. NORMALITETSFORSTÅELSER OG BRUK AV SPESIALPEDAGOGISKE VEDTAK I BARNEHAGE.

Vi vil samarbeide med DMMH i et forskningsprosjekt som ser nærmere på ulike praksis mellom barnehager i bruk av spesialpedagogiske vedtak. Ved å se til eksisterende praksis rettes fokus mot hvordan barnehagen som institusjon og fellesskap påvirker behovet for spesialpedagogiske vedtak.

15. VENNSKAP OG LEK FOR TO- OG TREÅRINGER I BARNEHAGENE

Utvalgte barnehager skal ha vennsapsprosjekt for to- og treåringene i småbarnsavdeling for å motvirke utenforskap som gjerne kan skje i den alderen. Vi vil initiere samarbeid med DMMH i dette arbeidet.

16. MØTEPLASSER FOR ALLE

Sterke barnefellesskap krever sterke voksenfellesskap. Det er derfor nødvendig å styrke og stimulere møteplasser og fellesskap på tvers av generasjoner. Det kan være å ha barselgruppe på eldresenter, aktiviteter for alle aldersgrupper i nærmiljø osv.

17. OPPVEKST 3.0, SAMARBEID MED BARN, UNGE OG FORELDRE

Innholdet i tjenestene skal samskapes med barn, unge og foreldre. Barn og unge lever livene sine i viktige relasjoner til foreldre, familie og nettverk. Ansatte i BFT, barnehage og skole skal kjenne, be om råd og samarbeide med barnets familie og nettverk.

18. UNIVERSITETSKOMMUNE/UTVIKLINGS- OG FORSKNINGSPROSJEKT

Som en del av universitetskommune vil vi sammen med NTNU og DMMH initiere forskningsprosjekt som følger opp og videreutvikler strategien og gir forskningsbasert kunnskap for ny praksis. Her noen eksempler.

Trondheim kommune starter et prosjektet i august 2018 ved barnehagestart for ettåringer fra fire barnehager i samarbeid med NTNU. Antall barnehager utvides i 2019 og 2020 og skal danne praksis for kommunens samskaping med foreldre om start og tilvenning i barnehagen

UDIR, Læringsmiljøprosjektet skal i 2018-2020 bidra til barnehage- og skoleutvikling. Utvalgte skoler og tilhørende barnehager skal blant annet få kompetanse på å avdekke og stoppe mobbing og andre krenkelser. Veiledere fra Nasjonalt senter for læringsmiljø og Atferdsforskning i samarbeid med PPT og skoleeier, skal på sikt spre kompetansen videre. Innsatsen er tenkt å styrke samarbeidet mellom barnehage og skole gjennom felles kunnskap, verktøy og samarbeid i nettverk.

LIFE, Learning to innovate with families. Tre enheter i barnevernet representerer Norge i et forskningsprosjekt i EU som forsker på hvordan barnevernet i høyere grad kan lære å drive innovasjon sammen med familier med komplekse vansker. Prosjektet ledes av NTNU, Institutt for sosialt arbeid

Kommunen vil sammen med med NTNU utvikle et videreutdannings-tilbud der lærere som underviser ved femte til sjuende trinn skal få styrket didaktisk kompetanse gjennom et nytt emne; profesjonsfaglig digital kompetanse på mellomtrinnet. Målet er oppstart i januar 2019. Trondheim kommune og NTNU har inngått et forpliktende samarbeid gjennom prosjektet DigGiLU, digitalisering av grunnskolelærerutdanningen 2018-2022. Det innebærer både forskning, samskaping og erfaringsdeling i ulike fora.

Bibliografi

- Aarø, L. E. (2016). *Fakta om mobbing blant barn og unge*. Faktaark. Oslo: Folkehelseinstituttet. Hentet fra <https://www.fhi.no/fp/barn-og-unge/oppvekst/fakta-om-mobbing-blant-barn-og-unge/>
- Arseneault, L. (2017). The long term impact of bullying victimization on mental health. *World Psychiatry, 16*, 27-28.
- Bendixen, M., Daveronis, J., & Kennair, L. E. O. (2018). The effects of non-physical peer sexual harassment on high school students' psychological well-being in Norway: Consistent and stable findings across studies. *International Journal of Public Health, 63*(1), 3-11. doi:10.1007/s00038-017-1049-3
- Bendixen, M., & Kennair, L. E. O. (2017). Advances in the understanding of same-sex and opposite-sex sexual harassment. *Evolution and Human Behavior, 38*(5), 583-591. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2017.01.001>
- Bendixen, M., Kennair, L. E. O., & Grøntvedt, T. V. (2016). *En oppdatert kunnskapsstatus om seksuell trakassering blant elever i ungdomsskolen og videregående opplæring*. Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/contentassets/46ad33f355704calab8ff0f6e73c55/rapport---kunnskapsstatus-om-seksuell-trakassering.pdf>
- Bhui, K., Silva, M. J., Harding, S., & Stansfeld, S. (2017). Bullying, Social Support, and Psychological Distress: Findings From RELACHS Cohorts of East London's White British and Bangladeshi Adolescents. *Journal of Adolescent Health, 61*, 317-328. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.03.009>.
- Brevik, K., Bru, E., Hancock, C., Idsøe, E. C., Idsøe, T., & Solberg, M. E. (2017). *Å bli utsatt for mobbing. En kunnskapsoppsummering om konsekvenser og tiltak*. Stavanger: Læringsmiljøseneteret.
- Chiodo, D., Wolfe, D. A., Crooks, C., Hughes, R., & Jaffe, P. (2009). Impact of sexual harassment victimization by peers on subsequent adolescent victimization and adjustment: A longitudinal study. *Journal of Adolescent Health, 45*(3), 246-252. doi:10.1016/j.jadohealth.2009.01.006
- C Connolly, J., Josephson, W., Schnoll, J., Simkins-Strong, E., Pepler, D., MacPherson, A., . . . Jiang, D. (2015). Evaluation of a youth-led program for preventing bullying, sexual harassment, and dating aggression in middle schools. *The Journal of Early Adolescence, 35*(3), 403-434. doi:10.1177/0272431614535090
- Copeland, W. E., Wolke, D., Angold, A., & Costello, E. J. (2013). Adult psychiatric outcomes of bullying and being bullied by peers in childhood and adolescence. *JAMA Psychiatry, 70*(4), 419-26.
- Dahlqvist, H. Z., Landstedt, E., Young, R., & Gadin, K. G. (2016). Dimensions of peer sexual harassment victimization and depressive symptoms in adolescence: A longitudinal cross-lagged study in a Swedish sample. *Journal of Youth and Adolescence*. doi:10.1007/s10964-016-0446-x
- de Graaf, H., Vanwesenbeeck, I., Meijer, S., Woertman, L., & Meeus, W. (2009). Sexual trajectories during adolescence: Relation to demographic characteristics and sexual risk. *Archives of Sexual Behavior, 38*(2), 276-282. doi:10.1007/s10508-007-9281-1
- de Lijster, G. P. A., Felten, H., Kok, G., & Kocken, P. L. (2016). Effects of an interactive school-based program for preventing adolescent sexual harassment: A cluster-randomized controlled evaluation study. *Journal of Youth and Adolescence, 45*(5), 874-886. doi:10.1007/s10964-016-0471-9
- Ertesvåg, S.K., Vaaland, G.S., & Sorensen, G. (2007). Prevention and reduction of behavioural problems in school: An evaluation of the Respect program. *Educational Psychology, 27*(6), 713-736.
- Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2009). School-based programs to reduce bullying and victimization. *Campbell Systematic Reviews, 6*, 1-147.
- Flack, T. (2010). Innblikk - et sosial-analytisk verktøy for å forebygge og avdekke skjult mobbing. Stavanger: Senter for atferdsforskning.
- Fortune, C.A. (2018). The Good Lives Model: A strenght-based approach for youth offenders, Aggression and violent behavior, 38, 21-30.
- Fosse, G. K. (2006). *Mental health of psychiatric outpatients bullied in childhood*. Doktorgradsavhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).
- Franck, K. (2017) Neoliberalisering av normaliteten og det kompetente barnet. I E. J.
- Franck, K., (2018). A Continuum Deconstructed: Exploring how Day-care Staff's Discursive
- Frantzen, Vegard; Schofield, Daniel. (2018) Mediepedagogikk og mediekompetanse. Danning og læring i en ny mediekultur. Fagbokforlaget. 2018.
- Hellevik, P., & Øverlien, C. (2013). *Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge - En kunnskapsoversikt*. Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS): Oslo.
- Hensel, D. J., & Fortenberry, J. D. (2013). A multidimensional model of sexual health and sexual and prevention behavior among adolescent women. *Journal of Adolescent Health, 52*(2), 219-227. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.05.017>
- Jakobsen, R. (1997). Stages of progression in noncoital sexual interactions among young adolescents: An application of the Mokken scale analysis. *International Journal of Behavioral Development, 21*, 537-553.
- Johnson, D. R., & Johnson, F. P. (2006). Valuing diversity. I: D. R. Johnson & F. P. Johnson, *Joining together. Group theory and group skills* (s.440-474). Pearson Education, Inc.
- Kennair, L. E. O., & Bendixen, M. (2012). Sociosexuality as predictor of sexual harassment and coercion in female and male high school students. *Evolution and Human Behavior, 33*(5), 479-490. doi:10.1016/j.evolhumbehav.2012.01.001
- Klomek, A. B., Sourander, A., Niemelä, S., Kumpulainen, K., Piha, J., Tamminen, T., Almqvist, F., & Gould, M. S. (2009). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 48*(3), 254-61.

- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin, 140*(4), 1073-1137. doi:<http://dx.doi.org/10.1037/a0035618>
- Lund, I., Helgeland, A., & Kovad, V. B. (2017). På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv. *Acta Didactica Norge, 11*(3).
- Idsøe, E. C., & Roland, P. (2017). *Mobbeatferd i barnehagen. Temaforståelse - forebygging - tiltak*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Lund, I., Helgeland A., Velibor, B. K. (2017) På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv, *adno.no*
- Lund, I., Godtfredsen, M., Helgeland, A., et.al (2015). Hele barnet, hele løpet, mobbing i barnehagen, Forskningsrapport, Universitetet i Agder
- Lyngseth og B. Mørland (red.) *Tidlig innsats i tidlig alder*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Myers, D. G. (2008). *Social psychology* (9.utg.). New York, NY: McGraw-Hill Companies Inc.
- Midthassel, U., & Roland, E. (2011). Zero – et program mot mobbing. I: U. V. Midthassel, E. Bru, S. K. Ertesvåg, & E. Roland (red.). *Tidlig intervensjon og systemrettet arbeid for et godt læringsmiljø*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mykletun, A., Knudsen, A. K., & Mathiesen, K. S. (2009). *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Ness, O. (red) (2017), *Håndbok i parterapi*, Bergen: Fagbokforlaget
- Nordahl, T., Gravrok, Ø., Knudsmoen, H., et al. (2006). *Forebyggende innsatser i skolen. Rapport fra forskergrupper oppnevnt av Utdanningsdirektoratet og Sosial- og helsedirektoratet om problematferd, rusforebyggende arbeid, læreren som leder og implementeringsstrategier*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Perren, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: Social behaviour, peer relationships, and social status*. Doktorgradsavhandling. Universitat Bern: Basel.
- Pina, A., Gannon, T. A., & Saunders, B. (2009). An overview of the literature on sexual harassment: Perpetrator, theory, and treatment issues. *Aggression and Violent Behavior, 14*(2), 126-138. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2009.01.002>
- Practices Construct Children as Possibly Impaired . *Scandinavian Journal of Disability Research . 20* (1) , pp . 247–255. DOI: <http://doi.org/10.16993/sjdr.38>
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen* (s.15-89). Kobenhavn: Hans Reitzels Forlag.
- Olweus, D. (2009). Mobbing i skolen – fakta og tiltak. I: K. I., Klepp, & L. E., Aaro. (red.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid* (s. 346-359). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Olweus, D., & Limber, S. P. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. I: S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (red.). *The handbook of school bullying: An international perspective* (s. 377–402). New York: Routledge.
- Roland, E. & Midthassel, U. V. (2012). The Zero program. *New Directions for Youth Development, 133*, 29-39. doi: 10.1002/yd.20005.
- Salmivalli, C., & Huttunen, A., & Lagerspetz, K. M. J. (1997). Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology, 38*, 305-312.
- Schnoll, J. S., Connolly, J., Josephson, W. J., Pepler, D., & Simkins-Strong, E. (2015). Same- and cross-gender sexual harassment victimization in middle school: A developmental-contextual perspective. *Journal of School Violence, 14*, 196-216. doi:10.1080/15388220.2014.906311
- Schott, R. M., & Sondergaard, D. M. (2014). *School bullying: New theories in context*. Cambridge University Press.
- Sigurdson, J. F., Undheim, A. M., Wallander, J. L., Lydersen, S., & Sund, A. M. (2015). The long-term effects of being bullied or a bully in adolescence on externalizing and internalizing mental health problems in adulthood. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 9*(42). doi: 10.1186/s13034-015-0075-2.
- Singham T., Viding E., Schoeler T., et al. (2017). Concurrent and longitudinal contribution of exposure to bullying in childhood to mental health: The role of vulnerability and resilience. *JAMA Psychiatry, 74*, 1112-1119.
- Skoog, T., & ozdemir, S. B. (2015). Explaining why early-maturing girls are more exposed to sexual harassment in early adolescence. *Journal of Early Adolescence, 36*(4), 490-509. doi:10.1177/0272431614568198
- Skoog, T., & ozdemir, S. B. (2016). Physical appearance and sexual activity mediate the link between early puberty and sexual harassment victimization in adolescent boys. *Sex Roles, 75*, 339-348. doi:10.1007/s11199-016-0619-9
- Skoog, T., ozdemir, S. B., & Stattin, H. (2015). Understanding the link between pubertal timing in girls and the development of depressive symptoms: The role of sexual harassment. *Journal of Youth and Adolescence*. doi:10.1007/s10964-015-0292-2
- Slatten, H., Anderssen, N., & Hetland, J. (2015). Gay-related name-calling among Norwegian adolescents - harmful and harmless. *Scandinavian Journal of Psychology, 56*(6), 708-716. doi:10.1111/sjop.12256
- Sletten, M. A., & Bakken, A. (2016). *Psykiske helseplager blant ungdom – tidstrender og samfunnsmessige forklaringer: En kunnskapsoversikt og en empirisk analyse*. Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring, Høgskolen i Oslo og Akershus, NOVA notat 4/2016.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry, 49*(4), 376-385.
- Solli, K.-A. (2010) Inkludering og spesialpedagogiske tiltak – motsetninger eller to sider av samme sak? *Tidsskriftet FoU i praksis, 4*(1), 27-45.
- Sourander, A., Jensen, P., Rønning, J. A., et al. (2007). What is the early adult outcome of boys who bully or are bullied in childhood? The Finnish “from a boy to a man” study. *Pediatrics, 120*, 397-404.

- Staksrud, Elisabeth (2018). Mediepanikk og mediepedagogikk, I: Vegard Frantzen & Daniel Schofield (red.), *Mediepedagogikk og mediekompetanse. Danning og læring i en ny mediekultur*. Fagbokforlaget, s 269 - 282
- Staksrud, Elisabeth (2017). Et gagns digitalt menneske?, I: Bård Ketil Engen; Tonje Hilde Giæver & Louise Mifsud (red.), *Digital Dømmekraft*. Gyldendal Akademisk, s. 168 - 183
- Storch, J.,Hornstrup, C. (2018), *Relationel kapasitet, Sammenheng i offentlige organisasjoner*, Forlaget Mindspace, København.
- Tjora, A. (2018) *Hva er fellesskap*, Universtitetsforlaget, Oslo
- Træen, B., Samuelsen, S. O., & Roen, K. (2016). Sexual debut ages in heterosexual, lesbian, gay, and bisexual young adults in norway. *Sexuality & Culture*, 20(3), 699-716. doi:10.1007/s12119-016-9353-2
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Lösel, F., & Loeber, R. (2011). The predictive efficiency of school bullying versus later offending: A systematic/meta-analytic review of longitudinal studies. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 80-89.
- Turmel, A. (2008) *A historical sociology of childhood developmental thinking, categorization and graphic visualization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ulriksen, R., & Knapstad, M. (2016). *Digital mobbing. Kunnskapsoversikt over forskning på effekter av tiltak*. Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Undheim, A. M., & Sund, A. M. (2010). Prevalence of bullying and aggressive behaviour and their relationship to mental health problems among 12- to 15- year-old Norwegian adolscents. *European Child Adolescence Psychiatry*, 19, 803-811.
- Utdanningsdirektoratet: *Rammeverk for grunnleggende ferdigheter*, revidert 2017.
- Utdanningsdirektoratet: *Overordna del – verdier og prinsipp for grunnopplæringa*
- Wendelborg, C. (2018). *Mobbing og arbeidsro i skolen. Analyse av Elevundersøkelsen skoleåret 2017/2018*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425-452.
- Wolke, D. & Lereya., S. T. (2015). Long-term effects of bullying. *Archives of Disease in Childhood*, 100(9), 879–885.

TRONDHEIM KOMMUNE

STEIN, SAKS, PAPIR

God praksis i Trondheim – Noen eksempler

VEDLEGG - GOD PRAKSIS I TRONDHEIM

2018

Jakobsli barnehage Låven, Foto: Jøran Weerdahl

**STEIN
SAKS
PAPIR**

INNHold	SIde
1 NÆRMILJØETS BETYDNING	4
1.1 LADESLETTA BARNEHAGE	4
1.2 OMRÅDELØFT SAUPSTAD-KOLSTAZA	4
1.3 JAKOBSLI SKOLE, SFO	6
2 HVORDAN TRYGGER VI BARN OG UNGE?	6
2.1 SJETNE BARNEHAGE	6
2.2 ROSTEN SKOLE	7
2.3 DAGSKOLEN	7
2.4 BARNE- OG FAMILIETJENESTEN LERKENDAL	8
2.5 VOLDSMINDE BARNEHAGE	9
2.6 ROMOLSLIA BARNEHAGE	10
2.7 ILA SKOLE	11
2.8 LILLEBY SKOLE.	12
2.9 KOLSTAD, ILA, SINGSAKER, BIRRALEE, SPONGDAL, NYPVANG	12
2.10 LINK	12
3 BARNEGRUPPA SOM STØTTE	13
3.1 ROMOLSLIA BARNEHAGE	13
4 MED BLIKKET MOT FREMTIDEN- BARN OG UNGE I EN SAMSKAPINGSPROSESS	15
4.1 BARNE- OG FAMILIETJENESTEN OMSORGENHETEN	15
4.2 UNGDOMMENES RÅD TIL OSS	15
5 PUBERTETSFESTIVAL	21
5.1 SVERRESBORG UNGDOMSSKOLE	21
5.2 SKOLEFRITID. HOKUS POKUS FRITIDSFOKUS. ET GODT BIDRAG FOR BARNES OPPVEKST	22

Innledning

Vi skaper utvikling gjennom det vi gjør

Bevegelse får vi ved å sette søkelyset på oss selv, -ved å bryte meninger, dele erfaringer og sammen skape fortellingen om OSS.

Ledere og ansatte fra barnehager, skoler og barne- og familietjenesten delte sine historier med arbeidsgruppa underveis i arbeidet med strategien. Det var viktig å sjekke hvorvidt rådmannens virkelighetsbeskrivelse stemmer overens med hverdagen i barnehagen, i skolene, på helsestasjonene og på barnevernsinstitusjonene. Det vi fikk var en beskrivelse av praksis som var ærlig, direkte, variert og ikke minst av høy kvalitet.

Ledere og ansatte møtte arbeidsgruppa ved flere anledninger, og ble invitert til å dele sine historier om hvordan de går inn i arbeidet når de skal møte enkeltbarnet, gruppen av ungdommer eller foreldre i krise.

Eksemplene nedenfor er et tilfeldig utvalg som på ingen måte kan sies å være uttømmende. Tekstene er skrevet av fagfolk som svar på ulike spørsmål fra arbeidsgruppen og er ment å vise små glimt av virkelighet.

1 Nærmiljøets betydning

1.1 LADESLETTA BARNEHAGE

Livsgledebarnehage

Barnehagen er en livsgledebarnehage, der vi samarbeider tett med Ladesletta helse og velferdssenter. I tillegg er Tiriltoppen barnehage nå blitt invitert inn i et samarbeid med Birkehaug seniorbolig. Vi er nysgjerrige på hvordan barna opplever og hva de tenker om dette. Vi skal gå på besøk med en gruppe av fireåringer og vil samtale med barna om besøket i etterkant.

Samarbeidsgruppen Trygg på Lade

Dette er et samarbeid mellom skolen/SFO, barnehagene, FAU på skolen, korpset, Trygg Lade/allidrett og Lade kirke – hvor målet er å legge til rette for godt oppvekstmiljø på Lade. I dette arbeidet er barnets stemme helt sentral. Vi deltar på felles møter med tema som er aktuelle for flere arenaer, det være seg nettbruk, mobbing og andre aktuelle tema.

Vi har ulike verktøy for å fremme barn sine tanker og følelser

Eksempelvis «Grønne tanker glade barn», «Kakerlakken med den stygge frakken», «Jeg er meg – min meg». Ved å ta i bruk dette ønsker vi å bevisstgjøre barn (og voksne) hvor viktig det er å beherske sosiale ferdigheter, samt kunne sette ord på ulike følelser og egne grenser og behov.

1.2 OMRÅDELØFT SAUPSTAD-KOLSTAD

Områdeløftet er statens og Trondheim kommunes felles satsing i bydelen Saupstad-Kolstad. Satsingen er et program for områderettet innsats og skal bidra til at bydelen framstår som attraktiv og mangfoldig.

Hva er områderettet innsats?

I motsetning til ordinær individrettet innsats, tar områdeløft-metodikken for seg levekårsutfordringer på områdenivå. Områderettet innsats påvirker i liten grad levekår direkte, men fokuserer på årsaker til utfordringene og ser tjenester, ressurser, sosiale og fysiske forhold i sammenheng. En slik innsats utfordrer kommunen til å tenke nytt rundt de offentlige tjenestene, og om hvordan man kan utløse annen lokal innsats. En forutsetning for å lykkes med et områdeløftprogram er lokal forankring og tilrettelegging for lokal medvirkning.

Hva vil vi oppnå på Saupstad-Kolstad?

Områdeløft Saupstad-Kolstad har fire hovedmål. I 2020 er Saupstad/Kolstad:

- en bydel som fremmer livskvalitet og helse.
- en bærekraftig bydel med variert boligsammensetning og høy kvalitet på infrastruktur og offentlige rom.
- en inkluderende bydel med gode møteplasser og muligheter for deltakelse.
- en bydel hvor barn og unge har kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer.

Hvordan påvirker områdeprogrammet barn og unge på Saupstad-Kolstad?

Et viktig satsingsområde er å skape mestringsarenaer for barn og unge gjennom demokratiopplæring, holdningsarbeid, kompetanseheving og etablering av medvirkningsarenaer.

Valgfaget *Demokrati i praksis*, pilotprosjektet *Saupstad-Kolstad ungdomsråd* og samarbeid med Heimdal vgs. er viktige initiativ for å nå dette målet. *Ung leder Saupstad-Kolstad* er også et viktig tiltak i regi av Kulturenheten.

Gjennom disse initiativene er det utviklet metoder for barn og unges involvering i utvikling av eget nærmiljø. Foruten styrking av lokaldemokratiet, har det også vært et mål å bygge sosial kompetanse hos lokal ungdom slik at de selv kan bidra til ytterligere ressursmobilisering i egen bydel.

Hvilke resultater gir det – og for hvem?

Fire år med områdesatsing har gitt resultater: Ungdom på Saupstad ser på seg selv som områdeløftere. Flere omfattende prosjekter har blitt planlagt, prioritert, igangsatt og ferdigstilt på bakgrunn av ungdommenes engasjement. Eksempler er ungdommens medvirkning i utviklingen av Dalen aktivitetspark, utforming av nye snarveier og ny belysning i nærmiljøet.

Vi ser i tillegg at satsingen har styrket barn og unge på følgende områder:

- **INITIATIV:** Elevene i *Demokrati i praksis* og ungdomsrådet initierer nå tiltak for nærmiljøet på eget initiativ.
- **LEDELSE:** De gjennomfører medvirkningsprosesser med egen aldersgruppe.
- **SAMFUNNSENGASJEMENT:** De skriver engasjerende leserinnlegg og kronikker i Adresseavisen.
- **INVOLVERING:** Saupstad-Kolstad ungdomsråd har skapt en arena for ungdoms deltakelse i bydelen, og er et talerør for hele bydelen, ikke bare egen aldersgruppe.
- **MESTRING:** Ungdom med ulik bakgrunn har fått opplæring og er gitt kompetanse og mestring gjennom blant annet aktiv deltakelse i demokratiske prosesser og beslutninger.
- **MEDVIRKNING:** Gjennom reell medvirkning har ungdom fått økt kunnskap og en større verktøykasse for deltakelse i samfunnet.
- **SYSTEMTILLIT:** Det å bli lyttet til har økt tilliten til at samfunnsdeltakelse nytter.
- **IDENTITET:** Ved å involvere elever i demokratiske prosesser og praktisk tilnærming i sine nærområder styrkes følelsen av tilhørighet og stedsidentitet. Dette er med på å fremme fysisk og psykisk helse og forebygge opplevelse av utenforskap.
- **FOREBYGGING:** I et forebyggende perspektiv er det viktig for områdesatsingen å bygge samhold og stolthet over egen bydel på tvers av kulturer, slik at man i ytterste konsekvens kan forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme.

1.3 JAKOBSLI SKOLE, SFO

Kulturuke 2018

Kulturuka ble arrangert for alle elevene på fjerde til sjuende trinn. Alle elevene fikk velge fire av åtte ulike aktiviteter. Deretter ble elevene plassert (aldersblandet) på et av valgene sine. Elevene skulle tilbringe 15 kløkketimer på den samme aktiviteten gjennom hele uka. Aktivitetene de kunne velge mellom var følgende: Skaperverksted, friluftsliv, kunstverksted, strikk og design, breakdance, foto, fysisk aktivitet og rap-verksted. For de to siste aktivitetene var det innleid arbeidskraft. Gruppene var ikke like store, det var fra 5 til 18 elever på de enkelte gruppene.

Målet med kulturuka på Jakobsli skole var å la både elever og ansatte være med på noe som de har lyst til å fordype seg i. Et annet mål var å la elevene få jobbe sammen på tvers av klasser og trinn, slik at skolemiljøet kunne bli påvirket. Vi så blant annet at elevene også var mer blandet i friminuttene enn til vanlig.

2 Hvordan trykker vi barn og unge?

2.1 SJETNE BARNEHAGE

Relasjoner

Barnehagen jobber for å ha fokus på relasjonsarbeid. Alt i barnehagen skjer i relasjonen. Vi er opptatt av det enkelte barnet, – hvem er hun? I tillegg er det vesentlig at barnehagen ser familien og miljøet rundt barnet. Barnets nettverk skal virke positivt rundt barnet, og noen ganger kan barnehagen være til hjelp for å få dette til å skje. Barnehagen jobber med å styrke den sosiale kompetansen, både hos enkeltbarnet og i gruppa.

De voksne må hele tiden ha et kritisk blikk på voksenrollen, – hvordan møter vi barnet gjennom dagen? De voksne må ha et bevisst forhold til, og kjennskap til hvordan en styrker, støtter og veileder.

Det kan være vanskelig å fortelle hvordan en har det, hvordan det føles å være meg her og nå. Derfor må barnehagen hjelpe barna til å sette ord på følelsene sine,- både de gode og de vonde. Triangulering er et begrep vi bruker oss voksne imellom, vi jobber med hele gruppa ved å se og anerkjenne hverandre. Bruken av *sommereska* når barnehagen starter opp er et godt virkemiddel. Her har barna samlet små skatter gjennom sommerferien, og deler innhold, historier og minner med resten av gruppa. Her er det 20 venner som venter på at det er sin tur å fortelle, og det er 19 stykker som lytter til deg når det endelig er din tur.

Det må være plass til det som er vondt og vanskelig i barnehagen også. Trygge og varme voksne må f.eks anerkjenne tristhet ved avskjed, endringer i overganger osv.

Begrepet *vennlighet* må løftes frem i barnehagen i enda større grad. Hvordan møter vi hverandre? Hvordan viser vi at vi vil den andre vel? Det viktigste er ikke alltid å ha en bestevenn, men at alle skal oppleve seg sett og satt pris på.

Innenfor og utenfor

Når vi oppdager ensomhet, eksklusjon og mobbing må vi først anerkjenne at det vi ser. Det kan noen ganger være vanskelig å oppdage, andre ganger er det vanskelig for personalet å anerkjenne at det skjer. Så første skritt er å være klar over og åpen på at dette også foregår i barnehagen.

I barnehagen er det nødvendig å være tett på barnegruppa. En kan lettere fange opp det som skjer i mindre grupper. Da kan den voksne, om en er sensitiv, fange opp hvem som alltid får «nei», den «dårlige» dukka eller blikk som kastes mellom barna.

Jeg velger å ta med liten praksishistorier som illustrere at en i barnehagen må være tett på for å oppfatte og fange opp hva som skjer. Ting kan tilsynelatende se greit ut på to meters avstand, men på 30 cm kan en lettere fange opp både utestenging og at reglene endrer seg etter hvem som «vinner»:

Tre jenter lekte mye sammen. Personalet ved avdelinga oppfattet at det var en del konflikter og prøvde ut ulike tiltak. Jentene valgte ofte familielek og alle ville være «mor» i leken. De ble enig om å benytte «stein, saks, papir» for å avgjøre hvem som fikk hvilke roller. Men, reglene endret seg alltid slik at når den ene jenta vant den gjeve rollen, så var det ikke papir som slo stein likevel osv. Det var alltid den samme som tapte, til tross for at det så ut som på litt avstand som at de hadde funnet en måte å løse uenigheten på.

Personalet kan også bidra til å heve barns status ved å aktivt delta i leken. Framsnakking og positiv forsterking av barnet. Om barnet ikke har noen venner/lekekamerater, må de voksne være det. Alle må møte noen hver dag som bryr seg og blir glad for at akkurat du kom, også i dag.

2.2 ROSTEN SKOLE

Rosten skole har skoleåret 2017/ 2018 endret organisering av matpausen på ungdomstrinnet med tanke på økt inkludering. Etter prosesser i rådsorganer og møter med de ansatte, ble skolen i januar også definert som en mobilfri sone. Skolen har over tid sett at mange av ungdommene trekker bort fra skolen, alene eller i mindre grupper, i matpausen. Mobiltelefoner har vært viktige når elevene har vært sammen i andre settinger enn undervisning. Som konkrete tiltak for å øke inkludering og sosialt samspill i matpausen ble det i januar opprettet en kantine, hvor elevene fikk velge om de ville være inne eller ute, og skolen la til rette for sosiale aktiviteter for elevene. Det har vært tilbud om bordtennis, kortspill, sjakk, brettspill og voksenledet fysisk aktivitet i Rostenhallen. Tilsyn med voksne i pausen ble styrket. Selv om det har vært noe motstand blant elevene når det gjelder innføring av skolen som mobilfri sone, har tilbudet vært godt mottatt, både blant elever, foreldre og ansatte. De voksne melder om at mange flere elever er inne på skolen i pausene og at de er mer sosiale gjennom de aktivitetene som tilbys. Elevene melder tilbake gjennom sin evaluering at skolemiljøet oppleves som mer sosialt.

2.3 DAGSKOLEN

Ungdommene som går på Dagskolen, starter enten i niende eller tiende. Det er særdeles viktig med trygghet for disse elevene og de ansatte jobber mye med å bygge tillit og relasjon til elevene. De legger også opp til at elevene opplever mestring og verdsatt sosial rolle. Det legges vekt på positiv oppmerksomhet og en forståelse av at det er de voksne som har ansvar for samspillet og relasjonen. Kjente prinsipper som anerkjennelse, ros, avtaler, varm kontroll og demping av uttrykk der det er behov brukes i det daglige arbeidet. Skolen benytter programmet ART (Aggression Replacement Training) som er en opplæringsmetode med vekt på sosiale ferdigheter, emosjoner og trening i moralsk resonnering. Samarbeid på tvers av lovverk og et konstruktivt godt skole-hjem -samarbeid er også nøkkelen til å gi disse elevene opplevelse av trygghet.

2.4 BARNE- OG FAMILIETJENESTEN LERKENDAL

Barne- og familietjenesten Heimdal/Lerkendal v. Habilitering/helse og omsorg 0-18 år. Vi jobber med saksbehandling av søknader om helse og omsorgstjenester og koordinering.

Styrke foreldrene

Vi vektlegger bred kartlegging av utfordringer og ressurser i hver familie. Da blir vi kjent med hva både barnet og foreldre strever med. Vår oppgave er ofte å veilede og informere foreldre om hvor de kan innhente informasjon om rettigheter og muligheter, og gi direkte informasjon om kommunens tjenester til barnefamilier. En viktig del av dette er å bistå til å komme i kontakt med andre tjenester, som for eksempel Ergoterapitjenesten, Fysioterapitjenesten, NAV, PPT, familietiltak og spesialisthelsetjenesten.

Foreldre som kommer i kontakt med oss er ofte slitne og fortvilte. Ved riktige vedtak kan vi bidra til at foreldrene klarer å stå i en tøff hverdag, og være trygge og gode foreldre som støtter og veileder barna sine til å takle livet. Det kan være vedtak om hjemmesykepleie, avlastning privat eller som opphold i bolig, barnebolig, omsorgsstønning, støttekontakt, tilrettelagt fritid eller annen praktisk bistand etter lovverket vårt.

Individuell plan, ansvarsgruppe og veiledning er eksempler på koordinering. Dette bidrar til å redusere «kampen mot systemet». Vi bidrar til å legge til rette for samarbeid og samtidighet. Dette krever koordinering både på systemnivå og personnivå.

Styrke barna

Vi skriver vedtak som skal sikre barn en bedre hverdag. Vi «kobler» på andre utøvere som kan hjelpe barna – med utfordringer som er avdekket i samtaler, møter og kartlegginger med oss. Vi følger opp oppdragene over tid, -innhenter opplysninger og justerer barnets/ungdommens vedtak etter behov. Et eksempel er kartlegging av fritid. De barna/ungdommene som har vedtak fra oss opplever ofte å være ensomme og uten en eneste fritidsaktivitet i løpet av ei uke. Dette skaper utenforskap. Manglende kompetanse når det gjelder sosial omgang med andre, fysiske og psykiske utfordringer, språklige hindringer osv er eksempler på årsaker som kan hindre barn i å være sammen med andre.

Vi bidrar med vedtak som gjør det mulig for barn/ungdommer med funksjonsnedsettelse å gjennomføre aktiviteter de har glede og nytte av – og som kan gi styrke til å takle motgang og oppturer i hverdagen deres.

For ungdommer kan det å lære daglige selvstendighetsferdigheter som å ta buss sammen med en støttekontakt være et viktig punkt i et vedtak. Egne opplevelser, uten at foreldre er tilstede hele tiden, er viktig. Økt relasjonskompetanse, selvtillit og selvfølelse ses ofte som resultat av et godt fungerende vedtak på fritid.

Faggruppen vår har drøftet temaet: tidlig innsats – på flere interne møter. Vi ønsker å ha et økt fokus på tidlig innsats – før ungdommene «våre» (barn/ ungdommer med funksjonsnedsettelse) utvikler psykiske vansker på grunn av manglende deltagelse i samfunnet eller som ikke opplever en meningsfull fritid.

2.5 VOLDSMINDE BARNEHAGE

Verktøy i konflikt

Vi ønsker å gi barna verktøy for å finne ut av ting selv i en konflikt, de voksnes rolle er å være der som en støttespiller i deres konflikt. Om en av oss voksne er i konflikt med et barn, og situasjonen låser seg, bytter vi voksen. Vi lar barna møte tilpasset motstand, vi kjenner barna – og deres begrensninger i konflikt. Vi må være autentiske voksne – vi må skape ekte situasjoner og vise ekte følelser.

Håndtering av følelser

Er det bra å ikke ville vise følelser? Er det å være robust? Vi forteller barna at det er lov å vise følelser – det er lov å ha vondt. Denne lille historien kan illustrere dette: *En gutt hadde krangla med en voksen om en regnbukse, gutten begynte å gråte, og sa – «det kommer vann fra øynene mine».* Denne gutten gråter sjeldent. Men det er også barn som gråter ofte. For dem kan det være hensiktsmessig å øve på å fortelle med ordene sine hva som oppleves som vanskelig. Samtidig kan gråt være uttrykk for noe som har skjedd for lenge siden, det er det viktig å ha i bakhodet i arbeid med barn.

Barnehagen utfordrer barna til å spørre selv, for eksempel om de kan få være med i leken. En seksåring må vite at det er bare å spørre om å være med. Vi må «trene dem opp» til skolen, der de blir mer på egen hånd. Vi må gi dem det milde puffet.

Nysgjerrige barn gir sterke barnefellesskap, og barnehagen må bidra til å bygge opp under barnas naturlige undring. Vi svarer når de spør, men det er også viktig å undre seg sammen med barna, og bruk de andre,- «hva tror dere om dette?»

Det er ikke nødvendigvis barna som er skjøre, men relasjonen til foreldrene kan være skjør. Vi i barnehagen bruker derfor mye tid på å skape en god relasjon til foreldrene. Særlig til foreldrene som kommer fra en annen kultur, som ikke kjenner til den norske barnehagen, med mye uteliv i all slags vær, hammer og spiker, sag og spikking.

2.6 ROMOLSLIA BARNEHAGE

I Romolslia barnehage arbeider vi hver dag for å gjøre barna i stand til å takle livets oppturer og nedture. Å se til at barna opplever gledene ved fellesskap og samhold, at de utvikler empati, raushet og en forståelse av verdien av ulikheter. I tillegg skal de også få en iboende følelse av å være bra nok i kraft av å være seg selv, og være trygge nok til å ta plass og samtidig gi plass til andre. Med andre ord ønsker vi å gi barna en god og godt forankret selvfølelse. Dette arbeidet gjør vi selvfølgelig hver dag i vårt møte med barna, men vi har også utviklet noen mer konkrete verktøy for å gjøre barna i stand til å møte og forvalte medgang og motgang på en god måte. En fellesnevner for de fleste av disse verktøyene er at de fokuserer på å gi barna en arena for å påvirke sin egen hverdag og samtidig dele og bli anerkjent for sin opplevelse av verden slik de ser den fra sitt ståsted.

Romolslia barnehage har stort fokus på å snakke med barna, og gi barna erfaringer med å sette ord på egne følelser og opplevelser. Vi mener at vi kan støtte barn i å kunne ta vare på sin mentale helse ved å være gode og engasjerte støttespillere. Vi kan samtale med barn omkring små og store hendelser, følelsesmessige reaksjoner, og forhåpentlig være med på å gjøre livet mer oversiktlig og forutsigbart. Dialogen i hverdagen er viktigst, men vi har også ulike metoder når det gjelder å samtale med barn:

På Romolslia barnehage har vi hatt fokus på systematiske samtaler med barn i 15 år. Barnesamtaler er en planlagt samtale mellom en voksen og et barn. Samtalen blir lagt opp etter barnets behov og kan foregå over tid. Vi ønsker at barn skal ha mulighet til å samtale med en voksen om hendelser som kan oppleves vanskelig. Det å bekrefte et barns uttrykk og sette ord på ulike følelser er en viktig del av en god dialog og kan hjelpe barnet videre. Barnesamtalene gjennomføres av ansatte med mye erfaring og kunnskap om å skape gode samtaler med barn. Samtalene tilbys primært i tilfeller hvor barn gjennomgår vanskelige perioder eller opplever andre vansker.

Snakkehjørnet

I snakkehjørnet samtaler en liten gruppe barn sammen med en voksen. Vi har erfart at dette er en god arena for å skape en felles dialog. Den voksne blir godt kjent med enkeltbarnet og barna blir godt kjent med hverandre. Vi samtaler om ulike tema i snakkehjørnet, og har et spesielt fokus på hvordan vi uttrykker følelser. Vi setter navn på følelser og blir bedre kjent med hva som kjennetegner dem og hvordan de kjennes i kroppen. Den voksne gir støtte til at det enkelte barn kan dele sine tanker, meninger og opplevelser med andre, men også rette oppmerksomheten mot de andre barnas uttalelser. Undring og refleksjon i dialog med andre er sentralt i barns dannelsingsprosess. I snakkehjørnet får det enkelte barn erfaring med både å hevde seg selv gjennom bruk av språket og å gi andre bekreftelse i en dialog. I tillegg til god språkstimulering er slike opplevelser med på å styrke barnets sosiale kompetanse og evne til å utvikle vennsrelasjoner.

Vi ønsker å ha en lyttende og anerkjennende holdning og ta det barn sier på alvor. Den voksne kan innlede til samtaletema gjennom bruk av fortellinger/bilder som er tilpasset barnets utviklingsnivå, men ofte vil barnas egne initiativ og ytringer gi retning for samtalen. Det er i grunnen ingenting vi ikke kan snakke om.

Trivselssamtale for alle fire og femåringene

Dette er en planlagt samtale mellom et barn og en voksen. Tar for seg trivsel, lek, nærhet til barn og voksne i barnehagen, emosjoner og hva de kan gjøre for å takle ulike situasjoner, og tilslutt forventninger til skolestart. «Jeg er meg»- materiell bestående av illustrasjoner og refleksjonsspørsmål som blir brukt i snakkehjørnet. Temaet er «barns seksualitet og forebygging av krenkelser og overgrep». Mål og hensikt med dette temaet er: å gi kunnskap, bevissthet og refleksjon hos personalet. Og å gi barna kunnskap og handlingskompetanse. Temaer som blir tatt opp er blant annet: følelser, kroppen, gode og vonde hemmeligheter og berøringer, mot til å si ifra osv.

Den gode barnehagen

En god barnehage med trygge og nærværende voksne er av stor betydning for barns utvikling, danning og læring. Grunnlaget for selvfølelse legges tidlig i livet. Barnets selvfølelse bygges i samvær med bevisste voksne som er tydelige og samtidig sensitive for barnets sammensatte behov. På den måten får barnet hjelp til å bli kjent med seg selv og føle seg trygg. Personalet jobber med egen evne til nærvær og empati. Disse verdiene er sentrale for å skape trygge og omsorgsfulle omgivelser for barna, og det er verdier barnehagen bygger på. Oppmerksomt nærvær er en måte å fremme slike kvaliteter på, styrke de voksnes omsorgsevne og relasjonelle kompetanse.

2.7 ILA SKOLE

Zippys venner

Programmet handler om livsmestring og psykisk helse. Zippys venner gjennomføres på første til fjerde trinn. Med programmet *Zippys venner* lærer barna å mestre dagliglivets problemer, å identifisere og snakke om følelser, og å støtte andre som har det vanskelig. Programmet forkuserer både på problemfokuserte og følelsesfokuserte mestringsstrategier. Følelsesfokuseret mestring betyr at man gjør noe med/regulerer vanskelige følelser for å få det bedre. Eksempel på følelsesfokuseret mestring kan være å spille musikk, gå en tur, gråte eller tenke på noe annet for å få det bedre. Problemfokuseret mestring legger vekt på at man gjør noe med selve problemet for å få det bedre.

Banking time

Ila skole bruker metoden *Banking time*, som er en form for relasjonsbygging, utviklet av Robert Pianta. Det er intensiv relasjonsbygging som foregår over en kortere periode. Barn det er ekstra viktig å bygge relasjon til, prioriterer vi å gjennomfører *banking time* med. Lærerne på et team vurderer til enhver tid om de har elever som trenger «banking». Ved at læreren, eller en annen voksen på trinnet, får god relasjon til barnet, bidrar til bedre faglig og sosial utvikling.

Når det gjelder fravær og skolevegring, følger vi kommunens handlingsplan. I tillegg har vi laget vår egen handlingsplan basert på kommunens. Lærerne skal tidlig ta kontakt med foreldre til elever som har et høyt fravær. Hvis dette fortsetter, varsler de oss. Avdelingsleder eller jeg tar samtale med foreldre med vår bekymring og av og til lager vi avtaler om oppmøte. Vi tar opp på lederteam elever med høyt fravær to ganger pr år.

Ila skole har gjennom mange år jobbet systematisk med å skape et trygt og godt skolemiljø og fikk i 2017 Dronning Sonjas skolepris for inkludering og godt læringsmiljø. Kunnskap som felles utgangspunkt i arbeidet, gode holdninger og et system for arbeidet med å skape trygghet for både elever og voksne er nøkkelen til et trygt og godt skolemiljø.

Å løse konflikter konstruktivt

2.8 LILLEBY SKOLE.

På Lilleby skole har de utviklet en meklingsmodell til konfliktsituasjoner mellom elever. Denne bidrar til lik praksis i større grad og mer forutsigbarhet for barna. Gevinsten er at barna lærer seg gode måter å løse konflikter på. Første steg er å anerkjenne den opplevelsen, av at det er en brysom forskjellighet og at begges/alles opplevelser er sann for seg. Gjennom en anerkjennende og ikke-dømmende samtale vil hver og en både få snakke og bli mer i stand til å lytte etter den andres opplevelse. Først etter det, kan løsningene skapes og gjennomføres av og med barna, med støtte og hjelp fra den voksne.

2.9 KOLSTAD, ILA, SINGSAKER, BIRRALEE, SPONGDAL, NYPVANG

Disse skolene bruker konflikt-trappa gjennom programmet Zippys venner, hvor anerkjennelse og ansvar for løsning er i dialog med barna selv.

2.10 LINK

LINK er et barneverntiltak som har som oppdrag å bidra til at barn og unge i Trondheim skal bo sammen med sine foreldre, vokse opp i sitt nærmiljø og gå på sin hjemskole. LINK skal forhindre eller forkorte oppholdstiden institusjon og fosterhjem. Ved å legge til rette for nødvendig endring, skal barn og unge oppleve trygge oppvekstvilkår, som bidrar til at de kjenner seg som medborgere i samfunnet. LINK tror at det å mestre livet handler om å ha et støttende fellesskap rundt seg. Slik som familie, skole- og fritidstilhørighet.

LINK har som mål å hjelpe barnet og familien til å utvide historier/skape nye historier om seg selv. Dette gjøres blant annet ved å skape rom for å snakke om vanskeligheter, fokusere på fellesskapet i familien, sette ord på barnas og foreldrenes følelser og løfte frem ressursene i familien. I tillegg er samarbeidet med viktige arenaer for barnet for å skape forståelse for barnet sitt uttrykk, anerkjenne barnet og utvide normalitetsbegrepet helt sentralt. LINK tilbyr fellesskap i grupper,- eksempler er miljøterapi gruppe, jentegrupper og foreldregruppe. En miljøterapi gruppe fungerer som en arena for å øve seg til å gjøre ting selvstendig og skape mestringsopplevelser. Gruppen gir respons på mestringsopplevelser i nåtid og i etterkant, samt i påhør av andre, som for eksempel foreldre.

I jentegruppene jobbes det for å skape trygge fellesskap som gir ungdommene mulighet til å utforske seg selv i lys av andre i lignende situasjoner. Fokus her er på mestring og ikke problem og risiko. Foreldre-

gruppene skal gi foreldre mulighet til å nyttegjøre seg av andre foreldres erfaringer. På LINK organiserer vi arbeidet på måter som ikke hindre barnet/familien hjelp på deres premis. Vi prioriterer å kartlegge barnets nettverk. Vi gjennomfører nettverksmøter hvor alle nettverkssektorer deltar, – det vil si familie, skole og fritid. Fokus i samtalene er at den unges stemme skal være førende. Vi ønsker å forsterke det nettverkssektorene lykkes med, f.eks oppfordre en tante til å invitere barnet til flere overnattingsbesøk fordi dette har gitt gode opplevelser for barnet tidligere. Summen av små ønskede endringer i familiens liv er med på å forsterke utviklingsstøtten.

Vi blir kjent med familiekulturen gjennom familiesamtaler, foreldresamtaler og enesamtaler. Vi treffer familien hjemme eller på andre arenaer enn terapirommet. Dette gir mulighet for å hjelpe barnet/familien til å utvide historier/skape nye historier om seg selv, og skaper rom for å snakke om vanskeligheter, muligheter og det som allerede fungerer godt.

Fokus på oss selv

LINK er opptatt av å se på den interne organisasjonen og prosesser i kollegiet. Den kulturen vi samskaper og er en del av påvirker de vi samarbeider med. Vi har blant annet fokus på etikk, det å skape mangfoldighet og mangfoldige responser. Dette vises ved at det settes av tid til veiledning. Eksempler på metoder vi benytter er reflekterende team, STAFF-modell, nettverksmøte, systemisk overlapp og narrativt intervju.

Vi prøver å organisere LINK på måter som ikke hindrer barnet/familien å hjelp på deres premisser. Vi jobber i team med tverrfaglig kompetanse, og unngår å ha for mange faste strukturer, men heller være fleksible når det gjelder tid og møtested, og ikke minst være åpne for at det finnes forskjellige måter å løse livets utfordringer på.

3 Barnegruppa som støtte

3.1 ROMOLSLIA BARNEHAGE

Når man arbeider med en barnegruppe bestående av primært fireåringer kan man se tydelige tegn til eksklusjon og mobbing i hverdagen. I vårt arbeid med alderslike gruppeinndelinger i Romolslia barnehage har vi fått anledning til å observere på nært hold hvor viktig vennskap og det å føle seg inkludert i fellesskapet er for barna. Det å få være bestevennen til noen ser ut til å være omtrent den største anerkjennelsen en kan få. Bestevennskap dannes ofte fordi barna foretrekker å leke med hverandre, eller så kan det også basere seg på mer praktiske ting som at man har lik farge på sokkene.

Beklageligvis ser det ut til at bestevennskap kan forsvinne like fort som det er kommet for barn i denne alderen, og uttalelser som «Du er ikke bestevennen min», «Du får ikke komme i bursdagen min» og «Du får ikke leke med oss» er dessverre uttalelser vi hører nærmest daglig.

Som oftest stikker det ikke så dypt hos barna. De trekker på skuldrene og leker videre vel vitende om at dette kommer til å snu seg snart. Men så er det noen av barna som er mer sårbare enn andre, som hører disse ordene og som kanskje reagerer med å bli lei seg, eller kanskje til og med sinte. Kanskje

slipper de ut sinnet sitt ved å ødelegge leken for de andre barna, og kanskje fører dette til at de andre barna i økt grad går inn for å ekskludere det sårbare barnet.

Ved fireårs alderen opplever vi at de fleste barna på barnehagen vår har en godt utviklet forståelse av rett og galt, og når de da velger å gjøre noe galt, påser de ofte at det skjer utenfor de voksnes synsrekkevidde. Derfor kan det dessverre ofte ta litt tid før vi voksne forstår hva som foregår. At det faktisk dreier seg om ekskludering over tid og ikke bare enkelttilfeller.

Det kan være mange måter å forstå situasjoner hvor man opplever at barn blir mobbet eller ekskludert. Det kan handle om kvaliteter eller handlingsmønster hos det ekskluderte barnet, eller det kan handle om uheldige tendenser i gruppa som velger å ekskludere. Oftest er det en kombinasjon. I vår barnehage legger vi som dere har sett stor vekt på det å samtale med barn, og i tilfeller hvor mobbing avdekkes er dette også stedet vi starter for å få slutt på mobbingen. Mye refleksjonsarbeid er også nødvendig. Hvordan får vi snudd denne trenden? Hvordan kan vi øke statusen til det ekskluderte barnet i barnegruppa? Kan vi hjelpe barnet å knekke flere sosiale koder? Hvordan skal vi jobbe inn i mot de som mobber? Hvilke årsaker ligger bak? Kan foreldrene bidra? For å hjelpe oss er det i Romolslia barnehage utarbeidet et verktøy som skal fungere som en veileder i situasjoner hvor mobbing oppstår.

Å høre-til-planen

Rammeplanen sier at barnehagen skal forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre. «Å høre til» er Romolslia barnehage sin plan for dette arbeidet.

Denne planen ansvarliggjør både ansatte og foreldre til å sette fokus på barns sosiale utvikling, samspill, vennskap og tilhørighet i et fellesskap. Den er et verktøy som hjelper oss å legge til rette for trygge, gode relasjoner mellom barna, og også mellom voksne og barn. Barna lærer konstruktive måter å løse konflikter på sammen med voksne som er tilgjengelige og tett på. Planen inneholder også en konkret tiltaksplan man kan bruke i de tilfeller hvor mobbing oppdages på barnehagen.

4 Med blikket mot fremtiden- barn og unge i en samskapingsprosess

4.1 BARNE- OG FAMILIETJENESTEN OMSORGENHETEN

BFT Omsorgsenheten har fokuset på overgangen fra fosterhjem til voksenlivet. Dette er en sårbar fase, hvor feiltrinn kan ha store konsekvenser for ungdommens framtid.

Vi har intervjuet to jenter som begge har flyttet ut fra fosterhjemmene sine, – en nylig og en for en tid tilbake.

Under følger rådene de to jentene har gitt til BFT Omsorgsenheten, med deres kommentarer. Rådene vi tar med oss er med uthevet skrift. (Noen av rådene er spesifikt rettet mot saksbehandlere. I forbindelse med ny oppgavefordeling i BFT, er helhetlig oppfølging lagt til Omsorgsenheten, så disse innspillene er også aktuelle)

Utforming av tjenestetilbudet

Rådene er konkrete, og derfor lett å forstå og operasjonalisere. Dette vil vi gjøre på følgende måte:

1. presentere rådene for oppfølgere som jobber med ungdom med tanke på at de skal brukes i overgangsfasen som viktige momenter å ta hensyn til.
2. legge rådene inn i kvalitetsstandard som en del av faglige standard
3. ettervern er et tema gjennom et felles prosjekt mellom BFT, Helse og velferdskontoret (HVK) og NAV, og også i disse sammenhengene vil innspillene kunne brukes.

Hvordan vet vi at det vi gjør er det barna ønsker?

Dette skal sikres gjennom tett dialog med ungdommen i overgangsfasen, lytte og veilede.

Hvordan det er å være barn/ungdom i våre tilbud?

Innspillene gir en indikasjon på hvordan fosterbarn opplever tilbudet de får fra Barne- og familietjenesten. Utvalget er svært begrenset, men innholdet i tilbakemeldingene er ikke ukjente. Det er derfor grunn til å tro at dette kan være representativt for en del av våre fosterbarn.

4.2 UNGDOMMENES RÅD TIL OSS

Sitatene er fra to jenter som begge har flyttet ut fra fosterhjem og som i dag er 19 og 22 år.

Fra fosterforeldrene tar på seg oppdraget bør de være innstilt på at dette er en forpliktelse for livet. Fosterbarnet ønsker å bli behandlet som om det var deres eget barn.

«Det er ingen som ikke er barnevernsbarn som står på bar bakke når de fyller atten og flytter ut. Da kan du jo bare ringe foreldrene dine. Mens

barnevernsbarn kan miste foreldrene sine når de blir atten.»

«De bør gjøre det de ville gjort hvis det var sine egne unger, hvis du var deres eget barn. Du bør få det samme som deres egne unger. Kanskje komme hjem på middag en gang i uka, bli oppringt hvis noe skjer.»

«De som tar til seg unger skal ikke bare gjøre det fram til de fyller atten, men så lenge det er behov og behandler dem som sine egne barn. Det er alt for mange fosterhjem som tenker at det bare er noen år. Men ungdommen har knyttet seg og da mister de kanskje de tryggeste personene de noengang har hatt. Hvis du vet at det kan vare livet ut, blir det helt annerledes. Da vet du hvem du kan kontakte. Akkurat det bør jobbes med i god tid før du blir atten. At fosterforeldrene er der videre.»

«Selv om jeg har flytta ut vil jeg fortsatt bli behandlet som deres barn»

«Jeg var trist når jeg flytta ut, men jeg følte at de bare var letta, nå forsvinner trøbbelmaker'n liksom, jeg følte de var glad for at de slapp å ha meg. Slik bør det ikke være. Ungdom bør føle seg ønska selv om de skal flytte.»

Forbered flytting i god tid, gjerne ett år før det skal skje

«Det er viktig å ha samtaler med ungdommen, ungdommen må vite hva som skjer i god tid.»

«Det kommer an på situasjonen. Mange flytter jo for å studere eller gå på skole, da kan de være 16 år. Hvis de skal gå på skole i byen og bor langt 'oppi gokk'. Men hvis planen er å flytte ut rundt 18-årsdagen, så kan det jo være lurt å starte et års tid før. Kanskje se det for seg, ønske seg ting i julegave som man har bruk for senere og sånn. Sånn at det ikke skjer så brått.»

«Ettervern bør det begynne å snakkes om i 16-årsalderen. Da kan man bli sikrere på hva som skjer. Søstera mi sa nei, så da sa jeg ja, jeg skulle ikke gjøre som henne. Jeg visste ikke noe om det før jeg var nesten atten. Noen fosterforeldre vil jo ikke at ungdommene skal bo der etter 18-årsdagen, så da gjelder det å være forberedt.»

Ungdommen bør øve seg på praktiske oppgaver den siste tida i fosterhjemmet

«Jeg husker at jeg måtte ringe Gartnerhaugen og spørre hvordan jeg skulle koke poteter, det er det ikke alle som vet. Lære seg å sette på vaskemaskina for eksempel. Slike ting kan det være greit å øve på før man flytter, plutselig står du der...

Det er viktig å øve seg på voksenlivet, å begynne å betale noen regninger. Det er ikke enkelt å betale regninger, ihvertfall ikke første gang.»

Før flytting må det være tydelige avtaler på hvordan kontakten videre med fosterhjemmet skal være

«Det er mye man bør snakke om før man flytter, ikke bare slike praktiske ting. For eksempel, hvem skal man kontakte hvis noe skjer, hvis man trenger å snakke med noen. Kan man komme på middag hver søndag til fosterforeldrene sine eller er det uaktuelt? Kan man komme til dem i jula, på helligdager, kan man være med dem på ferie og slike ting som deres egne barn får lov til når de flytter ut?»

«Hvilken rolle fosterforeldrene skal ha videre er en stor greie. Viktig å få komme på middag og ha sanne avtaler, gjerne en fast avtale om en bestemt dag.»

«Jeg vil at de skal ringe meg etter at jeg har flytta. Spørre meg hvordan dagen har vært, hva som har skjedd slik at jeg kan ringe dem å spørre om råd og sann. Jeg synes fosterforeldre skal følge opp videre, ikke fordi de får betalt for det, men fordi de faktisk bryr seg. Komme på besøk og... For når du bor til en fosterfamilie så blir de jo glad i deg, det er ikke slik at de ikke tenker på deg lenger, håper jeg da ihvertfall...»

«Dette bør det snakkes om på forhånd, hva som forventes.»

I møter før flytting bør en se for seg hvordan livet etterpå skal være. Alt som kan planlegges bør planlegges.

«Man bør kanskje ha et møte da, med fosterforeldrene, barnevernet og ungdommen, der man snakker om det. Hva kan man få av støtte, får man hjelp til å søke Lånekassen for eksempel, det er jo ikke enkelt. Kanskje bor biologiske foreldre like ved der du flytter liksom og da får du jo ikke stipend uten et skriv fra barnevernet. Og får man hjelp til slike ting... det må man vite.»

«Hvis man har faste rutiner på ting som lekser og sånt, da er det viktig å ta med seg sanne ting når man flytter. Da er det viktig å vite hvem du kan spørre, om kan du ringe noen hvis du trenger hjelp med leksene.»

«Penger er en stor greie da, det sliter jeg med. Til meg betalte barnevernet hybelen og så fikk jeg 900 kroner i uka å leve for. Det var kjekt»

«Sammen med oppfølgeren min snakka jeg om alternativene. Hvordan skulle jeg bo, helt for meg selv, hybel med vert eller... Det er viktig å snakke om på forhånd, hvilke muligheter man har.»

Det er ikke bare det praktiske som bør snakkes om, men også hvordan det blir å være alene

«Ungdommen må forberede seg på å føle seg litt ensom en gang iblant. Det bør det snakkes om på forhånd, slik at en ikke plutselig sitter der og så... der kom depresjonen da. Snakke om ting før det blir et problem»

«Det er normalt når en flytter ut å bli ensom, at det blir litt sånn... oi, nå er jeg alene...»

Hør på ungdommen

«Det er viktig å bli tatt på alvor da, å bli lytta til. Selv om du sier dumme ting så tenk på det da. Det er viktig å bli hørt og ikke føle seg overkjørt»

«Ikke snakk til ungdom som om de var barn»

«Hør med ungdommen, hva du kan gjøre. Kanskje har du en PC som er shitty og du har ikke penger til en ny. Slike praktiske ting er også viktig»

La ungdommen bestemme

«Jeg fikk bestemme selv da hvordan det skulle bli. Det jeg valgte var kanskje ikke så lurt, men hvis jeg ikke hadde fått bestemme selv så hadde ikke det gått så bra det heller.»

«Jeg måtte få erfare selv.»

Hvis biologisk familie kan involveres er dette fint. Men vurder dette fra ungdom til ungdom.

«Jeg synes ikke biologiske foreldre skal involveres i at du skal flytte for deg selv. De har jo mista omsorgen for deg og det er jo en grunn til det. Det er ingen som mister omsorgen for ungene sine hvis de er flinke foreldre, ingen.»

«Kanskje er det ei bestemor som ungdommen vil ha med, mor til ei venninne eller... som kan være en støtteperson. Du må vite hvem du kan ringe til hvis det er krise. Viktig at ungdommen ikke føler seg så alene hvis noe skjer.»

Fosterforeldrene bør delta aktivt i selve flyttingen

«Hvis det planlegges og fosterforeldrene deltar, kanskje hjelper til med å finne ei leilighet eller er med å kjøpe inn det man trenger, da blir det noe man gjør sammen. Det er jo det man gjør med sine egne barn også, hvorfor skal de ikke gjøre det til den ungdommen de har boende hjemme hos seg. De bør tenke likt, slik de gjør med sine egne barn.»

«Jeg synes fosterforeldrene skal delta aktivt i flyttinga, i å kjøpe ting, hjelpe til å sette opp møbler og slike ting som en ikke får til selv.»

Å planlegge en gradvis flytting kan gjøre overgangen lettere

«Og nettopp derfor hadde det vært så fint å kunne komme hjem til skikkelig middag en dag i uka da. Bruddet bør skje litt gradvis, at du flytter litt gradvis da. Du kan starte med å ordne leiligheta, så kan du overnatte litt ei natt eller to for å kjenne litt på det.»

Ettervernet må være tilpasset den enkelte

«Noen vil kanskje ikke ha mer med barnevernet å gjøre. De er kanskje drittlei av regler, ikke sant. Men andre vil kanskje ha den tryggheten.»

«Det er viktig å lytte til ungdommene, ta ungdommene på alvor og være åpen om ting.»

Ungdommen trenger å vite at noen er der for dem også etter utflytting

«Jeg trengte mest noen å snakke med, noen som kunne komme med middagstips, noen som kunne ringe meg for at jeg skulle komme meg opp og avgårde om morgenen. Noen å prate med om det som skjer i hverdagen, hvis det har vært en dårlig dag eller hvis det har skjedd noe veldig bra, hvem skal du si det til liksom. Det handler om å være litt til stede da for ungdommene, selv om de ikke bor heime lenger. At det er litt stabilt.»

«De må være åpne og villige til å være der.»

Alle trenger en å støtte seg til

«Alle trenger en Miriam (ungdommens miljøterapeut fra Gartnerhaugen). En som hjelper deg og som er på din side da, uansett hvilke dumme ting du gjør. Hun var koblet på tidlig i prosessen, før jeg flytta fra fosterhjemmet og kom med voksne innspill på ting. Så dro vi på IKEA da og snakka om hvor fint jeg skulle få det. Da ble vi kjent. En slik person unner jeg alle sammen.»

«Jeg og fostermor var jo ikke helt venner. Så det var kjekt å ha en som støtta meg og som ga meg motivasjon til å gjøre ting.»

Ungdom trenger støtte

«Det er støtte, støtte, støtte. Ungdom som flytter for seg selv får masse frihet. Plutselig kunne jeg gjøre som jeg ville, være oppe så lenge jeg ville, spise hva jeg ville. Men plutselig innså jeg at jeg var alene. Trengte noen som spurte hvordan går det, vet du hvordan du skal vaske klærne?»

«Det er ikke bare bare å flytte for seg selv, du trenger noen å snakke med»

Saksbehandlerne bør ikke ha flere enn 15 ungdommer til enhver tid

«Ofte har de som jobber i barnevernet alt for mange ungdommer. De har ikke tid til den ene liksom, så det er noe som skulle vært endret.»

«Saksbehandlerne bør ikke ha mer enn femten barn. For da kan de bli mye bedre kjent med ungdommen, se behovene bedre og holde ut i jobben sin lengre. De som er saksbehandlere bør bli der sånn at de får fullført jobben sin. Barnevernsbarn er jo drittlei av system for det er jo bare utskiftninger, nye folk hele tida. Og så sier de nye; du må stole på meg, ha tillitt og bla, bla bla... og så kanskje du får tillit ikke sant, men så slutter de bare.»

De mest erfarne ansatte i barnevernet bør jobbe som saksbehandlere

«Når du er 22 år så vil du ikke ha en saksbehandler som er 26 og kanskje på alder med vennene dine. Så sitter du der og liksom... vi kunne vært venner liksom. De bør ha litt mer erfaring enn mange andre. Mitt ønske er at alle saksbehandlere bør ha hatt andre roller i barnevernet før.»

Det bør jobbes med biologisk familie hele tiden ungdommen bor i fosterhjemmet

«Det bør jobbes med biologisk familie hele tida mens ungdommen bor i fosterhjemmet. Fosterforeldrene bør være veldig på biologisk familie, hvis det er mulig da. Hvis det ikke er mye rus eller vold. Men kanskje er det en eller annen i familien ungdommen kan ha kontakt med.»

«Ungdom trenger støtte, men det er sikkert veldig forskjellig hvem som kan gi denne støtten.»

«Ta nettverksteamet på Gartnerhaugen da, det er skikkelig bra. Jeg og pappa trengte hjelp for å få forholdet til å fungere. Vi trengte hjelp til å lære oss å snakke sammen på en annen måte. Det hjalp ja og det hjelper fortsatt.»

«Pappa og jeg krangla om hva som hadde skjedd og ikke skjedd. Vi trengte hjelp til å respektere hverandres meninger, for deg er det sant og for meg er det sant, vi må bare respektere at sånn er det. Det hjalp å ha en annen person som hørte på, som var nøytral»

Å flytte for seg selv åpner nye muligheter for å jobbe med biologisk nettverk, bruk denne muligheten

«Jeg mista fosterforeldrene mine og da trengte jeg pappa og stemora mi, for mamma bor ikke her. Så da var det viktig med et godt forhold til dem da, det var helt avgjørende. Kanskje var det mer naturlig å ta praten med pappa når jeg flytta ut også, det var liksom god timing.»

«Det er jo de som er min støtte nå»

5 Pubertetsfestival

5.1 SVERRESBORG UNGDOMSSKOLE

Program Mai 2018

9A	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
08.10 - 08.40		«Sykt skjønn»	Helsesøster/lege	SPRÅK	Overgrepsmottaket
08.40 - 9.10		«Sykt skjønn»	Helsesøster/lege	SPRÅK	
09.15 - 09.45	Pubertetsfestival åpning i aula		Helsesøster/lege		
09.45 - 10.15	Presentasjon av filmoppgave		Helsesøster/lege		
10.30 - 11.00	Fremtidsdrømmer Ch. VGS	Skolekonsert	Politi		
11.00 - 11.30	Fremtidsdrømmer Ch. VGS		Politi		
11.30 - 12.15	Lunsj: kahoot	Lunsj: kunstnerisk	Lunsj: Kahoot	Lunsj: Kunstnerisk	
12.15-12.45	Yoga med 3T	SPRÅK	Økonomi/SMN	Helsesista	Avslutningsseremoni
12.45-13.15		SPRÅK	Økonomi/SMN	Kari Løvendahl Mogstad	
13.20-13.50			Økonomi/SMN		
13.50-14.20			Økonomi/SMN		
14.25-14.55					
14.55-15-25				Foreldremøte	

Mandag:

- Grand opening med lærerprodusert covermusikkvideo av Johndoes «Tragiske tryna» med diverse hilsener til festivalen. Pauker og konfetti!
- Charlottenlund skole v/3 vgs. i musikk, dans og drama framfører sin egenproduserte forestilling «Framtidsdrømmer» og forteller elevene våre om studieretningen
- Elevene får filmoppgavene. Skal resultere i en film på torsdag – klassene kårer de beste for å vise frem siste dag på avslutningsseremonien
- Yoga med proff instruktør fra 3T - machomann Tommy forteller om kropp og helse og tar avstand fra det å få muskler på feil vis

Tirsdag:

- Foredrag om kroppspress og skjønnhetsidealer («Sykt skjønn») med Kari Løvendahl Mogstad
- Personlig økonomi med Gunhild Ildjarnstad Hagen fra Sparebank1 (en del av Ungt Entreprenørskap-samarbeidet banken har så vidt jeg vet). Her skal elevene spille «Budsjettspillet» hvor de får utdelt et yrke med tilhørende lønn og skal spille seg gjennom voksenlivets inntekter og utgifter (moral: spar, og ikke bruk mer enn du har)

Onsdag:

• Flere grupper med personlig økonomi • Politiet, ved Line Tiller fra forebyggendegruppa. De har dessverre ikke ressurser til å reise rundt på skolene lenger, men gjør et festivalunntak! Skal snakke om «vanlig» ungdomskrim; rus, kjøring uten førerkort, kriminell lavalder og hva skjer om du	kommer i kontakt med politiet. Og selvfølgelig: sosiale medier og bildedeling! • Skolens helsesøster: homogene grupper snakker om «Forelskelse og seksualitet» • Skolelegen: «Prevensjon og kjønnsykdommer» (obligatorisk i en sånn uke!)

Torsdag:

• Helsesista! Elevene har forberedt spørsmål til henne, foredraget skal handle om sosiale medier og psykisk helse (men i kjent Helsesista-stil kan det nok handle om mye mer!). Hun opptrer	sammen med Kari Løvendahl Møgstad, som antakeligvis følger opp noe av det hun snakket om tirsdag. Det skal være god tid til en spørsmålssekvens etter foredraget. Og masse selfies sikkert!

Fredag:

• Overgrepsmottaket ved St Olavs: si noe om hva seksuelle overgrep er, hvem utsettes for det, hvor kan en få hjelp (akutt og ved senvirkninger), og hva venter en om en må oppsøke mottaket?	• Grande finale: her skal elevene vise fram de beste filmene fra hvert team, sannsynligvis et sted mellom tre og seks kortfilmer om ungdomstid.

5.2 SKOLEFRITID. HOKUS POKUS FRITIDSFOKUS. ET GODT BIDRAG FOR BARNES OPPVEKST

41 skoler i Trondheim kommune har skolefritidstilbud. På disse foregår det mye godt som hjelper barn med å skaffe seg venner, oppleve mestring og ulike aktiviteter som enten er tilrettelagt eller egeninitiert. Mange av skolefritidsordningene har spennende aktiviteter og godt tilrettelagt fritid på dager det er undervisning, men også i enda større grad på skolefrie dager og hele uker. På blant annet Østbyens skoler er det samarbeid og aktiviteter på tvers av skolene på noe av ukene hver sommer. Flere av skolene flytter sitt tilbud ned på Rotvoll i fjæra og barna leveres og hentes her, har aktiviteter til lands og til vanns. I tillegg har hver skolefritid varierte opplegg som gir muligheter for opplevelse av ferie og sommer.

På Ila skolefritidsordning, gjøres det om til «Sommerhotell», der barna «sjekker inn og ut i resepsjonen» og hvor rommene lages til restaurant, spillerom, spaavdeling m.m. og hvor barna er med i prosessen og i tilbudene som gis. Nypvang skolefritidsordning har i mange år hatt et samarbeid med idrettslaget hvor de leier ei hytte på Ringvoll, tre uker i året. En uke på vinteren, en på sommeren og en på høsten. Da er det litt som å dra på ferie og barna kan ofte oppleve å få knyttet nye vennskapsbånd og relasjoner i tillegg til spennende nye lekeområder å kunne utfolde seg i.

I vinterferieuken og andre skolefridager gjennom året benyttes det generelt både av tilbudene som finnes i byen fra bibliotek, gallerier, Vitensenteret m.m., i tillegg til det som finnes i den enkeltes nærmiljø. Noen skoler har naturen som sin del av uteområdet mens andre må oppsøke det. Likt for alle, er at de i større eller mindre grad kan tilby skøyter, ski, aking, hopp, hyttebygging, plukking av blomster og annen egeninitiert lek bare for leken og gledens skyld, – som jo er en viktig del av det å være menneske i et fellesskap med andre.

Om SFO fra barnemunn.

«Det er fritid bare det er gøy. Hvis du holder på med noe kjedelig da har du liksom ikke lyst til å holde på med det. Da blir det mer jobb eller skole, og ikke morsomt» (Linda, åtte år)

«Når du har fritid da er det liksom fri og du kan gjøre det du har lyst til» (Heidi, åtte år)

«SFO er det som er etter skolen, når læreren ikke er der og det bare er lek. Det blir mer fritid – det blir ikke sånn skole og da får du liksom leke; du slipper å lære!» (Gunn, åtte år)

«Hvis det er noe vi ikke får lov til, så sniker vi oss til det!» (Atle, åtte år)

TRONDHEIM KOMMUNE

Kommunaldirektør oppvekst og utdanning

TILLEGGSNOTAT

Vår referanse

18/22469-6 (158101/18)

Vår dato

17.08.2018

Til: Bystyret

Fra: Rådmannen

Tilleggsnotat til sak om strategi for sterke barnefelleskap

Bystyrets møte 4.10.2018

Oversikt for skoler som deltar i program/prosjekt om Læringsmiljø 2018.

Program	Skoler
Læringsmiljø-prosjektet	Skoler: Breidablikk, Sjetne 1-10, Spongdal 1-10 Åsheim b-skole. Barnehager: Sjetne, Byneset, Kattem, Thyra
Zippys venner	Ila, Singsaker, Birralee, Kolstad (Saupstad, nye Huseby), Spongdal, Nypvang
MOT Robust ungdom og Skolen som samfunnsbygger	Birralee, Charlottenlund u.skole Hoeggen, Sverresborg, Rosenborg, Sunnland, Spongdal, Markaplassen, Huseby, Stabbursmoen, Nidaros idrettsungdomsskole I tillegg tilhørende mange av barneskolene for de som har avtale om Skolen som samfunnsbygger
Trivselsleder-programmet. Fysak i skolen	Strindheim, Ranheim, Berg, Lilleby, Nidarvoll, Spongdal, Tanem, Nardo, Solbakken, Åsvang, Sjetne, Høyeggen, Stavset, Hallset, Dalgård, Singsaker, Byåsen, Åsveien, Stabbursmoen, Nypvang, Kattem, Flatåsen, Saupstad, Hårstad, Breidablikk, Romolslia, Utleira
SMISO	Brundalen, Byåsen, Flatåsen, Hallset, Lilleby, Nidarvoll, Nyborg, Ranheim, Romolslia, Åsveien og ressurscenter skole, Åsheim Barneskole
MEST, Ung MEST	MEST: videregående skole; Tiller, Heimdal, Skjetlein, KVT, Byåsen og Charlottenlund. UngMest: er prøvd ut på en ungdomsskole i hver bydel siste skoleår; Åsheim. Flatåsen, Markaplassen og Selsbakk. I 2018 startes dette på alle ungdomsskolene
Livsmestring i skolen	Livsmestring i skole: Uglå skole (i samarbeid med Lianvatnet

Kartleggings- verktøyet TIPP	Heimdal bydel spesielt, de resterende bydelene i forhold til enkeltenheter
Respekt- programmet	Stabbursmoen, Sunnland, Ila, Uggla, Huseby, Bispehaugen, Selsbakk, Rosten, Flatåsen, Breidablikk, Kolstad og Utleira, Klæbu, Sjetne, Nardo, Markaplassen, Ranheim, Dalgård, Hallset, Lundamo, Åsveien, Tonstad, Byåsen, Saupstad, Vikåsen, Nypvang.
LP, Læringsmiljø og pedagogisk analyse	Strindheim, Charlottenlund Barneskole, Berg, Singsaker, Nypvang, Hårstad, Rosenborg, Åsvang, Bratsberg, Okstad, Nyborg, Brundalen
Bedre lærer-elev relasjon, RKBU	Lade, Lilleby, Strindheim, Breidablikk, Bispehaugen, Rosenborg, Dalgård, Uglå, Berg, Kattem, Charlottenlund b-skole, Ranheim, Sjetne, Utleira, Nardo, Hallset. PPT i alle bydeer
Forsknings- prosjekt	I perioden 2006-2016 har mange skoler deltatt i ulike forskningsbaserte forebyggende programmer / prosjekter knyttet til psykososialt læringsmiljø, enten gjennom Nasjonalt senter for Læringsmiljø og atferdsforskning ved UiS, Udir, RKBU, Voksne for Barn, MOT eller Trivselslederprogrammet. I strategien for sterke barnefellesskap bygges det videre på dette
Forandringsfabrikken <i>Mitt liv skole</i>	Implementering er under arbeid og skal prøves ut i skolesektor i 2018/2019
Tidligere aktive program	Olweus (avsluttet for de fleste senest i 2006-2007), Respekt, LP, De utrolige årene, Steg for steg, Det er mitt valg <ul style="list-style-type: none"> • skolene bruker kunnskap og metoder etter egen vurdering Ny utgave av Olweus kan vurderes
Skoler som uttrykker behov for kompetanseløft på området	Ranheim, Strindheim, Rye, Utleira, Solbakken, Berg, Brundalen, Nardo, Byåsen, Okstad, Nypvang, Stabbursmoen, Uglå, Sunnland

Trondheim kommune

Saksprotokoll

Utvalg: Kommunalt råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne
Møtedato: 07.08.2018
Sak: 10/18

Tittel: **Saksprotokoll - Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir**

Resultat:
Arkivsak: 18/22469

Vedtak:

Rådet understreker at sterke barnefelleskap også inkluderer barn og unge med nedsatt funksjonsevne og hvor annerledesheten er normaliteten. Det er viktig at også deres hverdag blir tatt med i handlingsdelen. Rådet påpeker at utviklingen av et barnesertifikat i handlingsdelen og må inkludere kompetanseheving knyttet til nedsatt funksjonsevne og utviklingshemming, jamfør funn presentert i NOU 2016:17 "På lik linje".

Behandling:

Håvard Ravn Ottesen fremmet følgende forslag:

Rådet understreker at sterke barnefelleskap også inkluderer barn og unge med nedsatt funksjonsevne og hvor annerledesheten er normaliteten. Det er viktig at også deres hverdag blir tatt med i handlingsdelen.

Rådet påpeker at utviklingen av et barnesertifikat i handlingsdelen og må inkludere kompetanseheving knyttet til nedsatt funksjonsevne og utviklingshemming, jamfør funn presentert i NOU 2016:17 "På lik linje".

Votering:

Ottesens forslag ble enstemmig vedtatt

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Trondheim kommune

Saksprotokoll

Utvalg: Mangfoldsrådet
Møtedato: 07.08.2018
Sak: 9/18

Tittel: **Saksprotokoll - Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir**

Resultat: Behandlet
Arkivsak: 18/22469

Mangfoldsrådet gir følgende

UTTALELSE:

Mangfoldsrådet påpeker viktigheten av å vektlegge kunnskap om nærmiljø omkring barnhagene. Dette gir barna både opplevelse, erfaring og tilhørighet. Det gir også barna identitet.

Mangfoldsrådet er fornøyd med det arbeidet kommunen gjør for å integrere barnehagene i nærmiljøet og samfunnet generelt.

Behandling:

Kommunaldirektør Camilla Trud Nereid orienterte om saken. Rådets medlemmer fikk anledning til å stille spørsmål.

Forslag til uttalelse fra Ismail Elmi (Ap):

Mangfoldsrådet påpeker viktigheten av å vektlegge kunnskap om nærmiljø omkring barnhagene. Dette gir barna både opplevelse, erfaring og tilhørighet. Det gir også barna identitet.

Mangfoldsrådet er fornøyd med det arbeidet kommunen gjør for å integrere barnehagene i nærmiljøet og samfunnet generelt.

Forslaget fra Elmi (Ap) ble enstemmig vedtatt.

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

TRONDHEIM KOMMUNE

Bystyresekretariatet

NOTAT

Vår referanse

18/22469-9 (170690/18)

Vår dato

05.09.2018

Til: Lars Mostad

Fra: Ungdommens bystyre v/Bente Resell Krogstad

Strategi for sterke barnefelleskap - uttalelse fra Ungdommens bystyre

Ungdommens bystyre behandlet saken i møte 4.september og vedtok følgende uttalelse:

Vi i Ungdommens Bystyre stiller oss positive til forslagene som legges frem i "*Strategi for sterke barnefelleskap i skole, barnehage og nærmiljø*".

Mobbing, utenforskap, digitale krenkelser og seksuell trakassering i barnehagen, på skolen og i nærmiljøet fører til større forekomst av angst og depresjon blant unge. Studier viser at 37 prosent av barn i barnehagen er involvert i mobbing, og at det er sammenheng mellom frafall i videregående skole og mobbing i barnehagen.

Derfor er det viktig at arbeidet mot mobbing starter tidlig, og vi stiller oss svært positive til at kommunen har satt fokus på å løfte den pedagogiske kompetansen blant de ansatte i barnehagen, faglært eller ikke.

Det kanskje aller viktigste med denne planen er noe Ungdommens bystyre har etterspurt i lang tid, nemlig en felles handlingsplan mot mobbing for alle enheter, både i barnehage og skole. Viktigheten av dette kan knapt overdrives. Forskjellige steder har hatt vidt forskjellige praksiser, og en klar struktur for hvordan man håndterer mobbing er på høy tid. Det er også svært viktig at handlingsplanen omfatter tiltak for å fjerne eksisterende mobbing, og ikke kun tiltak for å forebygge mobbing.

Vi i Ungdommens bystyre innser at løsninger som i teorien virker gode, kan få et hardt møte med virkeligheten. Vi er derfor meget lettet over at undersøkelser på skolene, møter for utveksling av erfaringer og fortløpende evaluering av arbeidsmetoder er inkludert i handlingsplanen.

Ungdommens bystyre er svært positive til vennsapsprosjektet for to- til treåringer. Vi mener dette er et viktig prosjekt som vil bidra til tettere samhold og mindre utenforskap, men stusser over at det kun er utvalgte barnehager dette skal implementeres hos. Vi ser helst at dette var noe som ble implementert på ALLE barnehager, dersom det skulle vise seg å være effektivt.

Vi foreslår at seksjonen om vennsapsprosjektet bør få noen justeringer, og endres til følgende:

“Alle barnehager skal ha et vennsapsprosjekt for to- og treåringer i en prøveperiode for å motvirke utenforskap som gjerne kan skje i den alderen. Prosjektet skal underveisevalueres, og det skal samarbeides med DMMH.”

Det er også viktig at de voksne deltar i leken, slik at de kan fange opp hvilke barn som bevisst stenges ut og prøve å forhindre dette. De voksne må fungere som forbilder for barna.

Trondheim kommune

Saksprotokoll

Utvalg: Kommunalt foreldreråd for grunnskolen
Møtedato: 05.09.2018
Sak: 2/18

Tittel: **Saksprotokoll - Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir**

Resultat: Behandlet
Arkivsak: 18/22469

Uttalelse

KFG er positive til strategien for å bygge sterke barnefelleskap og vi er enige i hovedpoengene om at det er fellesskapets ansvar å sørge for at alle har det bra.

Dette er våre kommentarer og innspill:

1. Vi støtter at kommunens tjenester skal bli bedre ved å lære av beste praksis og at tjenestene skal bli mer enhetlige. Det er likevel viktig å passe på at løsningene blir fleksible og robuste nok på en gang. Det er viktig med gode systemer/ressurser for å sørge for at endring av praksis blir gjennomført, som støtte til enhetene, kontroll/oppfølging og rapportering, brukerundersøkelser for å måle endring og undersøkelser blant ansatte.
2. Vi vil gjerne trekke parallellen til barnevernstrategien: Barnas utfordringer er ofte komplekse og må forstås som det. Man kan ikke konkludere med enkle forståelser og løsninger (som f.eks. den nye definisjonen av seksuell trakassering som vi synes er snever, og bør heller ses på som et supplement til tidligere definisjoner). Det er også for enkelt å påstå at det kun er foreldre som har "problemer" med normalitetsbegrepet. Det kan også noen ganger være de kommunalt ansatte som vil presse ungene inn en boks som ikke passer. Noen foreldre opplever at barna derved stemples som "unormale". Men man må uansett normalitetsdefinisjon passe på at de som *trenger* hjelp får det, samme om det regnes som "normalt" eller ikke. Kan det lages pakkeforløp som i helsesektoren som er forutsigbare og forpliktende for dem som trenger hjelp? KFG framhever viktigheten av tidligere og sterkere samhandling mellom skole, PPT, BUP, BFT og andre aktører for å skape løsninger i felleskap.
3. Vi vil gjerne påpeke at det ser ut til at strategien skiller for lite mellom ulike opphav til atferd som påvirker miljøet negativt. Ulike opphav kan være:
 - i. umodenhet/kunnskapsmangel

Trondheim kommune

- ii. nevropsykologiske årsaker (ADHD, og lignende)
- iii. oppvekstvilkår (hjemmeforhold vold/omsorgssvikt, overgrep, mobbing.) (At "mobbing er en del av menneskets natur" er bare deler av sannheten: Ingen er født som mobbere, men mobbere blir skapt av forholdene de vokser opp i/lever i.)
- iv. krig/flukt annen traumatisering

Ulike årsaker til atferden må resultere i ulik tilnærming for å endre/stoppe atferden. Det er også viktig å påpeke at barn med utfordrende atferd og/eller vanskelige oppvekstvilkår også står i fare for selv å bli ofre for mobbing/utestenging.

4. Et annet tema vi mener får for lite oppmerksomhet i strategien slik den foreligger er «riktig innsats til riktig tid». Vi vil tro at det er mange av de som trenger ekstra beskyttelse som lever i uavdekket vold/omsorgssvikt eller er utsatt for seksuelle overgrep. Det kom fram i Barnevoldutvalgets utredning i 2017 at i altfor mange tilfeller så avdekkes ikke slike livssituasjoner av det offentlige, og det er svært viktig at kommunen gir sine ansatte økt kompetanse slik at de kan identifisere disse barna/familiene så tidlig som mulig.
5. For å sikre godt samarbeid mellom foreldre og enhetene, så anbefaler vi sterkt at inkluderingsspiralen brukes som modell for inkluderende samarbeid i alle kommunale tjenester innen oppvekstområdet. Foreldre må også ha en instans å kontakte når de opplever at de ikke blir inkludert, men ekskludert. På side 25 står det at det er viktig med "dialog", men dialog er ikke nok: Foreldre og barn må inkluderes i diskusjoner og beslutninger. For foreldre er det også frustrerende når barnet beskrives ulikt både innad i samme instans (lærer, SFO, spes. ped.) og mellom instanser (PPT, BUP, barnevern etc).
6. Vi ønsker å påpeke at individuelle tiltak bør være mer enn psykologhjelp (avsnitt 4.2.1), og Rebessa (avsnitt 3.3): bør utvides til å omfatte barn med alle typer bekymringsfull og skadelig atferd; utagerende atferd, vold, mobbing.
7. Når det gjelder punkt 2 i Handlingsplanen om Barnesertifikatet mener vi at
 - i. kompetanseprogrammet også må inneholde opplæring i tegn på vold, omsorgssvikt og overgrep, som forekommer i alle samfunnslag, og
 - ii. programmet burde tilbys til de som møter barn gjennom (organiserte og uorganiserte) fritidsaktiviteter (idrett, korps, speider, BUL, Cafe Kaos,...)

Trondheim kommune

8. En siste tematikk som fortjener stor oppmerksomhet i en strategi som denne, er barn og unge som utvikler en voldelig atferd som skaper frykt og utrygghet for både medelever og ansatte. Hvordan sikre at disse utagerende barna får riktig hjelp tidlig og hvordan trygge barn og ansatte som utsettes for skremmende atferd i skolehverdagen?

Behandling:

Tanja Mathiesen (leder), Ann-Kristin Henriksen (nestleder) og Turid Dori Renaas (sekretær) la fram følgende forslag til uttalelse:

KFG er positive til strategien for å bygge sterke barnefelleskap og vi er enige i hovedpoengene om at det er fellesskapets ansvar å sørge for at alle har det bra.

Dette er våre kommentarer og innspill:

1. Vi støtter at kommunens tjenester skal bli bedre ved å lære av beste praksis og at tjenestene skal bli mer enhetlige. Det er likevel viktig å passe på at løsningene blir fleksible og robuste nok på en gang.

Det er viktig med gode systemer/ressurser for å sørge for at endring av praksis blir gjennomført, som støtte til enhetene, kontroll/oppfølging og rapportering, brukerundersøkelser for å måle endring og undersøkelser blant ansatte.

2. Vi vil gjerne trekke parallellen til barnevernstrategien: Barnas utfordringer er ofte komplekse og må forstås som det. Man kan ikke konkludere med enkle forståelser og løsninger (som f.eks. den nye definisjonen av seksuell trakassering som vi synes er snever, og bør heller ses på som et supplement til tidligere definisjoner).

Det er også for enkelt å påstå at det kun er foreldre som har "problemer" med normalitetsbegrepet. Det kan også noen ganger være de kommunalt ansatte som vil presse ungene inn en boks som ikke passer. Noen foreldre opplever at barna derved stemples som "unormale". Men man må uansett normalitetsdefinisjon passe på at de som *trenger* hjelp får det, samme om det regnes som "normalt" eller ikke. Kan det lages pakkeforløp som i helsesektoren som er forutsigbare og forpliktende for dem som trenger hjelp? KFG framhever viktigheten av tidligere og sterkere samhandling mellom skole, PPT, BUP, BFT og andre aktører for å skape løsninger i felleskap.

3. Vi vil gjerne påpeke at det ser ut til at strategien skiller for lite mellom ulike opphav til atferd som påvirker miljøet negativt. Ulike opphav kan være:
 - i. umodenhet/kunnskapsmangel
 - ii. nevropsykologiske årsaker (ADHD, og lignende)

Trondheim kommune

- iii. oppvekstvilkår (hjemmeforhold vold/omsorgssvikt, overgrep, mobbing.) (At “mobbing er en del av menneskets natur” er bare deler av sannheten: Ingen er født som mobbere, men mobbere blir skapt av forholden de vokser opp i/lever i.)
- iv. krig/flukt annen traumatisering

Ulike årsaker til atferden må resultere i ulik tilnærming for å endre/stoppe atferden. Det er også viktig å påpeke at barn med utfordrende atferd og/eller vanskelige oppvekstvilkår også står i fare for selv å bli ofre for mobbing/utestenging.

4. Et annet tema vi mener får for lite oppmerksomhet i strategien slik den foreligger er «riktig innsats til riktig tid». Vi vil tro at det er mange av de som trenger ekstra beskyttelse som lever i uavdekket vold/omsorgssvikt eller er utsatt for seksuelle overgrep. Det kom fram i Barnevoldutvalgets utredning i 2017 at i altfor mange tilfeller så avdekkes ikke slike livssituasjoner av det offentlige, og det er svært viktig at kommunen gir sine ansatte økt kompetanse slik at de kan identifisere disse barna/familiene så tidlig som mulig.
5. For sikre godt samarbeid mellom foreldre og enhetene, så anbefaler vi sterkt at inkluderingsspiralen brukes som modell for inkluderende samarbeid i alle kommunale tjenester innen oppvekstområdet. Foreldre må også ha en instans å kontakte når de opplever at de ikke blir inkludert, men ekskludert. På side 25 står det at det er viktig med “dialog”, men dialog er ikke nok: Foreldre og barn må inkluderes i diskusjoner og beslutninger. For foreldre er det også frustrerende når barnet beskrives ulikt både innad i samme instans (lærer, SFO, spes. ped.) og mellom instanser (PPT, BUP, barnevern etc).
6. Vi ønsker å påpeke at individuelle tiltak bør være mer enn psykologhjelp (avsnitt 4.2.1), og Rebessa (avsnitt 3.3): bør utvides til å omfatte barn med alle typer bekymringsfull og skadelig atferd; utagerende atferd, vold, mobbing.
7. Når det gjelder punkt 2 i Handlingsplanen om Barnesertifikatet mener vi at
 - i. kompetanseprogrammet også må inneholde opplæring i tegn på vold, omsorgssvikt og overgrep, som forekommer i alle samfunnslag, og
 - ii. programmet burde tilbys til de som møter barn gjennom (organiserte og uorganiserte) fritidsaktiviteter (idrett, korps, speider, BUL, Cafe Kaos,...)
8. En siste tematikk som fortjener stor oppmerksomhet i en strategi som denne, er barn og unge som utvikler en voldelig atferd som skaper frykt og utrygghet for både medelever og ansatte. Hvordan sikre at disse utagerende barna får riktig hjelp tidlig og hvordan trygge barn og ansatte som utsettes for skremmende atferd i skolehverdagen?

Votering: Enstemmig vedtatt.

Trondheim kommune

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Trondheim kommune

Saksprotokoll

Utvalg: Fellesnemnd for Klæbu og Trondheim

Møtedato: 04.09.2018

Sak: 26/18

Tittel: **Saksprotokoll - Strategi for sterke barnefelleskap - stein, saks, papir**

Resultat: Annet forslag vedtatt

Arkivsak: 18/22469

Vedtak

Fellesnemnda tar saken til orientering.

Behandling:

Ordfører Rita Ottervik (Ap), forslag

Fellesnemnda tar saken til orientering.

Votering

Otterviks forslag ble enstemmig vedtatt

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift